

o. Michele Boyero OCD

**BLAŽENA DJEVICA MARIJA U
DUHOVNOSTI SV. TEREZIJE OD ISUSA**



Naslov izvornika: *La Virgen Maria en la espiritualidad de Santa Teresa de Jesus*, Rim 1977.
Talijansko izdanje: *La Madonna di Teresa d'Avila*. Rim 1988.

Izdavačka kuća: Edizioni O.C.D.

Preveo: p. Miljenko Sušac SMM – misionar monfortanac

Predgovor prevoditelja

Poštovani čitatelju i marijanski pobožniče pred sobom imaš jednu malu, ali duhovno vrijednu knjigu, *Gospa u duhovnosti svete Terezije Avilske*. Godinama smo držali ovu knjigu na našoj polici, čitali je u talijanskom izdanju najviše zbog našeg zanimanja za marijansku duhovnost poglavito u svetačkoj tradiciji. Učinilo nam se korisnom ponuditi hrvatskoj vjerničkoj javnosti bogatstvo marijanskog duhovnog sadržaja nauke prve žene naučiteljice Crkve, u ovoj godini velike terezijanske obljetnice kako bi i to bio poticaj većem istraživanju svetačke tradicije u Crkvi u Hrvata.

Najveći poticaj za slijediti i istraživati svetačku tradiciju smo preuzeli osluškujući poziv velikog svetog pape naših dana Ivana Pavla II., koji je cijelu Crkvu pozvao da se tome vrati u svojoj praksi. U enciklici o Crkvi i euharistiji sv. Ivan Pavao II zapisa:

„Predraga braćo i sestre pođimo u školu svetaca, velikih učitelja istinske euharistijske pobožnosti. Kod njih euharistijska teologija zadobiva svu čar proživljenoga, očarava nas i da tako kažemo užije. Iznad svega slušajmo Presvetu Mariju u kojoj euharistijsko otajstvo više nego u bilo kome drugom se pokazuje kao otajstvo svjetla“ (br. 62).

Naravno da se poticaj svetog pape naši dana može i šire shvatiti i da se ne odnosi samo na euharistijsku duhovnost nego i na sve druge. Zanimljivo je da su se u tradiciji sveci uvijek oslanjali na druge svece koji su ih prethodili i preporučivali njihovu literaturu drugima. To je svakako bio slučaj i kod sv. Ivana Pavla II.

Ujedno ovaj prijevod je i naš skromni prinos proslavi 500. godišnjice rođenja sv. Terezije Avilske te znak zahvalnosti sv. Tereziji za dugogodišnja plodonosna druženja sa njenim spisima, brojna predavanja i duhovne obnove koje smo držali na teme terezijanske duhovnosti.

Dao Bog, zagovor Majke Božje i sv. Terezije Avilse da objavljivanje ove knjižice donese obilje duhovnih plodova u našem Hrvatskome narodu.

Zagreb, 25. 03 2015.

Svetkovina naviještenja Utjelovljenja Našega Gospodina, Blagovijest.

p. Miljenko Sušac SMM – misionar monfortanac

Predgovor

Blažena Djevica Marija u životu, iskustvu i nauku sv. Terezije Avilske na prvi pogled izgleda kao ambiciozna tema za jedan studij. Uistinu među većim temama terezijanske duhovnosti primarno ne izlazi na površinu tema marijanskog iskustva koja izgleda da je utkana u onu o Kristu, a prema nekima i u temu o pobožnosti sv. Josipu. A osim toga među velikim svecima koji se rese marijanskim naukom i iskustvom ne nabraja se na poseban način sv. Terezija Avilska.

Dojam je ipak pogrešan, a knjiga o. Michela Boyero OCD osvjetljava jedno područje terezijanskog iskustva koje zaslužuje da bude bolje upoznato i vrednovano. Naprotiv za neke će biti istinsko iznenađenje marijanska dimenzija terezijanske duhovnosti.

Ovaj studij je smješten u prostor otkrivanja velikih teoloških područja duhovnog iskustva svetice, iskustva koje ako se više promatra u sadržajima istine i života koji u tipičnim oblicima mističnog iskustva, dovodi nas u doticaj sa velikim otajstvima vjere, od Trojstva do milosti, od Božje riječi do Euharistije. Središte tog mističnog iskustva je bez daljnega otajstvo Krista te je ispravno da je tome dana posebna važnost. Ali Kristovo otajstvo, u svojoj presvetoj ljudskoj naravi koje Tereza motri kao puninu objave i milosti, je posredništvo apsolutno potrebno za hod prema presvetom Trojstvu i za shvatiti ljudsku narav i Crkvu, osvjetljava novim svijetlom otajstvo Marije, Majke Kristove, uzora i učiteljice duhovnog života.

Strpljivo istraživanje i brižno vrednovanje svih elemenata i marijanskih naznaka razasutih u djelima sv. Terezije Avilske daje važan okvir, ali ne potpun; jer Terezija nije pisala na sustavni način o otajstvu Djevice Marije, kako je mogla to učiniti da je uspjela komentirati molitvu *Zdravo Marijo* kao što je to bila njena želja.

Ipak ono što proizlazi i pedantnog istraživanja svakog posebnog poticaja i marijanskih naznaka može biti uspoređeno sa marijanskim mozaikom koji je plod tolikih pozitivno vrednovanih i u jedno složenih komadića.

Rezultat ne razočarava očekivanja. Kao i u drugim područjima terezijanske duhovnosti, prvenstvo je na osobnom iskustvu otajstva Marije koje se odnosi na dva područja njene crkvene prisutnosti: ono opće i jednostavno pučke pobožnosti i ono uzvišenije, do kojeg dolazi manji broj, mistično iskustvo. Sv. Terezija je motrila Mariju u njenom uzvišenom dostojanstvu Majke Božje, prečiste Djevice, vjerne Otkupiteljeve družice, Majke proslavljenog Gospodina i prisutne u životu Crkve. Mistično iskustvo Marije je potpuno drugačije od površne i apokrifne perspektive, to je iskustvo njenog otajstva, kako ono proizlazi iz Svetog Pisma, kako je naviještano u Crkvi, kako je slavljeno u liturgiji. Možda epizoda koja s određenom originalnošću označava svjedočanstvo Terezije je ukazanje Uskrsloga svojoj Majci, epizoda koju donosi patristička i liturgijska tradicija, a sad se slavi i u Crkvi sa posebnim misnim formularom, onim o Djevici Mariji u uskrsnuću Gospodinovu.

Marija u životu Terezije se pojavljuje uvijek s posebnim naglaskom te to treba napomenuti, u trenutku kada poduzima obnovu Karmela, Reda Naše Gospe. U ovom pothvatu Tereza je više nego ikada u službi Gospe, i osjeća da joj ona osobno pomaže i potiče je u svakom trenutku.

Jedna druga stvar koja jasno izlazi na vidjelo u ovom izlaganju marijanskog iskustva i nauka sv. Terezije Avilske je Marija kao uzor svake kreposti, savršena slika kršćanske svetosti, referentna točka za središnje mjesto Kristove Ljudske naravi u duhovnome životu a što je ključ razumijevanja terezijanske mistike. Marijin lik osvjetljava, sa svojom prisutnošću u otajstvu Krista, duhovni put kršćanina. Prosvjetljuje ga svojim primjerom, dok ga prati svojim duhovnim majčinstvom. Svetica pokazuje svojom duhovnom autobiografijom i svojim naukom, da Djevica Marija prethodi i prati put svetosti, istraživanje nutarnjeg zamka, sve do zadnje odaje gdje boravi Trojstvo i gdje, kako je Tereza primijetila i zabilježila u *Duhovnim izvješćima*, Marija je bliska trojstevnom otajstvu: dar je Oca, osim što je dar Krista i Duha Svetoga.

Kao plod istraživanja i vrednovanja terezijanskih tekstova bolje shvaćamo dvije sadašnje karakteristike marijanske teologije i duhovnosti koja iz toga proizlazi za Crkvu. Prva je povezana sa

inzistiranjem Terezije na Marijinoj vjeri i poniznom odgovoru punom povjerenja na navještaj Utjelovljenja Riječi. Druga je sadržana u hrabrom Terezijinom motrenju evanđeoskog lika Djevice Marije za potvrditi jednu pravedniju i autentičniju ulogu žene u povijesti spasenja i životu Crkve.

To su dva djela marijanskog nauka koji u svijetlu enciklike *Otkupiteljeva Majka* pape sv. Ivana Pavla II, postaju aktualni i znakoviti, kao osobno svjedočanstvo velike svetice.

Knjiga o. Michela Boyero dokumentira sa jednostavnošću i objektivnošću, bez apologija i pretjerane subjektivnosti, bez izričitih konfrontiranja sa sadašnjim naukom Crkve o Mariji, ono što nam je Tereza kazala o Kristovoj Majci. Iz nje jasno proizlazi ljupki lik Djevice iz Nazareta u službi Kristova otajstva, otajstva Crkve i marijanske dimenzije života i djela Terezije od Isusa, u potpunom kontinuitetu i produbljivanju marijanske dimenzije Karmela, koji je, prema izrazu dragom srednjovjekovnim karmelićanima *totus mariansu*, potpuno Marijin.

Rim, 25. ožujka 1988.

Svetkovina Navještenja Gospodinova.

o. Jesus Castellano Cervera OCD

Kratice djela sv. Terezije Avilske

P	= Put k savršenosti
PE ¹	
Z	= Zamak duše
Ž	= Moj život
M	= Misli o Božjoj ljubavi
Pis.	= Pisma
DI	= Duhovni izazov
K	= Konstitucije
Usk.	= Usklici
O	= Knjiga o osnucima
Pje.	= Pjesme
I	= Izvješća

¹ U knjizi autor citira Put savršenstva, rukopis Escorial, koji koliko je nama poznato nije preveden na hrvatski. Hrvatski prijevod ovog djela svetice slijedi rukopis iz Valladolida.

Uvod

Donosimo studiju o marijanskoj duhovnosti sv. Terezije od Isusa, svjesni da tako privlačna i važna tema, sobom nosi veće poteškoće. Smatramo ju privlačnim jer je usredotočena na jedan od najintimnijih vidika, manje studiranih, nutarnjeg svijeta Svetice: onome o njenom sinovskom odnosu s Marijom. Važnost teme se sama od sebe ističe, iako brzoplet sud bi mogao navesti na drugačije mišljenje. Marija zauzima važno mjesto u duhovnosti svetice iz Avile.

Terezijin život, u početku sastoji se u jednostavnim stvarima svakodnevice, nakon toga označen je izljevom drugih stvarnosti nadnaravnog reda, koje se teško mogu izraziti, jer ljudski govor je neprikladan da to komunicira. U njoj se sretno potvrđuje ono što je s toliko pronicljivosti ona zapisala u knjizi o svome životu: „*Jer jedna je milost što Gospodin daje milost, a druga je shvatiti kakva je milost i kakvo milosrđe, treća je pak znati iskazati i objasniti kakva je*“. (Ž 17,5)

Snagom ovoga trostrukog dara, koji je svetica obilno primila, možemo pristupiti nutrini njenog duha i diviti se s poštovanjem panorami koja nam se prikazuje.

Rezultiraju tako dobro definirane velike teme koje polariziraju Tereziju i koje su bile nosive osi njenog života: Krist, njegova Ljudska narav, Trojstvo i prisutnost Njega u duši, Crkva, Riječ Božja, Euharistija, veličina i dostojanstvo duše, otajstvo milosti i grijeha, itd.²

Terezija je o Gospi napisala malo. Imala je nakanu komentirati *Zdravo Marijo* (PE, 73,2), ali to nije ostvarila. Tako smo ostali bez izlaganja njene marijanske misli. Od tuda proizlaze i poteškoće našeg studija. Uistinu ne možemo nijekati da Svetica u dubini svoga srca daje puno mjesta Mariji, isto tako je istina da je jako suzdržana u pisanju o njoj i u svome nauku ne daje joj središnje mjesto kao kod gore navedenih tema.

Budući da u spisima Svetice nema širih razmišljanja o Marijinom otajstvu i poslanju u kršćanskome životu, rijetki su studijski spisi onih koji su proučavali Tereziju posvećeni ovoj temi. Bibliografija terezijanske duhovnosti o ovoj temi je jako ograničena. Nema iscrpnih studija, koji bi nadomjestili nedostatak na koji ukazujemo. Ne nadoknađuju tu prazninu objavljeni eseji dvadesetih godina ovog stoljeća pod naslovom *Marijologija sv. Terezije*, koji su sadržajni pobožnim prenamagavanjima do li pozitivnim istraživačkim rezultatima.³

Uspjeliji pokušaj nam izgleda rad p. O. Rodrigueza: „*Marijanski duh sv. Terezije od Isusa*“⁴, iako se ne zadržava mističnom marijanskom iskustvu. U zadnjim godinama pojavili su se razni članci o našoj temi. Neki su sigurno vrijedni, ali zbog kratkoće su nepotpuni i fragmentarni.⁵

Uzeli smo u obzir doprinos koji bibliografija, iako malobrojna, može dati, posvetili smo se izravnom studiju terezijanskih tekstova. Jedno pažljivo isčitavanje je nam dopustilo da saberemo, vjerujemo sve, marijanske naznake raspršene u terezijanskim spisima. Idući na izvore mogli smo s radošću otkriti da je Gospa bila predmetom ustrajne i ljubezne kontemplacije Svetice, i da je najradije upirala svoj pogled motrenja na nutrinu Gospe i njen teologalni život. Neka dragocjena svjedočanstva nam to potvrđuju.

Pored prigodnih spominjanja, kad se podsjeća na Mariju kao uzor kršćanskoga života i kao posrednicu za svoju djecu u potrebi, primjećujemo neke tekstove u kojima je Gospa stavljena u središte, u središte proučavanja. Tada se kontemplacija usredotočuje na Mariju a kao posljedica toga pisana riječ Svetice. Iz tih svjedočanstava legitimno možemo zaključiti koje je mjesto Marija zauzimala u terezijanskoj duhovnosti, koju je svijest Svetica imala o prisutnosti Djevice koja ju je

² vidi T. Alvarez, *Santa Teresa de Jesus, contemplativa*, u *Ephemerides Carmeliticae*, 13, (1962), st. 9-62.

³ A. De Casto Albrán, *Mariologia de santa Teresa de Jesus*, Lerida 1934; E. Ordaz, *Mariologia de santa Teresa de Jesus*, Lerida 1923. Archange de la R du Carmel, *Mariologia de santa Teresa de Jesus*, u *Etudes carmelitaines*, 9 (1934) str. 8-62.

⁴ O Rodriguez, *Espíritu mariano de santa Teresa de Jesus*, u Et. Monte Carmelo, 44-45 (1940-1941). str. 154, 211, 247.

⁵ Vidi. J. Castellano, *Il magnificat nell'esperienza spirituale del Carmelo*, u *Mater Ecclesiae*, 13, (1977) str. 110-119. Gabriele de S. Marie Magdaleine, *Mater Carmeli. La vie mariale carmelitaine*, u *Anacleta OCD.*, 5 (1930-1931), str. 210- 248. *Vision et révélation chez ste. Thérèse d'Avila*, u *Etudes carmelitaines*, 23 (1938, II), str. 190-200. V. Hoppenbrouwers, *Come ordine caremlitano ha veduto la Madonna*, u *Carmelus*, 15 (1968) str. 208- 221. Maria Eigenio del B.G., *La vita mariana nel Carmelo*, Milano 1959.; Melchiorre di santa Maria, *La vita mariana nel Carmelo*, u *Tabor*, 39 (1966), str 339- 361.; R. Moretti, *Maria nell'esperenza di s. Teresa di Gesu*, 1974, str. 40-53.

pratila na njevoj duhovnoj avanturi. Prisutnost koja je u nekim trenucima mističnih milosti bila posebno jaka i duboko se urezala, sve do osobnog sudjelovanja Svetice u marijanskim otajstvima.

Pišući naš rad koristili smo metodu za koju smo smatrali da je najprikladnija i najjednostavnija, uređujući tekstove u kojima se referira na Mariju a koji su raspršeni u terezijanskim spisima i slagali smo ih malo po malo u shemu koja je određena dvjema koordinatama: izlažući i analizirajući ih u kontekstu njihove kronologije, bez da smo ipak bili pretjerano vezani time. Osim samo u nekim rijetkim izuzecima, koje ćemo u svome mjestu biti naznačeni, koristimo izravno svjedočanstvo Svetice, s pažljivim čitanjem tekstova koji se referiraju na Gospu. Nad njima nastojimo učiniti objektivnu analizu, koja bi trebala pomoći širinu i dubinu marijanske duhovnosti sv. Terezije, od početka do divne telogalne zrelosti.

Držeći se ove metode podijelili smo naš rad u pet poglavlja izlažući u njima različite vidike marijanske duhovnosti sv. Terezije. Prvo se odnosi na njeno djetinjstvo i mladenaštvo, u njemu sabiremo prva sjećanja pobožnosti Mariji studirajući skupa ambijent i korijene iz kojih proizlaze prvi znaci pobožnosti, vjersko ozračje toga vremena, grada i obitelji u kojoj je Terezija odrasla i odgojena. Budući da to smatramo važnim naglasiti ćemo epizodu o kojoj Terezija govori u autobiografiji (Ž 1, 7) kada joj je umrla majka molila je Gospu da joj bude Majka.

Zatim ćemo analizirati razvoj i sazrijevanje njenih ideja i ljubavi prema Mariji. Kao časna sestra karmelićanka u samostanu od Utjelovljenja u Avili, Tereza kuša ozračje sinovske ljubavi prema Gospi koje povijest i tradicija Reda širokogrudno nude, tako da će njeno duboko uvjerenje biti – kako često piše – da „Karmelski red pripada Gospi“, da je „Red naše Gospe“. To će tvrditi u brojnim tekstovima koji se odnosi na stari Karmel, a i na onaj koji će se roditi iz njenih apostolatskih i marijanskih napora.

Terezijino uvjerenje koje se može izraziti formulom „Marijini smo“ ne ostaje samo na spoznajnom nivou nego duboko utječe na njene nutarnje stavove. Nazivana će se pokazati u brojnim oblicima pobožnosti, koji idu od sjećanja na „Marijina otajstva“ do slavljenja njenih blagdana, od ljubavi prema njenim slikama do uživanja u marijanskim molitvama, sve do ostvarenja njenog Karmela, koji je doživljavala kao služenje Bogu, Crkvi i Mariji. Svi ovi životni odnosi sa Marijom su sadržani u trećem poglavlju.

Bez sumnje najvažniji vidik marijanskog života sv. Terezije je mistično iskustvo Marije koje je doživjela. To studiramo u četvrtom poglavlju naglašavajući marijanski sadržaj i oblike u kojima se manifestira (viđenja, lokucije, kontemplacije bez slika i riječi), a na poseban način osobno sudjelovanje Svetice u različitim otajstvima Marijina života.

Na kraju u petom poglavlju zadržavamo se na terezijanskom nauku i poticajima o nasljedovanju Marijina života. Svetica je u Mariji vidjela uzor evandeoskog savršenstva, ali je i otkrila djelatnu i učinkovitu Marijinu prisutnost na duhovnome putu koji prolaze kontemplativne duše. Zbog toga oslanjajući se na vlastito iskustvo, Terezija ukazuje na korist koju duša zadobiva pazeći na dvostruku realnost: Marija, uzor života; Marija, prisutnost koja prati put koji vodi do savršenog sjedinjenja s Bogom.

Držimo da je korisno podsjetiti da svi ovi vidici marijanske duhovnosti sv. Terezije čine nerazdvojnu cjelinu, kao što je nedjeljiv život. Kršćanski život je kao rijeka koja ne prestaje povećati svoj doseg, ako se drži svoga toka i trajne povezanosti sa vodom iz izvora. *U njemu živimo, mičemo se i jesmo* (Dj 17,20). To je Terezin život. Pristupajući njejoj nutrini, odmah primjećujemo da je ona označena jakim marijanskim naglaskom. Stranice koje slijede nastoje ovo i potvrditi.

Iako smo uvjereni da nismo ispunili prazninu koju smo gore naznačili, ipak smo zadovoljni ako naš doprinos bude pozitivan i ponudi daljnje upute za cjelovitije marijansko terezijanske studije.⁶

⁶ Ovaj studij je na Papinskom terezijanskome institutu za duhovnost predan kao rad za zadobivanje akademskog stupnja iz svete teologije. Jedan dio je već objavljen u *Ephemerides Mariologivae*, 31 (1981), str. 9-34 pod naslovom *Marija u mističnom terezijanskome iskustvu*.

I. SJEĆANJA I POBOŽNOST U DJETINJSTVU

„Uz brigu koju je vodila moja majka da molimo i postanemo pobožni prema našoj Gospi.“ (Ž1,1)

1. Korijeni

Početno poglavlje u Terezinoj autobiografiji započinje serijom sjećanja iz djetinjstva, koja je Svetica uvijek sačuvala u svome srcu i pamćenju. Vremenska distanca umanjuje točnost i jasnoću njenog pripovijedanja. Ona piše *Moj život* negdje kad je imala pedeset godina i „nakon što je već deset godina proživljavala intenzivan i naporan mistični život“.⁷ Piše ga jedino stoga jer joj je to zapovijeđeno. Mora objasniti svoj način molitve i milosti koje joj je Gospodin udijelio (Ž, uvod 1).

Još od prvih rečenica iskazuje zahvalnost za Gospodinovo milosrđe u uvodu: „U kojem govori kako je Gospodin počeo poticati ovu dušu u njezinu djetinjstvu na kreposne stvari te o pomoći što su takvi bili i roditelji“ (Ž 1, naslov).

Ukratko ali s toliko ljubavi ocrtava ljudski, psihološki i duhovni profil svojih roditelja don Alonsa Sancheza de Cepeda i donne Beatrice de Ahumada. „Moj je otac jako volio čitati dobre knjige, pa ih je tako imao i na španjolskom jeziku kako bi ih čitala njegova djeca“ (Ž 1, 1). Aluzija svetica je važna: sklonost čitanju je kod nje toliko stara sve dokle sežu njena sjećanja. Dobre knjige su joj još od tada služili da pobude dušu „na kreposne stvari“. Skupa sa dobrim knjigama i brojnim krepostima svojih roditelja, svetica naglašava pouke donne Beatrice:

„Uz brigu koju je vodila moja majka da molimo i postanemo pobožni prema našoj Gospi i nekim svecima, počeo me poticati kad sam imala šest ili sedam godina, kako mi se čini.“ (Ž 1,1)

Ovo je prvo sjećanje na Gospu. Jedno od sjećanja na svoje djetinjstvo. Uzimajući u obzir sve okolnosti ističe se jedan važan detalj, urezan u njeno sjećanje jer je ostavio trag na njenoj afektivnosti.

Terezija je pažljiva prema duhovnome životu još od kada je bila dijete, od 6 ili 7 godine, kad se njen razum počeo buditi. Četrdesetak godina kasnije pisati će *Moj život*, počinjući kao što je i logično od najranijih sjećanja svoje duše: roditelji, braća, odgoj u obitelji. U pripovijedanju svako sjećanje je važno, jasan doprinos, kao da je ona pogurnula vrijeme unatrag i da govori o jednom periodu svoga života koji je još sada prisutan, a ne samo kao o prošlosti.

Važno je naglasiti istovremen događaj otvaranja životu, svijesti o stanju obitelji i otkrivanju svijeta duha. Kada se približava sferi religioznoga, jedna od prvih likova koja motri i uči ljubiti i zazivati u svojim djetinjim molitvama je Djevica Marija. Dokaz tome je svježije sjećanje koje s ljubavlju čuva.

Bilo bi pogrešno svjedočanstvu svetica pripisati važnost veću od njenih nakana, ali ne bi bilo ni pravedno umanjivati njegovu važnost. To dokazuje da temeljna istine kršćanske vjere, prenesena posredstvom jednostavnog i punog ljubavi obiteljskog vjerovanja, su se ukorijenile u dušu Terezije. Još od tada ona počinje iskazivati svoju pobožnost Gospi (Ž 1,6). Kako godine budu prolazile malo će sjeme klijeti i rasti. Znanju će slijediti iskustvo. Ali i jedno i drugo imaju drevne korijene i ustali okus. A korijeni su ovdje, u Marijinoj prisutnosti koju je svetica tako rano zamijetila.

Treba napomenuti da u sjećanjima na prvu kršćansku formaciju, jedno od najvažnijih mjesta pripada pobožnosti Gospi. Zanimljivo je primijetiti da među svojim djetinjim pobožnostima Terezija posebno mjesto čuva za molitvu krunice, koju je naučila od majke (Ž 1, 6). Dodajmo da Svetica uvijek ima veliko poštovanje za ovaj oblik pučke marijanske pobožnosti, koja je najviše ukorijenjena u narodu (Ž 29,7: 38,1; P 22,3)

Kada Terezija u autobiografiji naglašava brigu donne Beatrice da nauči svoju djecu upoznati i ljubiti Mariju, njene riječi nemaju emotivnu vrijednost. Bez umanjivanja tog elementa, treba primijetiti važnost koju ona pripisuje prisutnosti Djevice Marije u svome kršćanskome životu: smatra ih odlučujućima. Ova tvrdnja bi mogla izgledati kao pretjerivanje, ali nije. Temelji se na

⁷ T. Alvarez, *Introducción al libro de la Vida*, Burgos, 1984. str. 17.

svjedočanstvu same Terezije, koja ukazujući na prošlost, dok podsjeća na smrt svoje majke piše da je molila Mariju da ispuni prazninu koju je nastala smrću donne Beatrice i zapisa: „...zato što sam u nenadmašive Djevice očigledno našla sve u čemu sam joj se preporučila, te me je, najposlije, vratila k sebi“ (Ž 1, 7).

Svetica u ovim riječima ništa emotivno ne naglašava. Jednostavno otkriva uvjerenje da je uvijek računala na Marijinu prisutnost čiju je zaštitu očito iskusila. Radi se o jednoj prisutnosti bliskoj i nutarnjoj; prisutnosti koja je potaknuta susretom s Gospom u svakoj prigodi ili potrebi, posebno u teškim časovima punima rizika tada ju je Gospa „vratila k sebi“.

Terezija je u pripovijedanje utkala jedno ozračje obiteljskog povjerenja, isključujući nostalgije osjećaje za već dalekim djetinjstvom. Ona se ograničava motriti svoj život onakvim kakav je bio. A zatim sa svom iskrenošću i jednostavnošću priziva svoja sjećanja (Ž 40, 24). Iz ovih se očito vidi da njena osobna pobožnost Gospi ima svoje korijene u godinama njenog djetinjstva. Terezija pokazuje da joj nikada nije bila tuđa Marijina prisutnost niti zaboravlja njen važan utjecaj na kršćanski život.

2. Temelji njenog marijanskog odgoja

Bilo bi lijepo da raspoložemo preciznim i brojim podacima, kada bi nam ih donosila sama Svetica, o sigurnim saznanjima o doktrinarnim, liturgijskim, ikonografskim temeljima, o pučkoj pobožnosti temeljima njene duhovnosti prema marijanskim otajstvima. Na žalost jako su oskudna osobna Terezijina svjedočanstva koja bi nas mogla usmjeriti u ovom pravcu. Imamo samo kratke aluzije sadržane u prvom poglavlju *Života*, kojima se može dodati neka primjedba povezana s knjigama koje je čitala.

Ne raspoložemo niti drugim izvorima informacija koji bi dopustili, barem na neizravan način, naznačiti utjecaje koji su oblikovali marijansku misao Svetice, prije nego li je ušla u samostan od Utjelovljenja.

Znamo da je Terezija kao djevojčica voljela čitati. Ona pripovijeda kako je s bratom Rodrigom strastveno čitala „živote svetaca“ (Ž 1, 4), to jest *Flos sanctorum* (ovo je pravi i općeniti naziv), koji je sadržavao život Isusov i živote brojnih svetaca iz različitih epoha, stanja i staleža. Na početku XVI stoljeća brojne knjige na narodnom jeziku su bile raširene u Kastilji. Jedna od najpoznatijih knjiga je bila *Flos sanctorum. Život našega Gospodina Isusa Krista, njegove Presvete Majke i drugih svetaca prema redu proslave njihovih blagdana*. Autor knjige je bio otac Petar de la Vega iz reda sv. Jeronima, a knjiga je bila vjerojatno bila napisana zaključno sa 25. 09. 1521.⁸ u samostanu sv. Engrazie iz Saragoze.

Vjerojatno osim majčinskih pouka koje je slušala o Mariji, prva stvar koju je Svetica čitala o Gospi je bio prijevod *Flos sanctorum*. Ne poznajemo druge izvore o marijanskim informacijama iz kojih je mogla kao djevojčica crpsti, ne znamo čitanje kojih knjiga su mogle odgajati Tereziju u ljubavi prema Majci Božjoj.

Bolje poznajemo izvanjske faktore koji su bez sumnje utjecali na formaciju njene osobnosti. Uzmimo na primjer vjerski faktor toga vremena. Kada se Terezija rodila jedva je bilo prošlo 23 godine od kada je Španjolska došla do svoga nacionalnog i političkog jedinstva koje je skoro odmah slijedilo duboko i čvrsto vjersko jedinstvo. Ono prethodi Tridentski koncil i ostvareno je iskreno i energičnoj obnovi kršćanskoga života, i to se proširilo na sve socijalne staleže, na sve nivoe crkvenih struktura, od hijerarhije do naroda. Kad govorimo o ovome dosta je podsjetiti se na pastoralnu skrb klera, posebno na neke velike likove, koje su se posvetili velikodušno i bez predaha evangelizaciji naroda. Može se tvrditi da je u Španjolskoj narod u XVI stoljeću bio evangeliziran u najpotpunijem značenju, do te mjere da budi čuđenje širina i dubina vjerske kulture, poznavanje evanđelja i način na koji ga se živjelo. Ostalo, kao na primjer prijelaz od slušanja riječi na sakramentalnu praksu, na procvat običaja i ponašanja koji se istinski nadahnjuju na kršćanstvu sastavni je dio naravnog fenomena te epohe.⁹

⁸ Efrén de la Madre de Dios y O. Steggink, *Tiempo y vida de santa Teresa*, Madrid 1968, str.32 bilješka 27.

⁹ vidi E. Pacho, *Storia della spiritualita moderna*, Rim 1972, I, str. 65 i sl.

Bilo bi van dometa ovog studija šire govoriti što je značila u toj jednodušnom vjerskom ozračju pobožnost Mariji i koji su njeni oblici najrašireniji i najpopularniji. Očito je da Gospa zauzima povlašteno mjesto u širenju te vjerske gorljivosti. Argumenti koji to potvrđuju su svima pred očima. Podsjećano na nastanak brojnih svetišta, crkvi i pustinjačkih obitavališta posvećenih Gospi, zavjetni darovi koji/e razne skupine prikazuju njoj na čast, izvanrednu umjetničku i književnu produkciju koja u Gospi pronalazi motiv svoga nadahnuća. Suvišno je svako daljnje dokazivanje kao bi su potvrdilo koliko je pobožnost Gospi prožela duh pučke pobožnosti.

3. Avila i njen marijanski ambijent

Fenomen pobožnosti i naglasak španjolskoga društva, koje je dostiglo teritorijalno, političko i vjersko jedinstvo se mogu pronaći bilo u urbanim gradskim centrima bilo u ruralnim područjima. Gradovi i mjesta odražavaju zajednički napor da se svakom izričaju ljudskog života udahne sveti karakter. Misao, kultura, politika, posao, društvene relacije su prožete religioznim duhom.

Avila nije u tome bila izuzetak. Naprotiv mogla bi biti prikazana kao tipičan primjer toga društva. Kršćanski život u Avili je intenzivan i sažet. Ima stare i poštovanja dostojne župe, kao ona sv. Petra, sv. Vinka, sv. Ivana, sv. Jakova, sv. Tome, sv. Dominika, sv. Andrije i sv. Nikole. Među različitim samostanima treba primijetiti onaj Naše Gospe *de la Antigua*, sv. Benedikta, Duha Svetoga, Premostratensia, Franjevac i Karmelićana. U Avili se nalaze i časne sestre bernardine, dominikanke, klarise, augustinjanke i karmelićanke.

Pobožnost i marijanski kult su nužno bili u procvatu u Avili. Više je nego poznato koliko su monaški redovi u srednjem vijeku, svi duboko marijanski označeni, promicali pobožnost Gospi. Narod je aktivno sudjelovao u duhovnosti opatija. Tako su se dogodili osnuci trećih redova i bratovština koji su se napajali na tim izvorima. Prije svega iz toga je proizlazio procvat marijanske pobožnosti. Ljubav, čašćenje i povjerenje kojima su vjernici pristupali Gospi je karakteristika njihova duhovnoga života.

Bio bi jako zanimljiv detaljni studij o liturgijskim slavljinama na čast Mariji iz ovoga doba kao i pučkih slavlja koje su marijanski motivirane. Na takav način bi mogli vidjeti gdje i kako je Svetica dobrim dijelom hranila svoju osobnu pobožnost Gospi.

Isto bi trebalo reći i za marijansku ikonografiju, oltarski ukrasi, kipovi, slike koje je Terezija motrila prije ulaska u Karmel. Koji naslovi, i koji zazivi su na poseban način odzvanjali u njenim osjećajima? Koja su marijanska otajstva i zazivi ostavili dublji trag u njenom duhu? Iako smo se kratki zadržali na ovome aspektu moglo bi se izvući nekoliko zaključaka analizirajući sadržaj nekih Terezijinih razmišljanja o Gospi, ali time ćemo se bavi u slijedećim dijelovima knjige.

Avila, kao što smo kazali je bila istaknuta po svojoj vjerskoj gorljivosti, skupa sa drugima gradovima svoga vremena. Izrazi religioznosti su bili brojni. Pobožnost Gospi široko rasprostranjena i ukorijenjena u sve sfere društva. U umjetnosti koja je odraz života, prostor koji je bio određen za Gospu je bio jako širok. U Crkvama i u gradu je bilo obilje njenih slika. Teme povezane sa otajstvima Marijina života ili sa nekim marijanskim naslovom i zazivom, kao *Naša Gospa Soterrana*, ili *od Sonsolesa*, ili *od Carida* bile su izraz posebne ljubavi stanovnika Avile prema Gospi.

La Soterrana. Pod ovim imenom je bio čašćen romanički urez iz devetog stoljeća koji je bio u kripti (*soterrana*) crkve sv. Vinka. Sveti kralj Ferdinand je bio jako pobožan ovoj slici crne Gospe.

U ovoj istoj crkvi se častio Gospin flamanski kip iz XVII stoljeća, i jedan drugi gotički Gospe sa djetetom Isusom u naručju; jedna ikona Marijina prikazanja u hramu, ikona poklona mudraca na kojoj među drugim detaljima izrazom i ljepotom se ističe Marijino lice. U svim crkvama Avile bilo je obilje marijanske ikonografije. Crkva sv. Vinka je samo jedan od primjera koji bi se mogli navesti.

Gospa od Sonsolesa. Pod ovim imenom se častila Gospa zaštitnica pokrajine i grada Avile. Ime slike dolazi i svetišta gdje se častila datira iz vremena ponovnog osvajanja španjolskih teritorija. Svaki puta kada bi se pronašlo neku Gospinu sliku, a za vrijeme arapske okupacije njene

slike su bile zakapane u zemlju kako ne bi bile oskvrnute, bujao bi pučki entuzijazam koji se najčešće usredotočivao na gradnju marijanskih svetišta.

Prva povijesna svjedočanstva koja se odnose na neke od ovih slika, podudaraju se sa oslobađanjem gradova gdje su bile pronađene. To je i slučaj *Gospe od Sonsolesa*, povezan s jednim povijesnim sjećanjem. Povijesna priča koja donosi porijeklo ovog pučkog naziva govori o grupi koja je pratila prijenos tijela sv. Zoila iz Cordove u Carrion de los Contes. Kada su se zaustavili blizu Avile, na mjestu gdje su podigli šator ukazala se Gospa. Kao znak tajnog podsjećanja na taj događaj izgradilo se svetište.

Ima još jedna druga tradicija, potpuno drugačija, prema kojoj se Gospa ukazala nekom monahu benediktincu prije ponovnog osvajanja Avile i pokazla mu gdje je bila skrivena njena slika. Nakon oslobađanja grada kopali su na mjestu koje je označio monah i uistinu između dva izlaska sunca *entre dos soles*, našli su sliku Gospe sa Djetetom Isusom.

Postoji i treća tradicija koja se odnosi na klasični stil marijanskih ukazanja. Gospa sva u sjaju svijetla s Djetetom Isusom u naručju ukazala se nekim pastirima, koji su se čudili tolikoj svjetlosti te uskliknuli: *son soles! son soles!* Sami su! Sami su! I pod tim naslovom blagoslovljena Marijina slika je ušla u povijest.¹⁰

Dok se motri ovu Marijinu sliku pažnju privlače velike otvorene oči „kao sunca“ prema pučkom izrazu. Svetište udaljeno 4 kilometra od Avile trajno posjećuju hodočasnici, uvijek u kršćanskome stilu koji potiče život i običaje svoga vremena. Iako Svetica to izričito ne spominje, više puta se ogledavala u onim velikim Marijinim očima, slatkim i milosrdnim molila u ozračju sabranosti i mira koji svetište pruža.

Gospa od Ljubavi. Jedan druga slika Gospe, Gospe od Ljubavi, bila je marijanska baština Avile. Častili su je samotištu sv. Lazara, blizu rijeke Adaje. U prošlom stoljeću samotište je srušeno a slika je prenijeta u katedralu, gdje je i danas predmet šovanja vjernika.

Uz Gospu od Ljubavi je povezan događaj koji Terezija iznosi u autobiografiji *Moj život*, kada kaže da kad je ostala bez majke „otišla sam ucviljena k jednoj slici naše Gospe i usrdno je, uz mnogo suza, molila da bude moja majka“ (Ž 1, 7). Iako se životopisci jednodušno slažu kod identificiranja te slike, tradicija na koju je pozivaju je dosta kasnija.

Gospa Soterrana, od Sonsolesa, i od Ljubavi su naslovi koji sažimaju pod različitim imenima pobožnost Mariji koja je prožimala ambijent grada Avile. Ona je bila plod dubokog uvjerenja Crkve, koje je u Mariji, Isusovoj Majci, vidjela duhovnu Majku kršćanskoga naroda. S pravom se u XII stoljeću došlo do definitivne marijanske interpretacije riječi koje je Isus s križa izrekao svojoj Majci i ljubljenoj učeniku, apostolu Ivanu (Iv 19, 26-27). U njima je sadržan naviještaj Marijinog duhovnog majčinstva.¹¹

S druge strane XVI stoljeće u kome je živjela Svetica bilo animirano idealom vjerske obnove, obnove običaja počinjući od kršćanskih temelja. Gospa ima svoje mjesto u samim korijenim kršćanstva jer je bila Majka Kristova i „njegova prva i najsavršenija sljedbenica te ima svoju vrijednost kao opći trajni uzor“ (*vidi Marialis Cultus br.35*).

Ona je sinteza ljudskih nada koje su postale stvarnost. Zbog toga je savršeni uzor i poticaj na obnovu duha. Sv. Terezija, kći Crkve i svoga vremena, bila je pod utjecajem vjerskoga ambijenata toga doba, uključujući marijanski naglasak po obiteljskoj tradiciji.

4. Obiteljsko ozračje

Poznata je ljubav kojom Terezija, u prvom poglavlju svoga *Života*, ocrtava lik svojih roditelja; u njemu lijepo hvali svoju braću i priziva domaće obiteljsko ozračje. Njeni obrisi su istovremeno snažni i nježni. Realistično opisuju duhovno ozračje kuće i obitelji u kojoj je Terezija odrastala i bila odgajana.

U prikazu se ističe lik majke donne Beatrice, koja je većim dijelom zaslužna za odgoj Terezije. Od nje je Terezija naučila upoznavati i ljubiti Gospu. Donna Beatrice je bila jako pobožna

¹⁰ Rivista *Myriam*, 7-8, 1955, str 12.

¹¹ vidi. Melchiorre di Santa Maria, *La vita mariana nel Carmelo*, u *Tabor*, 39 (1966), str. 339-361.

i odana molitvi svete Krunice (Ž 1,6). Pažnja kojom se trudila da kršćanski odgaja svoju djecu donijela je svoje plodove. Dvije rečenice Svetice su dovoljne do dokažu:

„Bile smo tri sestre i devetorica braće. Svi su, po dobroti Božjoj, bili slični svojim roditeljima u tome što su bili kreposti.. (Ž 1,3).

„Moja mi braća pak ni u čemu nisu odmagala da služim Bogu“ (Ž 1,4).

A što se tiče Terezije odgoj koji je dobila od majke koji je ključ njenog kršćanskoga života i pobožnosti Gospi. Sijeme koje donna Beatrice sije u dušu kćeri klija i brzo raste (Ž 1, 4-6). Kako je vrijeme prolazilo, korijeni su postajali sve dublji i jači a njen odnos s Gospom se obogaćuje i postaje dublji, a njena percepcija marijanskog otajstva profinjenija i sve više proživljena. To je uistinu tako. A treba napomenuti da prvi koraci približavanja Gospi se nalaze u godinama Terezijina djetinjstva. Terezija ih je činila dok joj je donna Beatrice pružala ruku. Slatki i uvjerljivi majčinski nauk je bio učinkovit. To pokazuju život, iskustvo i nauk Terezije.

Sa sličnim naglaskom divljenja Svetica opisuje svoga oca don Alonsa Sancheza de Cepeda. Među boljim karakteristikama ljudskim i kršćanskim ističe se ljubav prema siromasima, bolesnicima i slugama u kući (Ž 1, 2). Ozbiljan, opor, pobožan čovjek s posebnom ljubavlju je ljubio kći Tereziju (Ž 1, 3). Jedna druga krepost koja se kod njega isticala je bila iskrenost. Svetica o tome svjedoči u jednoj lijepoj rečenici: „Bio je vrlo istinit“ (Ž 1, 1). Strastvenu ljubav prema istini Terezija je izgleda baštinila od svoga oca. Uistinu je zanimljivo da je kći uvijek sačuvala uspomenu ove posebne crte don Alonsa.

Među pobožnim praksama njenog oca bilo je bez sumnje onih koje su izražavale veliku i velikodušnu pobožnost Gospi. Među njegovim privatnim predmetima bila je krunica, bez koje nije mogao biti ni jedan dobri plemić. Bio je to izraz običaja svih članova obitelji koji su skupa molili krunicu.

Primjer roditelja skupa sa obiteljskim vjeronaukom i obiteljskom molitvom krunice je duboko proželo dušu Terezije. I velike stvari mogu imati jednostavne početke, to je slučaj Terezijine marijanske duhovnosti. Obiteljsko ozračje je pozitivno djelovalo na nju. Majka ju je još kao djevojčicu vodila do poznavanja i ljubavi prema Gospi, a ubrzo će se to otkriti u gesti koja pokazuje bliskost i povjerenje s kojim je se Svetica bila navikla motriti Mariju.

5. Molila sam je da bude moja majka...

Donne Beatrice de Ahumada 1528. godine umire. Svetica osim što je u njoj imala majku, imala je istinsku prijateljicu i družicu kojoj je povjeravala svoju nutrinu. Neki detalji iz autobiografije u kojima Terezija oertava donnu Beatrice daju naslutiti dvije stvari: beskrajnu Terezijinu ljubav prema svojoj majci i uzajamni osjećaj razumijevanja i solidarnosti.

Iz onoga što Svetica piše u drugom poglavlju *Života* može se shvatiti da je komunikacija među tih dvaju duša bila otvorena i bez ograničenja. Zbog toga kada Terezija gubi svoju majku duboko doživljava i prazninu siročeta. U tolikoj ogorčenosti jasno primjećuje da sa dobrom majkom, brižnom prema svojoj djeci, gubi i najbolju prijateljicu i savjetnicu.

Terezija je isto tako svjesna Marijinog duhovnog majčinstva prema kršćanskome narodu. Ne zaboravimo da je marijanska definitivna interpretacija Isusovih riječi: *Evo ti Majke* (Iv 19,27) prisutna već četiri stoljeća u Crkvi. Svetica je sigurno tijekom vjeronauka slušala o ovome objašnjenje donne Beatrice i u svoj jednostavnosti ga je usvojila. Zbog toga i sva jednostavnost slijedeće geste:

„Kad je umrla moja majka, sjećam se da sam imala dvanaest godina, nešto manje. Kako sam počela shvaćati što bijah izgubila, otišla sam ucviljena k jednoj slici naše Gospe i usrdno je, uz mnogo suza, molila da bude moja majka. Činilo mi se, premda sam to uradila priprosto, da mi je vrijedilo, zato što sam u nenadmašive Djevice očigledno našla sve u čemu sam joj se preporučila, te

me je, najposlije, vratila k sebi“ (Ž 1, 7)

Bio je to jedan čisti, sjajni polet adolescentice koja je još kao mala naučila ljubiti Gospu. Okolnost što je bez majke ostala siročić ne umanjuje vrijednost i značenje njenom poticaju da u Mariji traži nadoknadu. Radi se o poticaju koji je također promišljen i svjesno učinjen. Brz sumnje to je najvažnija epizoda iz Terezijine adolescencije. Svetica to ističe u pripovijedanju svoga *Života*.

Iz ovoga se jasno vidi da je znala u Mariji vidjeti drugu Majku. Bez sumnje u to ulazi i njena osjećajnost, ali ona je bila prethodena i popraćena razmišljanjem. „*Kako sam počela shvaćati što bijah izgubila...*“.

Sve ovo Terezijinoj gesti daje vanrednu vrijednost. U njenoj prošnji sjedinjuje se glas ljudske naravi i nadnaravni jecaj duha. Moli svetu Djevicu da je štiti cijeloga njenoga života, bez prevelikih razglabanja. Pomoć koja podrazumijeva dvije strane, materijalnu i duhovnu. Ona predviđa da će u obadviije imati potrebu za majčinskoj skrbi. Zato se utječe Mariji.

Ali konkretno koju ideju Terezija ima o Marijinom duhovnom majčinstvu? Koju važnost tome pripisuje? Sigurno da njena djetinja dob, (kada je ostala bez majke imala je tek 13 godina) sužava polje spoznaje o Mariji samo na temeljene stvari. Bilo bi apsurdno misliti da ima jasne, precizne i razrađene ideje o Marijinoj majčinskoj ulozi u životu Crkve.

Ipak, nutarnji stav Svetice pokazuje da je Marijino duhovno majčinstvo više od jednostavne zamisli. Približava se Mariji jer je uvjerena da će u njoj pronaći Majku; jer vjeruje na način i u obliku koji je moguć njenoj mladoj dobi, da Marija je Majka Isusova, istovremeno i duhovna Majka kršćana. Iz toga proizlazi da je Gospa zagovornica i posrednica u svim ljudskim potrebama. Sigurno da Svetica nije vidjela više od toga. Ali to je dosta da motivira gestu pristupanja slici naše Gospe i da moli *uz mnogo suza* da joj bude Majka.

Rekli smo da se radi o poticaju ali promišljenom i svjesnom: s jedne strane je svjesna što gubi smrću *donne Beatrice* a s druge shvaća što će dobiti u Mariji. Ima predosjećaj o tome, čak i sigurnost. Ostaje joj uvjerenje koje će se s godinama koje prolaze samo učvrstiti, da prošnja iako učinjena u svoj jednostavnosti je bila prihvaćena. Njeno osobno iskustvo je tome najbolji svjedok.

Komentirajući ovu epizodu prvi životopisac, otac Ribera, naglašava kako je bila prihvaćena Terezijina molitva:

*„...Molila je Gospu, budući da je ostala bez majke, da od sada Ona bude njena majka i da ju primi kao kći. Brzo je to izgovorila s toliko dobrote u srcu da ova moćna Gospa ju je podržala i prihvatila kao svoju kći. U budućnosti će ona to vidjeti u svim svojim potrebama. Svi su to mogli konstatirati zbog velikih djela koje je Bog učinio po njoj po zagovoru svoje presvete Majke“.*¹²

Intuicija da u Mariji vidi Majku kadra ispuniti odsutnost *donne Beatrice*, i pružanje ruke potakli su Sveticu da traži njenu majčinsku zaštitu. Na prvi poticaj, spontan ali promišljen, dodaje se drugi nadnaravnog karaktera koji je dar Duha Svetoga. Sinovska pobožnost prema Ocu je jedan od darova Duha. Zahvaljujući ovom daru, možemo se obratiti Bogu i zazivati ga imenom *Abba – Oče* (Rim 8, 15). Dakle, život milosti ima brojne sličnosti sa ljudskim životom. I u redu milosti kršćanin zna da može Mariju smatrati istinskom Majkom. Ovo božansko naslućivanje, prosvijetljeno Duhom, koji potiče Boga nazivati Ocem, nadopunjeno je s darom sinovskog odnosa prema Mariji, Majci kršćana. Samo tako po sinovskom odnosu, koji treba shvatiti kao poticaj Duha, zadobiva smisao Terezijina želja koja izabire svoju novu majku u Mariji. Ovdje u igru ulazi nadnaravni element milosti po kome se Tereza uistinu osjeća kao istinska kći Marijina.

Bez pomoći točne intelektualne prosudbe, Svetica je naslutila sve ovo vođena jedino onim osjećajem za Boga i stvari kršćanske vjere u kojima je bila još od djetinje dobi odgojena. Vjerujemo da epizoda je puno veća od jednostavne anegdote. Treba ju smjestiti van ovih okvira i prihvatiti da ima puno dublje značajke. Uistinu, događaj će trajno označiti Tereziju. Njen život ima primjetljivu marijansku karakteristiku. U različitim trenutcima njenog duhovnoga puta, Marija je bila ključni i odlučujući faktor. Terezija sama to potvrđuje u zadnjim riječima gore citirane fraze.

¹² F. de Ribera, *Vida de la Madre Teresa de Jesus*, Madrid 1602, IV, st. 43.

„... zato što sam u nenadmašive Djevice očigledno našla sve u čemu sam joj se preporučila, te me je, najposlije, vratila k sebi“ (Ž 1,7).

Svjedočanstvo je time vrijednije, kada se promotri domet jer se odnosi na Marijino majčinsko poslanje, koje je neprekidno kušala tijekom svoga života. Uistinu kad Terezija ovo piše već je došla do duhovne zrelosti, u jakom kristološkom i eshatološkom periodu kada se istovremeno sjećala svojih „grijeha“ i rasla u silnoj žudnji za Nebom. Na tim visinama njena molitva je označena izljevom mističnih milosti koji u njoj čine velike učinke kao što je to opisala u knjizi *Moj život*. Gledajući na život koji je prošao, naglašava koliko su na njenom putu značile prisutnost i druženje s Gospom. Bila je s Marijom na svim svojim putovima. A kada je lutala Marija ju je *vratila k sebi* prema doslovnom izrazu Svetice.

Zbog toga kažemo da poticaj da moli Mariju da joj bude majka, istovremeno ljudski i nadnaravni je imao svoj sretan ishod. Prisutnost i druženje s Marijom ne gube intenzitet, ne slabe tijekom njenog nutarnjeg duhovnoga puta. Kada dođe do punine prvi nivo je zauzet trajnom i postojanom prisutnošću Presvetoga Trojstva, neprekidnim motrenjem presvetog Kristova čovještva. Ovdje će uvijek otkriti i Mariju na mjestu koje joj pripada, pored svoga Sina.

Na početku njena percepcija marijanskog otajstva je elementarna i nerazrađena. Dominira osjećajni element nad onim spoznajnim. Zatim, malo po malo, kako proces kontemplativnog pounutrašnjenja raste postepeno zadobiva potpuniju i pročišćeniju spoznaju Gospe. Spoznaje mjesto koje Ona zauzima u rasporedbi milosti i ulogu koja joj je dodijeljena u dinamici duhovnog rasta kršćanina. Jasno se vide dvije etape u ovom hodu približavanja Mariji. Svetica je, prije svega, privučena Marijinim likom na temelju kršćanskog odgoja koji je dobila kao dijete. Njena majka donna Beatrice je bila odličan kateheta, brižna „*da molimo i postanemo pobožni prema našoj Gospi*“ (Ž 1,1). Ono što je čula ili čitala o Gospi ostavlja u njenom duhu naslage koje se bistre u početnim ali autentičnim oblicima pobožnosti.

Zatim, s mjerom napretka u životu molitve, njena pobožnost se obogaćuje sadržajem. Molitva je postupno vodi prema neposrednoj i izravnoj spoznaji Marije, otajstava koja je Gospa živjela. Tako se rađa iskustvo marijanskog otajstva, koje je iskustvo kontemplacije.

Na ove dvije faze osobnog približavanja Gospi može se primijeniti ono što u *Zamku duše* piše o razlikovanju između duhovnog „zadovoljstva“ i „kušanja“. Kada spoznaja i ljubezna pobožnost Gospi nastaju iz osobnog promišljanja ili zbog izvanjskih veličanja Marijine dobrote ili zbog djelovanja moći duše s nabojem nježnosti koja im je svojstvena, ova spoznaja i pobožnost slični „zadovoljstvima“ o kojima govori Svetica. Plod su „našeg razmišljanja, rađaju se iz istog kreposnog djela koje činimo“ (Z IV 1, 4). A kontemplativno otkriće Marije – kao kušanja i smirenosti rađaju se iz izvora vlastite nutrine (Z IV 2, 4) – događa se po Marijinoj prisutnosti koja djeluje u dubini duše.¹³

Smatramo da se ne može negirati analogija između ova dva „otkrića“: Boga koji ispunja i širi dušu iz samog njenog središta i Marijine također djelatne prisutnosti koja se primjećuje u dubini duše.

Iskustvo i nauk svetice dopušta da se govori o analogiji. U Tereziji, koja ima jedan nevidljiv život, očigledan je razvoj načina u kojima se izražava njena marijanska pobožnost. Ima jasan napredak. Radi se, sve u svemu, o rastu, sazrijevanju, punini koji ima prve korijene u obiteljskom ozračju, dok u Karmelu nalazi prostor i mogućnost koji vode do kontemplativnog otkrića Marije.

II. UKORIENJENOST U MARIJANSKU POBOŽNOST REDA NAŠE GOSPE OD GORE KARMELA

„Imate tako dobru Majku“ (Z III. 1,3)

1. Časna sestra u samostanu od Utjelovljenja

¹³ M.E De L Enfant Gesu, *La decouverete de la sainte Vierege*, u *Marie*, 6 (1952) str.70.

Marijanska duhovnost sv. Terezije na početku u djetinjstvu se očituje izrazima pobožnosti koji su bili prikladni dobi i odgoju, na poseban način u molitvi svete krunice (Ž 1,6). Kada je postala adolescent ovi počeci spoznaje i ljubavi prema Gospi izrastaju u gestu da se njoj utječe kako bi tražila njenu majčinsku pomoć. Sinovski poriv, u kojem se sažimlju ljudski elementi i djelovanje Božje milosti pomaže joj da u Mariji iznad svega otkrije njeno majčinstvo. Ova prva intuicija se razvija i raste sve do kontemplativnog otkrića Marije, to jest do osobnog susreta u najdubljim predjelima svoje nutrine tijekom molitve. Na ovaj način započinje intuitivna, izravna spoznaja bez posredovanja. Rađa se ozračje nutrine koje pogoduje spoznaji i rastu ljubavi.

U karmelskome redu sjeme njene marijanske pobožnosti nailazi na plodno tlo za rasti i razvijati se. Ovdje kao i kad je bila dijete, pogled Svetice kojim motri Gospu će se usredotočiti na njeno stanje Majčinstva, ali u drugoj perspektivi, to jest iskustvu koje slijedi intuiciju. Brojni Terezijini izrazi će na poseban način istaknuti njeno Marijino majčinstvo, koje je kao neka konstanta terezijanske misli.

Terezija u Karmel dolazi u cvatu svoje mladosti. Primljena je u samostanu od Utjelovljenja 02. 11. 1535. godine. O prilikama koje prethode i prate njen ulazak u samostan u *Životu* (V pog. 3 - 4) možemo čitati o događajima koji imaju dramatičan ton. Tu ona opisuje kako su se u njevoj duši javile prve želje da se posveti Gospodinu, nutarnju muku koju je podnijela dok nije u potpunosti ostvarila svoju odluku, želju da sve kaže ocu... Ima jedan osobna bilješka koja otkriva čvrstinu njenog karaktera.

„...da sam se odlučila reći to svome ocu, što je bilo gotovo isto što i obući habit, zato što sam bila toliko časna¹⁴ da mi se činilo da to, kada sam jedanput rekla, ne bih nikada porekla.“ (Ž 3,7).

Ne kaže ništa o razlozima zašto izabire samostan od Utjelovljenja. Zašto ovaj a ne neki drugi? Znamo da su u Avili bili brojni samostani. Bilo je augustinijanki, klarisa, dominikanki... zašto je izabrala baš karmelićanke?

Po našem mišljenju dva su razloga koji utječu na Sveticu i koji je usmjeravaju da izabere Karmelski red. Jedan ona sam iznosi u *Životu*. Iako to nije odlučujući razlog za ući u samostan od Utjelovljenja ipak tome doprinosi.

„Imala sam i jednu veliku prijateljicu u drugom samostanu, pa mi je i to bilo povod da ne budem redovnica, ako sam to trebala biti, osim tamo gdje je ona bila“ (Ž 3, 2).

Zna se tko je ova velika prijateljica Svetice, zvala se Ivana Juarez. Karmelićanka u samostanu od Utjelovljenja, Terezija ju je posjećivala. Puno godina kasnije, jedna časna sestra iz samostana prisjećala se ovih posjeta:

„Sjećam se kako je Majka, dok je još bila u svijetu, dolazila u ovaj samostan i kao znak toga navodim da je nosila narančastu suknju, sa obrubima od crnog platna“.¹⁵

Tipično ženska opaska i još živa u sjećanju stare časne sestre, nije bila neprimijećena od njenih družica, kada je navodi kao precizan podatak i one bi se mogle toga sjetiti.

Bez sumnje da posredstvom prijateljice Svetica započinje druženje sa drugim redovnicama iz zajednice. Tako se širi krug Terezinih simpatija i na samostan širi se sklonosti i prijateljstvo koje ju je vezlo uz Ivanu Juarez. To daju naslutiti ove Terezijine riječi:

„...pa smo se složili da oboje jednoga dana rano ujutro pođemo u samostan gdje je bila ona moja prijateljica koju sam jako voljela“ (Ž4, 1).

¹⁴ Časna: ponosna, gorda, osjetljiva na čast.

¹⁵ M. Espinel, *Carta a un prelado de su Orden*, u Biblioteca Mistica Carmelitana, II, str. 113. Od sada pa dalje u knjizi B.M.C.

Mislim da drugi razlog zašto se Terezija odlučuje za karmelski Red je privlačnost koju osjeća prema toj zajednici karmelićanki. A što je u uistinu to što ju najviše privlači? Kako i zašto se u njoj budi tolika ljubav prema tom samostanu? Ne može se misliti samo na ljudsku simpatiju. Ako držimo pred očima prilike u koje je bio uronjen njen duh, nutarnju borbu koju mora podnijeti prije nego odluči da će biti redovnica, mora se tražiti odlučnije razloge.

Dakle osim povezanosti sa velikom prijateljicom koje bila među časnimama u samostanu od Utjelovljenja, Svetica mora da je primijetila nešto što je privlačilo njeno zanimanje i iznutra je impresioniralo. Ne možemo se pozvati na neko njeno svjedočanstvo, nego se samo podsjetiti da je njen duhovni život označen nježnom pobožnošću prema Gospi, moguće je pretpostaviti da marijanska karakteristika Reda je bitno utjecala u odluci da postane karmelićanka.

Posjećujući samostan od Utjelovljenja Terezija je počela upoznavati karmelsku duhovnost. Česti razgovori sa prijateljicom Ivanom Juarez su se sigurno dodirivali i ove teme. Posebno jer je više od godinu i pol bila štićenica u samostanu sestara augustinijanki gdje je vidjela da se duhovno „dosta popravila“ (Ž 3, 2). Puno joj je pomogla odgajateljica donna Beatrice de Briceno. I dok boravi kod ovih sestara javljaju se prvi znakovi poziva: „Na kraju ovoga razdoblja koje sam provela ondje već sam bila sklonija tome da budem redovnica“ (Ž 3,2).

Bolest ju je prisilila da se premjesti u Catellanos de la Canada kod rođene sestre, Marije de Cepeda, i tako je dobila mogućnost da bude nekoliko dana u Hortigosi dok strica Petra de Cepeda. Boravak ovdje je kratak ali jako plodan. Pojašnjavaju joj se njene zamisli i osjeća da joj volje jača:

„Premda sam tu provela samo nekoliko dana - uz snagu kojom su djelovale u mojem srcu Božje riječi, i one koje sam pročitala, i one koje sam čula, te dobro društvo - uspjela sam shvatiti istinu još iz svojega djetinjstva“ (Ž 3,5).

Već je odlučila postati časnom sestrom kad se vrati u Avilu, te češće posjećuje samostan od Utjelovljenja. Razumno je zaključiti da od tog datuma 1533.g. ideal života koji je željela prigriliti je bio najdraža tema razgovora sa Ivanom Juarez. Logično da joj je ova govorila o vlastitom iskustvu u samostanu, o životu karmelićanki, o marijanskoj pobožnosti reda. Ne možemo zamisliti da ne traži od prijateljice više informacija o stvari koja je tako živo zanima. Samostan u Avili, najmanji dio Reda, pred Avilom je odražavao duhovnu fizionomiju duhovnosti Karmela. Jedan od najkarakterističniji elemenata se sastojao u pobožnosti Gospi. Ova tvrdnja vrijedi za cijelu karmelsku obitelj pa i za kuću koja je otvarala vrata onoj koja će postati najslavnija kći Karmela.

2. Marijanski naslov samostana

Kao toliki drugi detalji, ime dano ljudskim stvarnostima odražava jednu namjeru i želi biti znak. Marijanski naslov samostana Naše Gospe od Utjelovljenja, gdje će Terezija provesti najveći dio svog Bogu posvećenog života, sugerira postojanje središta marijanske pobožnosti kojemu može zahvaliti svoje porijeklo. I uistinu je tako bilo.

Samostan je utemeljen na inzistiranje donne Elvire Gonzales iz Medine. Pod njenim vodstvom, jedan grupa žena započinje život u zajednici, prema tradicionalnoj shemi „pobožnih“ iz te epohe. Zajednička crta duhovnog života grupe je bila pobožnost Mariji. Uistinu kada otac provincijal Andrija iz Avile dopušta utemeljenje izražava se u ovim terminima:

„...u potpunosti sam obaviješten o velikoj pobožnosti koju vi donna Elvira Gonzales iz Medine, koja stanujete u Avili, koju ste odavno imali a i sada imate prema našoj Presvetoj Mariji...“¹⁶

Prethodno, 2. siječnja 1478, papinski nuncij, monsinjor Nikola Franco, je bio povjerio don Diegu Tamayo, dekanu crkve iz Santiaga di Campostella i kanoniku Avile, skupa sa dva druga

¹⁶ O. Stegink, *Arraigo e inovacion*, Madrid 1976. str.17.

avilska kanonika, don Ivan Alvarez i don Ivan Gutierrez de Zayas, poslanje da dopuste utemeljenje i ovlaste gospodu Elviru Gonzales da izgradi crkvu „pod pravilom svete Marije i svetog Dominika“.

Privlači pozornost klauzula koja dopušta da se izabere zaštitnik buduće crkve. A iz zapisa o oblačenju habita vidljivo je da je donna Elvira Gonzales već duže vremena nosila karmelski habit.¹⁷ Kanonsko utemeljenje se dogodilo 1479., kada se zajednica nastanila u jednoj kući u ulici del Lomo. Zbog nepodobnosti terena odlučilo se na premještanje na današnji teren. Gradnja je započela 1510.g. Pet godina kasnije, isti dan kad je svetica bila krštena u župi sv. Ivana, to jest 4. travnja 1515.g. časne sestre su otvorile novi samostan.

Ukazujemo na ove detalje upravo kako bi naglasili kako je pobožnost Gospi i odluka da joj se služi i njih nasljeđuje u samom porijeklu samostana. Kada se radilo o tome da se dadne zaštitnik samostanu i započne život u zajednici prema pravilu Karmelskog reda u dušama grupe utemeljitelja je prevladala odluka za Svetu Mariju od Karmela. Kada je Svetica ušla u samostan od Utjelovljenja zajednica je već imala 56 godina karmelskog iskustva.

Način postojanja i života Reda, njegov stil i duh odražavaju se u životu koji prolazi u sjeni klaustara. Bilješke kanonskog pohoda oca generala o. Ivana Baptiste Rossi – Rubeo, iz veljače 1567., vjerno odražavaju atmosferu u kojoj žive sestre samostana od Utjelovljenja. Na vidjelo izlaze ograničenja i različiti problemi zajednice. Ali i brojna svjedočanstva koje potvrđuju solidnu duhovnost mnogih članova zajednice, njihove kreposti i primjer redovničkog života.

3. Marijanska duhovnost Karmela

U samostanu od Utjelovljenja, Svetica odmah otkrije bogatstvo marijanske baštine Karmela. Ovo bogatstvo se primjećuje u kontemplativnoj duhovnosti koja je karakteristična za red, u velikom i širokom, punom ljubavi, liturgijskom prostoru koji se daje marijanskom kultu, u brojnim propisima uređenim za čašćenje Gospodarice i Zaštitnice Karmela. Bez retoričkog pretjerivanja može se tvrditi da dah marijanske nježnosti nadahnjuje narav Reda i prati njegovu povijest u vremenu. Život karmelske obitelji gravitira oko nasljedovanja Krista i ugledanja na Mariju, koju se motri. Sv. Terezija je jasan primjer onoga što tvrdimo.

Jedan dobar istraživački studij iz 1960. je dao vrijedan doprinos upoznavanju marijanske teme Karmela.¹⁸ Autor sabire i analizira marijansku tradiciju reda, predmet obilnih i detaljnih normi. Pravne odredbe nastoje uokviriti vode jedne pobožnosti koja stoljećima teče. Iz ovih voda, koje su sastavni dio obiteljske baštine Reda, je bez sumnje crpila i Svetica. Ona ipak nije ostavila izričita svjedočanstva o ovoj točki. Ali i neizravna svjedočanstva razasute po njenim djelima dopuštaju da se vidi, shvatila je veličinu i vrijednost marijanske duhovnosti koja jako prožima život Reda.

Ne želimo dužiti u detalje podsjećanje na propise i običaje koji odražavaju ovu duhovnost, i koji otkrivaju kako intenzivno je ozračje pobožnosti i ljubavi prema Gospi. Citiramo samo neke propise oslanjajući se na doprinose navedenog autora: biti će dovoljni da definiraju stav nauka i ljubav koju Karmel gaji prema Gospi. Upravo jer je u najužem muškom ogrankom Reda teško je pretpostaviti da su sestre ostale izvan marijanske duhovnosti koja oblikuje život, običaje, liturgiju i propise Karmela. Puno je logičnije misliti suprotno, priznati da duhovna limfa koja preko stabla dolazi do grana proizlazi iz istog korijena.

Pod zakonodavnim vidikom na primjer, različite Konstitucije, koje su kroz povijest odobrene, naglašavaju s jedne strane marijanski karakter Reda, a s druge određuju seriju posebnih propisa koje žele oblikovati duh, od kojega Red poprima svoju posebnu fizionomiju. A još konkretnije Gospa je prisutna kao „posebna Zaštitnica“ Reda. U konstitucijama analizirajući se čita u tradicionalnim rubrikama: „Kako odgovoriti onima koji pitaju o vremenu i načinu utemeljenja našeg Reda, i zašto nas se naziva Braća Blažene Djevice Marije od Gore Karmela“.

Obilje odredbi ukazuju na živu svijest da je se posvećeni kultu i službi Marijinoj. Ima propisa koji uređuju molitvu *Zdravo Marijo* prija i nakon Božanskoga časoslova, svaki puta kad se

¹⁷ isto.

¹⁸ Radi se o djelu o. V. Hoppenbrouwers, *Devotio mariana in Fratrum B.M.V. de Monte Carmelo*, Rim, 1960. Informacije koje slijede o marijanskoj pobožnosti su preuzete iz ovoga djela.

moli *Oče naš*. Ima obvezujući propis da svi redovnici svake subote u bijelom plaštu sudjeluju u svečanom pjevanju *Zdravo Kraljice*. U samostanima gdje ima barem 4 novaka, svaki dan se mora pjevati zavjetna misa na čas Gospe; osim toga nakon Povečerja novaci će pred Gospinim oltarom zapjevati neku pjesmu njoj u čast. Dan uoči slavljenja svetkovine „presvete Zaštitnice“ treba postiti. Ne skidati škapular ni kada se spava.

Ima jedan propis koji ukazuje na profinjenost i nježnost, obvezuje se priora da bdije nad čistoćom bijelih plašteva, jer su oni simbolički znak Marijine čistoće. Istovremeno ne propušta se naglasiti da su karmelićani „braća Blažene Djevice Marije od Gore Karmela na čiju čast i službu oblače bijele plašteve“.

Osim propisanih normi, bilo je tradicija i običaja koji su pokazivali marijansku gorljivost Reda. Izvanjski su to znakovi, ali rođeni su iz sinovske pobožnosti, koju je osjećala i živjela karmelska obitelj. Među one redovite treba naglasiti pozdrav Marijinoj slici s naklonom glave ili molitvom *Zdravo Marijo* ili kratkim zazivom.

I karmelska liturgija je davala veliki prostor marijanskom kultu. I *Obrednik, Ceremonijal* Nikole Audeta (+ 1544) i *Kalendar* koji je objavio generalni kapitul 1564. dok je sabirao i kodificirao pravila koja su od davnina postojala, donose brojna ovakva svjedočanstva. Osim onih koje smo spomenuli navodimo pjevanje *Zdravo kraljice* na kraju povečerja, *Malu Marijinu službu* koju je trebalo moliti skoro svaki dan tijekom godine, molitva *Anđeo Gospodnji* ujutro, u podne i navečer, slavljenje Marijinih svetkovina i blagdana kao *Bezgrešno začće*, *Prikazanje u hramu*, *Pohod Elizabeti*, *Marijino prikazanje*, *Uznesenje na Nebo*, *karmelska Gospa it.*, s bdijenjem i osminom.¹⁹

Ovo ozračje u potpunosti odgovara vjerskom fenomenu epohe, u kojoj se karmelski Red definitivno nastanjuje u Evropi. Općenito je poznato da je XII stoljeće na Zapadu označeno naglašenom pobožnosti prema Gospi. Radi se o zajedničkoj crti srednjovjekovnih Redova. A u karmelu je vjerojatno još naglašenija zbog vlastite tradicije i zemljopisnog porijekla. Dolazeći u Europu iz Palestine karmelićani su mogli samim time asocirati na mjesta koja su bila kolijevka Reda, goru Karmel, i druga bliska sveta mjesta posvećena tjelesnom prisutnošću Isusa i Marije. Uistinu prvi svesci povijesti Reda kada govore o porijeklu karmelske obitelji, spominju blizinu između Nazareta, Marijinog zavičaja, i Karmela.

Osim ove redovničke gorljivosti iz ove epohe, marijansko ozračje se primjećuje i u kolektivnoj svijesti Reda koja naglašava posebne karakteristike koje je Karmel kontemplirao u Mariji. Gospina duhovna fizionomija, toliko draga karmelskoj pobožnosti, se zadobiva sjedinjenjem bitnih crta koje, i odvojene, toliko govore srcu redovničke obitelji koja je posvećena kultu i službi Marije. Nju se smatra „Zaštitnicom“, to jest Majkom Isusovom, zaštitnicom i gospodaricom Svete Zemlje. I u naslovu „Prečista Djeвица“ Red je vidio Bezgrešnu, Ženu iz *Otkrivenja*, Majku Otkupitelja. Na kraju Mariju motre kao „Gospodaricu i Majku Škapulara“ koja trajno zagovara svoju djecu. Tri vidika su nedjeljiva, iako se može primijetiti određena prednost među njima, ako se drži kronološkog reda.

Smisao ovih pojmova je duboko i dobro opisao jedan drugi karmelićanin, otac Ludovic Saggi.²⁰ Vez ljubavi Reda i Gospe je jako naglašen od najstarijih pisanih dokumenata Karmela. Dosta je prelistati *Speculum Carmelitanum* iz 1680.²¹

Red treba Mariji zahvaliti svoj nastanak i živi kako bi je častio i nasljedovao. Taj mentalitet je temeljni za karmelićane. To se spominje na generalnom Kapitolu koji se odvijao u Montepellieru 1287: „Molimo pomoć slavne Djevice Marije, Majke Isusove, na čiju čast i štovanje je utemeljena naša redovnička obitelj.“²² Jasno da temu karmelskog marijanizma ne možemo sažeti u malo bilješki, nego bi to zahtijevao rad na veliki broj stranica. Ipak ono što smo kazali je dovoljno za pokazati relaciju koja postoji između Marije i Karmela, koji je u Njoj vidio Majku, Zaštitnicu i Gospodaricu. To uvjerenje je uvijek bilo jednodušno i neupitno. Marija svojom prisutnošću ispunja

¹⁹ isto str. 135.

²⁰ *Santa Maria del Monte Carmelo*, u *I santi del Carmelo*, Rim 1972, str. 109-135.

²¹ vidi Daniele de la V.M., *Speculum carmelitanum*, 2 vol., Amberes, 1680.

²² L.Saggi, cit.dj. str.115.

drevnu karmelsku kuću i oblikuje u njoj obiteljsko ozračje. Marijanska duhovnost ove obitelji je uvijek u procvatu pa i u vremenu u kojem je živjela Svetica.

Prihvaćajući pretpostavke koje smo izložili, logično je zaključiti da ulazeći u samostan od Utjelovljenja u Avili, Terezija dolazi u dodir i usklađuje se sa duhovnosti Karmela. Dva njena bazična elementa: život u kontemplativnoj samoći i ljubezna pobožnost Gospi savršeno odgovaraju stavovima koji su Tereziju označili još od djetinjstva. Ulazak u karmelsku obitelj Tereziji na providonosan način pripravlja na prikladne uvjete za razvoj njenog kontemplativnog zvanja i njene ljubavi prema Gospi.

Ne znamo koje informacije i koju specifično karmelsku formaciju je Terezija imala u prvim godinama redovničkog života. Evo ovdje još jednog nedostatka u njenoj duhovnoj autobiografiji, ili bolje reći njene autobiografije. Terezija nam ne donosi podatke koji bi malo osvijetlili ovo područje ili dio njenog života, koji ostaje u polu sjeni. Bez ovoga ne možemo doći do sigurnih zaključaka. Ali usprkos toga u njenim spisima imamo dosta jasnih naznaka kako bi tvrdili da je Svetica vidjela porijeklo i razvoj Reda povezane s Marijom. To znači da je bila poučena u marijansku duhovnost Karmela i da ju je usvojila u teoriji i praksi.

Kao potvrdu za to istražiti ćemo Terezijina svjedočanstva koja nam izgledaju najviše konzistentna i najvažnija, i nadopuniti ćemo ih vanjskim izričajima njene marijanske pobožnosti. Pisana svjedočanstva i izvanjski životni izričaji pokazuju kako je ona asimilirala marijanizam Reda i kako ga je živjela u sferi svakodnevnice, te kako to komunicira drugima po svome iskustvu i nauku.

Prije toga, iako znamo da smo na području hipotetičkog, istražiti ćemo mogućnosti koje je Terezija imala tijekom svoga boravka u samostanu od Utjelovljenja u Avili da bude poučena u tradiciji i marijanskom duhu Karmela. Ono što se u ovom periodu njenog života može tvrditi samo kao pretpostavka, prelazi zatim u siguran i dokazan podatak. U godinama 1570 – 1572, o. Jeronim Gracian, prije nego li je ušao u Red, ima mogućnost čitati *Speculum Ordinis*. Malo nakon toga napisati će malu raspravu o porijeklu Karmela i poslati će je Majci Tereziji.²³ Sada ćemo istražiti obadvije stvari, to jest čistu pretpostavku i siguran podatak.

4. Terezija i karmelski marijanizam

Svetica, gladna čitanja dobrih knjiga, ne daje nam izričitu informaciju o njenim mogućim lektirama karmelskih tema. Naprotiv, ima obilje njenih svjedočanstava o drugim duhovnim lektirama.²⁴ Što više izgleda da Terezija nije izravno čitala karmelske autore. Ali usprkos ovoga vjerujemo da bi bilo krivo zaključiti da je njeno znanje o porijeklu marijanske duhovnosti karmela bilo nedovoljno. Ima indicija koja ukazuju na drugačije mišljenje. Aluzije Svetice bilo na početke Karmela koji se odnose bilo na kontemplativnu bilo marijansku duhovnost, ukazuju da je poznavala temeljene elemente o karmelskom identitetu.

Bitne informacije o Redu u samostan od Utjelovljenja u Avili dolaze po redovnicima karmelićanima ispovjednicima i propovjednicima, koji pak nisu jedni, i koji opslužuju brojne zajednice. Iz bilješki koje navodi o. Rossi (Rubeo), tijekom kanonske vizitacije, shvaća se da su među sestrama bile dvije struje: ekskluzivne odlučne u želji da duhovnu asistenciju samostana obavljaju samo redovnici karmelskog Reda, i druga grupa koje je više voljela pluralizam, to jest duhovnu asistenciju i od svećenika i redovnika drugih Redova.

Osim neizbježnih ljudskih slabosti, intelektualnih i duhovnih, treba potvrditi visoki postotak pozitivnih kvaliteta kod onih koji, kao svećenici, duhovno asistiraju zajednicu samostana od Utjelovljenja. Vodeća nit mnogih praksi i nagovora ne može biti drugo do li život Karmela, duh kontemplacije koji potiče traženje blizine Majke i Gospodarice, Djevice Marije, čije ima je korišteno kao vlastito u redovničkoj obitelji kojoj je Ona dala porijeklo. Sve ovo ulazi u plan i ambijent normalnog rada karmelskih redovnika.

²³ Silverio di. s. Teresa, *Obras completas del p. Jeronimo Gracian*, u B.M.C. v. 15, str. 19.

²⁴ Vidi. Morel-Fatio, *Les lectures de sainte Therese* (Extrait du Bulletin hispanique, 1- 2, 10 – 1908.)

Osim ovog karmelskog kanala informacija neki nedavni studiji primjećuju mogućnost da je Svetica mogla čitati klasičnu izvornu knjigu o duhovnosti reda: *De insituzione primorum monachorum*, (*Odgoj prvih monaha*):

„I sestrama samostana od Utjelovljenja, na poseban način donni Tereziji de Ahumeda, koja je toliko voljela čitati dobre knjige, bio je poznat časn tekst *Insituzione* (*Odgoj*), jer njen samostan je imao jedan primjerak rukopisa knjige, na latinskome i narodnom jeziku, skupa sa starim *Pravilima Reda*, u dragocjenom kodeksu, iz sredine XV. stoljeća. Ideal Karmela koji je donna Tereziju de Ahumeda i njene prijateljice zanosio je točno ono što je u tome zapisano, što su vjerovale i duhovno usvojile sa svom iskrenošću duše“.²⁵

Tragovi ovog mogućeg čitanja već su primijetili razni autori u različitim prijelazima u terezijanskim spisima. *Odgoj prvih monaha* je bio skoro priručnik karmelskog duha. Sabirao je tradicije s istoka, pune izvornosti i legendi. Sve do XVII stoljeća bila je to glavna knjiga za duhovno čitanje, kojom su karmelićani svakodnevno hranili svoje duše. Knjigu je napisao katalonski karmelićanin Filip Ribot negdje oko 1300. godine. Djelo je odmah prihvaćeno kao primarni izvor duhovnog nadahnuća za Red, naravno da jurisdikcijski primat je pripadao pravilu sv. Alberta, latinskog patrijarha Jeruzalema.

Kodeks koji smo gore spomenuli je općenito poznat pod imenom *kodeks Avila – Rim*. Osim rasprave *De insituzione primorum monachorum*, sadrži i 7 drugih svezaka. Evo njihovih naslova: *Konstitucije* generalnog kapitula iz Montpelliera 1369; *Rasprava o porijeklu, odobrenju i potvrdi reda Gospe od Gore Karmela*, anonimnog autora; *Sažetak razloga i prava za obranu Reda i njenoga naslova Blažene Djevice Marije od Gore Karmela* koji je napisao Ivan iz Banconthorpa; *Viridario* Ivana Grossia; *Povlastice ili Bullario Reda* Aleksandra IV (1254-1261) i Ivana XII (1316-1336).

Bez sumnje najvažnije djelo iz kodeksa za karmelesku duhovnost je *De insituzione primorum monachorum*, koje prezentira kontemplativni ideal kojem se treba posvetiti karmelski redovnik. U njemu se govori i o povijesnim korijenima reda sve do proroka Ilije.

Najznačajniju karakteristiku kodeksa *Avila – Rim* o. Gracijan od sv. Terezije, bosonogi karmelićanin,²⁶ je opisom naglasio da su svi detalji sveska prepisani na latinski i kastiljanski. Treba primijetiti da tekst ne donosi prvo sve na latinskome pa prijevod, niti u dva stupca na dva različita jezika. Metoda koju se slijedilo je posebna. Općenito govoreći nakon jednoga poglavlja ili paragrafa kraćeg ili dužeg na latinskome slijedi kastiljanski prijevod. Zašto je to tako? Vjerojatno se radi o kodeksu koji je bio pisan s ciljem zajedničkog čitanja. Zbog toga, možda, nakon paragrafa na latinskome jeziku koji se redovito koristio u skupnim zvaničnim susretima zajednice, ponavljao se isti tekst na narodnom jeziku zbog onih koji nisu znali latinski, na primjer braće laika ili časnih ne kornih sestara.

Ovo mišljenje nam izgleda vjerojatnim. Objašnjava razlog zbog kojega se pisao tekst na gore spomenuti način. Ono što se ne može sa sigurnošću dokazati je da kodeks potječe iz biblioteke samostana od Utjelovljenja. Ne može se dovoditi u pitanje starost kodeksa koji datira iz XV stoljeća. Ne može se diskutirati ni o kvaliteti i jasnoći kastiljanskog prijevoda koji potvrđuje provenijenciju iz te španjolske regije. Kako bi se dokazalo da je kodeks pripadao samostanu od Utjelovljenja navodi se da odmah nakon naslovnice je zapisano: „Ova knjiga je iz samostana iz Avile“. Ali radi se kasnijem zapisu vjerojatno napisanom u XIX stoljeću. Vjerojatno to potvrđuje jedan drugi tekst. U popisu *Inventure* dokumenata koje je posjedovao samostan, koji je napravljen u XVII stoljeću a još je sačuvan čita se: „*Knjiga o porijeklu reda*. Br. 55. Kazeta 2.“

Podudaranje ovih detalja sa aluzijama svetice o starosti Reda i plemenitosti porijekla „od svetih proroka“ (O 29), ne dovodi do sigurnosti da je Terezija čitala *De insituzione primorum monachorum*. Ovu pretpostavku neki tvrde a drugi je pobijaju.²⁷

²⁵ O. Steggink, *Arrigo e innovacion*, Madrid, 1976., str. 95.

²⁶ Grazian od S.T., *Il codice di Avila*, u *Ephemerides carmeliticae*, 9 (1958), str 442-452.

Bilo kako, očigledno u određenim izrazima koje Terezija koristi odjekuju drevne tradicije Karmela i primjećuju se tragovi karmelske duhovnosti. Odjeci koji se primjećuju u riječima Svetice odgovaraju tome da ona poznaje, barem usmeno, povijesne i legendarne korijene Reda, glavne crte karmelskog života, na poseban način povezanost s Gospom.

Dokazano je da u zadnjem desetljeću svoga života o. Grazian upravo o ovoj temi pisao Svetici. Poznat je karmelski marijanizam koji je na poseban način živio najdraži suradnik sv. Tereze. Na temelju nekih autobiografskih crtica samoga o. Jeronima Graciana, o. Silverij je mogao tvrditi da jedna od prvih knjiga koje je napisao, spomenuti otac, baš prva, govori o starinama i izvorima Karmela. Osim toga, prije nego je obukao karmelski habit u Pastrani, poslao je autobiografiju Majci Tereziji.²⁸ Isti autor tvrdi da znamo kako je obukao karmelski habit 1572. U autobiografskim zapisima, pisanim u trećem licu, o. Grazian govoreći o djelu koje je napisao kaže:

„Uzimajući u ruke *Speculum Ordinis*, u malo dana ga je proučio i izložio je po točkama cijelu povijest Reda, od proroka Ilije sve do sadašnjeg stanja. S toliko zanimanja je tražio knjige koji su govorili o ovome i proučavao ih je. Gospodin mu je udijelio jednu veliku milost; da je jasno izgledalo kako Gospodin želi da u ovo vrijeme on njemu služi u ovoj Religiji (Redu), u kojoj će trebati činiti velike stvari, i da najveća služba koju može obavljati za Gospodina je to da u tome radi. Budući da je to bio Red Majke Božje, koju je toliko ljubio, izgledalo mu je da će se njime poslužiti. Sa svom pažnjom je počeo pisati nešto o ovome Redu i njegovim Pravilima; *napisao jednu malu raspravu o životu proroka Reda, koju je zatim poslao Majci Tereziji od Isusa*“.²⁹

Svjedočanstvo o. Graciana je jasno i izričito. Njegova rasprava o životu proroka Reda se uglavnom nadahnjuje na *Speculum Ordinis*. Ovaj se sastoji iz duge serije svezaka uzornih karmelskih autora. Povijest, kronika, duhovnost, apologija Reda, pobožnost Gospi, nauk o njoj kao Zaštitnici Karmela, cvjetići o čudesima koji se pripisuju Marijinom zagovoru, porijeklo i starost škakulara itd. su marijansko blago njegovih stranica. Među svim svescima koje *Speculum Ordinis* sadrži posebno mjesto pripada tekstu *De insituzione primorum monachorum* koji se pripisivao prije Ivanu Nepote Silvanu, 44-tvrtom biskupu Jeruzalema, a danas se pripisuje Filipu Ribotu, katalanskom karmelićaninu koji ga je napisao negdje oko 1370.

Kao posljedica toga, iako unatrag i pred kraj svoga života, Svetica je mogla čitati i koristiti djelo o. Graciana, koje joj je on poslao na dar. Poznajući izvor na kojem se autor nadahnuo i ljubav koju kaže da je imao prema Gospi bez sumnje u svojoj maloj raspravi je opisao sve temeljne aspekte karmelske duhovnosti: poziv na kontemplaciju i marijanska pobožnost.

Kada je o. Gracian poslao knjigu Majci Tereziji ona je već bila napisala neka od svojih najvažnijih dijela, *Moj život, Put k savršenosti, Misli o Božjoj ljubavi*. Ali nije još bila niti počela pisati *Knjigu o osnucima i Zamak duše*.³⁰

Kao posljedica toga terezijanski tekstovi *o osnucima* (O 14,5; 23,3; 29,33) i *Zamak duše* su napisani nakon što je ona čitala knjigu o. Graziana. U njima Svetica podsjeća na drevnosti i porijeklo Reda, svete Proroke od kojih proizlazimo, kontemplativni poziv Karmela. Spominje i habit, znak duhovne povezanosti s Marijo, jer je to odijelo „Djevice“ ili „Naše Gospe“; kako ga ona izričito naziva.

Ako se drže na pameti ovi podatci koje smo sada iznijeli može se tvrditi bez opasnosti od pretjerivanja da u citiranim tekstovima nailazimo na odraz dvostrukog aspekta karmelske duhovnosti, da vjerojatno, osim utjecaja koji proizlazi iz ambijenta samostana od Utjelovljenja, ovi tekstovi se mogu dovesti u korelaciju sa knjigom koju je napisao o. Gracijan između 1570- 1572 godine.

5. Red „Naše Gospe od Gore Karmela“ u terezijanskim tekstovima

²⁷ Pretpostavku podržava O. Steggink, *nav.dj.* str. 95. Protiv toga je poznati terezista T. Alvarez, *Sobre temas de historia teresiana*, u *Ephemerides carmeliticae*, 28 (1977), str. 149-155.

²⁸ vidi. B.M.C., vol. 15. st.19.

²⁹ vidi O. Steggink, *Experiencia y realismo*, Madrid 1974, str. 112 bilješka 32.

³⁰ vidi. T. Alvarez, *Cronologia de los escritos de santa Teresa*, u *Introduccion general a las Obras completas*, str XIV.

Karmelski poziv na kontemplaciju ulazi u dubine Terezijine duše. Usklađuje se sa njenim naravnim sklonostima. Još kao djevojčica osjećala je privlačnost prema samoći, molitvi, sabranosti, motrenju vječnih istina i herojskom primjeru svetaca. Igrala se sa drugim djevojčicama „Jako mi se dopalo praviti samostane. Kada bih se s drugim djevojčicama igrala redovnica, činilo mi se da sam to željela biti...” (Ž 1, 6). Djetinji svijet, u odrasloj dobi postaje stvarnost u samostanu od Utjelovljenja. Ali sad se više ne radi o igri, nego o obavezi koja doseže do korijena njenog kršćanskog života. Svetica počinje to vjerno živjeti, upoznati će padove i uspone u prvoj fazi sve do 1554. Od ove godine linija postaje samo uzlazna i okomita, u trajnom nadilaženju. Od tada će ključ njenog života postati molitva. Ovaj, a ne neki drugi put, odvesti će Tereziju do sjedinjenja s Bogom, u trajnom postojanom kontemplativnom stavu Božjih stvarnosti.

Zbog ovoga kažemo da je pogođena u duhu, kada otkrije ovu bitnu karakteristiku Reda. Da li je to otkrila ili ne čitajući *De insituzione primorum monachorum* nije važno. Uistinu kontemplativni aspekt karmelske duhovnosti u potpunosti se slaže sa nutarnjim stavom Svetice. Jedan od klasičnih tekstova koji otkriva njenu misao nalazi se u *Zamku duše*:

„Stoga sad kažem, premda smo sve mi koje nosimo ovu svetu odjeću Karmela pozvane na molitvu i kontemplaciju jer to je bilo naše polazište, iz tog roda dolazimo, od onih naših svetih otaca s gore Karmel, koji su u tako velikoj samoći i uz toliko preziranje ovoga svijeta tražili ovo blago, ovaj dragocjeni biser o kojem govorimo...” (Z V 1,2).

To je Terezijin tekst koji najjasnije potvrđuje kontemplativni poziv Reda i povezuje ga sa njegovim porijeklom. Ima i drugih tekstova u kojima Svetica potiče svoje kćeri da se sjete i nasljeđuju „naše prave utemeljitelje, a to su Oci od kojih proizlazimo“ (O 14, 4); ne vrijeđati „naše svete prethodne Oce, nastojeći se njima suobličiti“ (O 14, 5). U jednoj od svojih pjesmama podsjeća na jakost i gorljivost proroka Ilije i dvostruku duh Elizeja (Pje. 10).

Ustrajno prisjećanje na proroke, koje lebdi nad njenim spisima, potvrđuje da je Svetica poznavala stare karmelske tradicije, a među njima i one koje govore o tome kako povijest karmelske obitelji seže do vremena proroka Ilije i njegovih nasljednika, proročkih sinova. Tako je postala svjesna kontemplativnog duha Karmela, a to nam dokazuju tekstovi koje smo citirali.

Ipak više od ovoga aspekta nas zanima naglasiti kako je Svetica usvojila i asimilirala marijanizam Reda. Pripadnost Karmela Mariji je središnja ideja marijanske Terezijine misli. Ona to stalno ponavlja gotovo istim izrazima, kao da se radi o opće prihvaćenoj stvari. Ipak pišući kako je Karmel Red „Djevice“ (I 14), „Naše Gospe“ (O 23, 13), „Slavne Kristove Majke“ (O 14,5), „Presvete Djevice Naše Gospe“ (O 27,8), „Djevice naše Gospodarice“ (O 27,11) itd su izrazi rasijani u njenim djelima, na poseban način u *Pismima* i *Osnucima*, Terezija se ne oslanja na neko općenito mišljenje, pobožno i banalno. Stvarnost je drugačija. U naslovu „Red Djevice“ ili „Red Naše Gospe“, Svetica vidi istinsko ime karmelske obitelji. Zbog toga ga koristi na svakom koraku, svjesna njegova značenja i onoga što označava: ovisnost o Mariji.

Ako je Red Gospin, s njom su povezane osobe i stvarnosti Karmela. Svetica tako razmišlja. Iz ove perspektive koja polazi od srca sve se odnosi na Mariju i povezano je s njom. *Pravilo* koje služi kao tok života Reda je „Pravilo naše Gospe“ (Ž 36, 26; O 22, 22), ili „naše Gospe i Kraljice“ (P 3, 5), samostani su „mali golubinjaci Djevice naše Gospe“ (O4, 5); njene časne sestre su „Djevičine kćeri“ (O 16, 7), „kćeri i sestre Djevice“ (Pis. 298, 6), „ovčice Djevice“ (O 18, 7); redovnici su „sinovi Djevice“ (O 23, 10), „stado Djevice“ (Pis. 281, 6), „kavaliri Djevice“ (DI, 11 puta); i habit Reda je „habit Djevice naše Gospe“, „vaše presvete Majke“ (Ž 35,6; P 13, 3; Z III 1,3; O 16,5, itd).

Iz ovih izraza se jasno vidi da Svetica ima radikalno i potpuno poimanje o povezanosti Reda i Marije. Često se utječe izrazima „Majka“, „Gospodarica“, „Zaštitnica“ Reda. Isto tako koristi povezane pojmove koji pripadnike reda, fratre i sestre, označuju kao sinove i sluge Marijine. Sve druge stvarnosti koje su integrirane u Karmel: konstitucije, samostani, habit, itd. postaju Marijinim vlasništvo. Misao Svetice se može sažeti u samo jednu frazu: „Mi smo Gospini“.

Čitajući terezijanske tekstove, može se zaključiti da bliska ovisnost se ne odnosi samo općenito na sve skupa nego je osobna. Pred svakim članom karmelske obitelji svijetli Marijin lik. Ona, uvijek pored Isusa, je kontemplativcu savršen primjer nasljedovanja Krista. Blizu Kristovu vjerniku, snagom svoga duhovnog majčinstva, je trajni poticaj za vjerno ustrajati na putu nasljedovanja Krista. Marijine zasluge obogaćuju ljudsku nedostatnost. S tom podrškom savršenstvo kontemplativnog života gubi osjećaj nedostižne utopije i postaje otvoren cilj kršćanskoj nadi. To Terezija kani kazati, kada podsjeća svoje sestre koju dobru Majku imaju u Mariji:

„A Njegovo Veličanstvo dobro zna da mogu pomišljati jedino na Njegovo milosrđe, a kako ne mogu ne biti onakva kakva sam bila, nemam drugoga lijeka nego uteći se Njemu i uzdati se u zasluge Njegova Sina i Djevice, Njegove Majke, čiju odjeću nedostojno nosim, i vi je nosite. Hvalite Ga, kćeri moje, jer doista pripadate Gospodarici pa se nemate zbog čega stidjeti što sam ja nikakva jer imate tako dobru Majku. Nasljedujte je i razmislite kakva mora biti uzvišenost Gospe i kakvo dobro imati je za zaštitnicu jer nisu bili "dostatni moji grijesi i to što sam takva da se i u čemu okalja ovaj sveti Red". (Z III 1,3).

Ovdje još jedanput Svetica govori bez oklijevanja o Marijom majčinstvu i zaštiti Reda, naglašavajući marijansko sinovstvo svih koji pripadaju Redu. A to podrazumijeva obvezu držati pred očima Mariju i nasljedovati je. Bitno je sjećanje na „tako dobru Majku“ da se oblikuje obiteljska toplina u životu Karmela. Motriti Mariju postaje odlučujuće za riješiti osobne poteškoće i one koje se mogu javiti u svakom ljudskom suživotu. Nasljedovati znači živjeti jednostavno u liniji Evanđelja. Zbog toga Svetica sestrama u Sevilji, kad su doživjela bolna iskustva, podsjeća svoje sestre da su kćeri i sestre Marijine. „Kćeri moje, budite sve Marijine kćeri i njene sestre. Nastojte se međusobno ljubiti i pravite se da se ništa nije dogodilo“ (Pis. 298,6).

Prizivati sjećanje na Djevicu čije su „kćeri i sestre“ kako bi se znale dobro i profinjeno ponašati i djelovati je odlučujući argument Svetice. Usmjeriti pogled srca na Majku je najbolja garancija za autentično evanđeoski djelovati. To je uvjerenje Karmela i prisutno je u njegovoj duhovnosti. Terezija je to asimilirala i živjela. Bilo je neizbježno da se to odrazi i u njenim spisima.

III. OSOBNA ISKUSTVA POBOŽNOSTI GOSPI

„Uvijek za Marije blagdane nam dolaze muke i utjehe kao njeni darovi“ (Pis. 240).

U potpunom skladu sa Terezijinim riječima je svjedočanstvo njenoga života. Njena marijanska duhovnost se obogaćuje marijanizmom Reda. Njen rast se ne zaustavlja i dolazi do mističnog iskustva Marije. U međuvremenu, Svetica nastavlja iskazivati svoju sinovsku pobožnost u tradicionalnim oblicima iako su i oni podložni procesu rasta.

Terezija usredotočuje svoje odnose sa Marijom na njeno majčinstvo. Kao posljedica toga kod Terezije imamo neprekinuti niz gesta i stavova koji ukazuju spontanom govorom punim nježnosti kolika je njena ljubav prema Gospi. Ne zaboravimo da je Svetica žena iz naroda. Njena pozadina je tipična za osobe njenog staleža. Na kraju nije studirala teologiju. Ali je s puno želje čitala knjige solidne duhovnosti koje su ostavile duboki trag na njenu misao.

Marijanska pobožnost Terezije nije intelektualistička nego životna, rađa se iz srca. Govoreći na ovaj način ne želimo kazati da je plod samo njenih osjećaja i ljubavi. Zna se da biblijska terminologija identificira srce kao središte volje, ali i razuma i želje (vidi Mt 15,18). Figurativno korištenje pojma označava životni princip ljudske aktivnosti, središte gdje se odvija razmišljanje i sjećanje, svijest o samome sebi i svaki svjesni stav kojim se osoba treba odrediti. Na ovaj način govorimo o pobožnosti više egzistencijalnoj nego intelektualističkoj, ali bez isključivosti, naprotiv podrazumijeva znanje koje je Svetica zadobila o Gospi čitajući i slušajući propovijedi. Znamo da ih je jako voljela slušati i da su joj bile drage (Ž 8,12).

Kako bi odredili mjeru širine i dubine, koja je uvijek sve više rasla, njenih marijanskih spoznaja možemo se okoristiti analogijom. Jedno od sredstava za napredak u spoznaji objave je osobno razmišljanje: motriti i učiti o istinama vjere, razmišljajući o njima u svome srcu kako je to činila i Gospa.³¹

Tako je činila Terezija, živjela je motreći otajstva svoje kršćanske vjere. Presveta Ljudska Isusova narav je središnja os ovog kontemplativnog stava. Dakle, Svetica često povezuje Kristovo otajstvo i Marijinu osobu. Mislim da nećemo prenaslagati zaključak ako tvrdimo da shvaćanje Kristova otajstva je popraćeno progresivnom sposobnošću shvaćanja Marijina lika i poslanja u životu Isusa i životu njegovih vjernika. To je prema nama slučaj i kod Svetice. Pokazuje jednu rastuću spoznaju o Mariji koja zatim implicira rast u ljubavi i želji u služenju.

1. Sjećanje marijanskih otajstava

Marijina osoba, poslanje koje joj je Bog odredio, njeno mjesto u planu spasenja, sjedinjenje s Sinom, najznačajnije epizode njenog zemaljskog života, služba posredovanja koju obavlja na nebu, sve ono što možemo nazvati „marijansko otajstvo“ je bilo predmet razmišljajućeg motrenja sv. Terezije.

Ipak nema puno toga što je Svetica napisala o putu kojim je Marija prošla, iako ima napomena i aluzija o skoro svim njegovim aspektima. Osjećaji koji su se javljali u njenoj duši motreći Mariju su označeni konkretnim i krajnje ljudskim crtama koje približavaju Marijinu figuru njenom životu, sve do nježne i nevjerojatne bliskosti. Ljubezni pogled kojim Terezija motri Djevicu sobom nosi rast u spoznaji i ljubavi. Svetica to pokazuje na tisuće načina. Tako na primjer podsjeća na glavna Marijina otajstva, svečano slavi njene blagdane, pokazuje veliku ljubav prema Gospinim slikama, osjeća se sretnom što nosi njezin habit, jako cijeni škapular, pokazuje posebnu ljubav prema molitvi krunice, *Zdravo Marije i Veliča*. Na kraju ide na hodočašće zahvale u svetište Gospe od Guadalupea u Estremaduru.

Među svim ovim iskustvima osobne pobožnosti Mariji sjećanje na njena otajstva i naslove je jedno od onih koje je najdublje doživljavala i više su naglašeni u terezijanskim spisima. Svetica izričito spominje Bezgrešno začeće, Rođenje, Prikazanje u hramu, Naviještenje, Majčinstvo, bijeg u Egipat sa Djetetom i sv. Josipom, sudjelovanje u Kristovu pashalnom otajstvu, slavno Uznesenje na Nebo, službu posrednice u korist kršćana.

Bezgrešno začeće. Prvo podsjećanje na ovaj marijanski privilegij se nalazi u knjizi *Moj život*, vezano uz dramu strasti svećenika iz Becedasa. Kako bi objasnila njegovo obraćenje Svetica piše: „Naša Gospa mu je, zacijelo, puno pomogla, jer je osobito štovao njezino Začeće i toga bi dana priređivao veliko slavlje“ (Ž 5,6). Ovu prvu i gotovo jedina aluzija na Bezgrešno Marijino začeće, i to da je onaj svećenik bio jako pobožan ovoj Gospinoj povlastici, treba čitati u svijetlu pripovijedanja te epizode. Po našem mišljenju, Svetica podsjeća, ovaj marijanski privilegij kao suprotnost sa stvarnošću koja je u Becedasu. Nasuprot različitih obilja nečistoće koji mogu isprljati srce čovjeka, dolazi sjećanje na Marijinu potpunu čistoću.

To je jedno bolno iskustvo za Tereziju, motriti tako izbliza ovu duhovnu dramu. Zaslijepljenost onog svećenika je bila došla do te točke da „je bio izgubio svaku čast i dobro ime“ (Ž 5, 4). Do koje krajnosti ga je dovela „naklonost i veza s jednom ženom iz istoga mjesta“ (*isto*). On je bio u stalnom stanju grijeha jer nije znao čuvati svoje srce.

Drama koja se odvija pred njenim očima dovodi je do poniznog i zahvalnog priznanja:

„*Premda sam bila toliko nevaljala, u nešto takvo nisam upala, niti sam ikad kanila napraviti zlo, a i ne bih, sve da sam i mogla, silila druge da imaju naklonost prema meni. Gospodin me je očuvao od toga*“ (Ž 5,5).

³¹ vidi. Morel-Fatio, *Le lectures de sainte Therese*, (Extrait du Bulletin Hispanique, 1-2 10-1908).

Na profinjen način Svetica otkriva da je uvijek bila sačuvana od nečistoće u svojim osjećajima. Poniznost, koja je kao čistoća duha, ju je čuvala da se ne isprlja na ovaj način. Govoreći o obraćenju svećenika iz Becedasa djelomično ga pripisuje Marijinoj pomoći: „osobito je štovao njezino Začeće“, Svetica sugerira kontrast koji se može iščitati između redaka. Marija, bezgrešna, bez mrlje čini mogućim povratak onog čovjeka svećeničkom čistom životu. Aludirajući na vlastitu čast, Terezija pokazuje da poznaje postojanje odnosa između ove kreposti i „čistoće naše Gospe“, pučki izraz koji se tada puno koristio za iskazati Bezgrešno Marijino začeće.

U Terezijinom kratkom dijelu *Duhovni izazov* ima još jedna naznaka o „čistoće naše Gospe“. Odgovor sestre Ane Sanchez „svakome kavaliru ili Gospinoj kćeri koja će svaki dan tražiti od Boga da joj udijeli svoju ljubav“ sastoji se u tome da moli tri puta dnevno *Zdravo Marijo* na čast „čistoće naše Gospe“.

Među osobnim gestama koje ukazuju na pobožnost Svetice prema Bezgrešnom Marijinom začeću ima nekih koje ne treba zaboraviti. Na primjer, najveći broj novih utemeljenja kao zaštitnika ima sv. Josipa, ipak dva nova samostana Valladolid (O 10, naslov) i Pastrana su posvećeni Bezgrešnom začeću.

Treba se također prisjetiti i dara koji je prema tradiciji Svetica poslala bratu Petru de Ahumada koji je tada bio u središnjoj Americi. Dar je bio slika Bezgrešne koja se još čuva i časti u *El Viejo*, malom mjestu u Nikaragvi. Prema nekim dokumentima, slika Bezgrešne koja se danas časti kao naša Gospa iz *El Viejo*, je ona koju je Terezija poslala svome bratu. Između sinova don Alonsa Petar de Ahumada je bio jedini koji je otišao u središnju Ameriku, koji je tuda prošao i uputio se za Floridu i druga područja sjeverne Amerike.³²

Marijino rođenje. Poznata je sposobnost komuniciranja Svetice i prenošenja svojih osjećaja na one koji je okružuju. Protivnica „namrgođene“ svetosti znala je kao nitko drugi obradovati u zajednici. Dosta joj je bilo otvoriti vrata duha da dopusti da radost koju je nosila u sebi iziđe na van. U nekim prigodama radost se pojačava upravo zbog marijanskih motiva. Marijino rođenje budi poseban osjećaj nježnosti u Terezijinoj duši. Ona sam to kaže u jednom *Izviješću*. „Blagdan Marijina rođenje budi u meni posebnu radost“ (I 48).

Nama izgleda kao da u spontanom povjerenju Terezije čujemo produžetak liturgijske antifone: „Tvoje rođenje, o sveta Majko Božja, naviješta radost cijelome svijetu“.

Prikazanje Marijino u Hramu. Jedan druga epizoda iz Gospina života, okrunjena legendom, ali koja ima svoje mjesto u drevnoj liturgiji Crkve je prikazanje Marijino u Hramu. U terezijanskome Karmelu slavilo se na posebno svečan način: „Bio je dan Prikazanja naše Gospe godine 1575“ (I 60), kada je Svetica dobila uvjerenje da prakse zadobivanja autonomije za Reformirani Karmel dobro napreduje, usprkos poteškoća i rizika u kojim je bio otac Gracian, koji je bio dobio zaduženje da ostvari ovaj projekt.

Sam Gospodin joj je ulio ovu sigurnost. Nakon što je napomenula liturgijski datum, Tereza odluči u svome srcu, da kada sve bude dobro završilo, tražiti će od o. Graciana „neka zapovijedi da se u svim našim samostanima Bosonogih karmelićana ovaj blagdan svečano slavi“ (*isto*). Tako je i bilo. O. Gracian, kao zahvalu za milost koju je dobio toga dana i što je izbjegao opasnosti u kojoj je bio, tražio je odmah da u svim samostanima ustanovi blagdan Marijinog Prikazanja.

Naviještenje. Naviještenju je Svetica posvetila česte i duže meditacije. To se odmah primjećuje. Ona je se približila Djevici u prvom radosnom otajstvu sa beskrajnom ljubavlju. Zaustavila je svoj pogleda na Marijinom stavu, osvojio ju je način na koji je Marija prihvatila riječ Božju i način kako je odgovorila. Svetica to drži pred sobom. Uistinu na različitim mjestima u svojim djelima podsjeća na epizodu Naviještenja. A to čini kako bi prikazala istinski primjer više kreposti koje su potrebne onome tko želi po molitvi ući u nutarnje odaje Zamka.

Iz Marijinog stava u Naviještenju Svetica je puno naučila. Zbog toga želi poučiti sestre pozivajući ih da izgrađuju svoj život na Gospinom ponašanju. Opominje „neke učene“, koji su

³² Gabriel de Jesus, *La santa de la raza*, Madrid 1930, t. 2, str. 352, bilješka 2.

daleko od evanđeoske stvarnosti kada pretendiraju da svojim znanjem shvate neshvatljivu veličinu Božju (M 6, 7).

Terezija je naprotiv zaljubljena u način na koji je Marija slušala Božju poruku i odgovorila, nikada ne zaboravlja stil Djevice. Možda upravo zbog ovoga je htjela dati ime samostanu u Alba de Tormes Naše Gospe od Naviještenja (O 20). Prva redakcija *Misli o Božjoj ljubavi* je napisana 1563, ili između 1566 i 1567. To znači više godina prije nego je podignut samostan u Alba de Tormes (1571), Svetca je na dugo razmatrala o „velikoj vjeri i mudrosti“ koje je Gospa pokazala kod Naviještenja.

Marijino Božansko Majčinstvo. Svetica uobičajeno kada spominje Presvetu Mariju, asocira odmah na najveće od njenih otajstava, na njeno Božansko Majčinstvo. Izričito je naziva „Majkom Božjom“ barem u pet navrata.³³ Drugi puta koristi naziv „Majka Gospodinova“ ili „našega Gospodina“. Najčešće je naziva „Isusova Majka“ ili „Majka Sina Božjega“. I obrnuto kada imenuje Isusa označuje njegovo stanje Sina Djevice Marije.³⁴

U nekim nadnaravnim iskustvima čuje govor i ovom marijanskome otajstvu. Sluša Krista Gospodina koji kada govori o Mariji naziva je Majkom (I 36). Kada pripovijeda o utemeljenju samostana u Valladolidu govori o sigurnosti spasenja Bernardina di Mendoza na temelju Gospodinovih riječi: „Gospodin mi reče da će mu iskazati milosrđe zbog služenja njegovoj Majci kada je dao onu kuću“ (O 10, 2).

Na različit način spominje Marijino božansko majčinstvo. Neki puta je jednostavno naziva „Majka“ Božja, Gospodinova, dobrog Isusa... U drugim prigodama dodaje pridjev Majka „slavna“, „preslavna“, „presveta“, „blagoslovljena“ (P 3,8; O 16,5; 29,28...). Dva naslova su pravi biseri ljubavi: Marija je „dragocjena Majka našega Gospodina“ (Pis. 252), „djevojka jako lijepa“ pored tek rođenog Sina (Pje. XII).

Napomene o Marijinom otajstvu Majčinstva, koje svetica na višestruk način izražava, ukazuju da je bila naviknuta na te izraze kršćanske pučke pobožnosti. To je pobožnost koju ona živi i koja će je voditi do dubokih nivoa mističnog iskustva. Terezija je navikla provoditi u praksu savjete koje daje svojim sestrama, kada ih uči da dobro mole usmene molitve, posebno Oče naš i Zdravo Marijo:

„A ono što vam sada hoću svjetovati (čak mogu reći i poučiti vas, jer mi je, kao majci, sa službom priorice koju vršim, dopušteno) jest to kako morate moliti usmeno, jer je pravo da razumijete ono što govorite. A zato što onoga tko ne može misliti na Boga možda duge molitve također zamaraju, u njih se ne želim upletati, već u one koje smo obvezne moliti, jer smo kršćani, a to su Očenaš i Zdravomarija; ovo zato da za nas ne mogu reći da ne razumijemo što govorimo, osim ako nam se ne čini da je dosta što slijedimo običaj, samo izgovarajući riječi, i da je to dosta. Da li je dosta ili nije, u to se ne uplećem; reći će to oni koji su učeni. Ono što bih ja htjela, kćeri, da mi činimo jest to da se ne zadovoljavamo samo time; jer kada kažem »vjerujem«, čini mi se da će biti razložno da shvaćam i znam što vjerujem, a kada »Oče naš«, bit će znak ljubavi spoznati tko je taj naš Otac i tko je taj Učitelj koji nas je naučio ovu molitvu“ (P 24, 2).

Slijedeći nit govora trebalo bi reći isto o Zdravo Marijo. Treba se približiti otajstvu i promotriti. Ljubav je shvatiti da ova blagoslovljena Djevica koju zovemo „Majka Božja“ i je ta čijom djecom se osjećaju svi kršćani. Terezija je uistinu tako učinila. Približila se otajstvu Marijina božanskog majčinstva, sa strane koja je najbliža srcu, polazeći od Isusove presvete Ljudske naravi, bez da izgubi s vidika attribute njegova Božanstva.

Pred sobom ima dvije Kristove naravi, božansku i ljudsku (M 1,9); Sin je Boga Oca (P 10,11); čini čudesa (P 34,8); beskrajna je „moć koju ima ova Presveta Ljudska narav sjedinjena sa božanstvom“ (Ž 28,9); „Gospodin“ je iako ga možemo smatrati prijateljem; ili točnije jedini je koji

³³ vidi Ž 22,1; I 25; P, arg.; Z I, 2,12; Pis. 196.

³⁴ vidi. Ž 27,4; P 3,8; O 14,4 i 16,5; Z III, 1,3; VI, 7, naslov. itd.

zaslužuje to ime zbog uzvišenosti koju pokazuje (Ž 37, 5-6); jedno je s Ocem (P 27,4); Otkupitelj je duša (Z I, 2,4); njegova riječ je postojana (Z, VII, 2,8).

Iz ovo božanskog Kristova stanja koje se može uvidjeti samo po vjeri proizlazi Marijina veličina. Od tuda njene zasluge i njen zagovor. Zato što je Majka Boga koji je postao čovjekom njen zagovor za vjernike je učinkovit.

Terezija to tako shvaća. Kao logična posljedica treba zaključiti da je puno puta razmatrala o Marijinom majčinstvu. I to ne na površan način nego naslućujući do mjere do koje to dopušta nepristupačnost bilo kojega otajstva Marijinu veličinu, „predragocjene Majke“ Božje.

Otajstva Isusova djetinjstva (rođenje, obrezanje, poklon mudraca, prikazanje u Hramu, bijeg u Egipat) potakli su osjećaje nježnosti Terezijina srca. Pored Djeteta Isusa, pero Svetice po neki puta daje naslutiti profinjeno ocrtani lik Majke.

U pjesmama sjećajući se rođenja Isusova, Marija ima svoje mjesto pored tek rođenog Djeteta:

*„Ja sam ga vidjela, i u ekstazi
vidjela sam njegovu Majku pored“ (P 12).*

Identitet Majke je opisan govorom pastira, na profinjen način:

*„Kojima svijetlom sjaji!
Od kuda dolazi ova djevojka?
Ona je kći Vječnoga
i sjaji zauvijek“ (P 14).*

Poklon mudraca je razlog za veliku radost. Treba učiniti kao oni prikazati darove božanskome Djetetu a to razveseljuje i Majku.

*„Uzvišene darove neka mu svatko donese!
Marija se raduje da tako veliki Mudraci
u njemu naslućuju onoga tko sve drži“ (P 17)*

Marija Majka je prva kušala nutarnju radost koju uzrokuje posjet Mudraca. Terezija poziva i časne sestre nazivajući ih na mio način „moje stado“ da sudjeluje u radosti: „Neka s mudracima ide i moje stado“ (P 17).

Liturgijski ciklus Rođenja slavi se u ovoj klimi prožetoj ljudskim realizmom, kao sav nadnaravni naboj otajstava koja se slave. Sudjeluje se u Marijinim osjećajima koji su isti kao oni u srcu svake majke. Zbog toga se može podsjetiti na dva trenutka patnje koje je živjela Presveta Djevica: proroštvo Šimuna u hramu i bijeg u Egipat.

O prikazanju Isusa u hramu u društvu Marije i Josipa Svetica nam je ostavila dvije kratke zabilješke. Bez sumnje važnija, zbog nadnaravnog karaktera i marijanskog sadržaja je ona koja stavlja na Isusove usne neke riječi o patnji koju je Marija kušala slušajući Šimuna (I 36). O ovome ćemo govoriti kada budemo izlagali mistični iskustvo sv. Terezije.

Ali i u *Putu savršenstva* ima odjek ovoga evanđeoskog odlomka. Korist se kao primjer za označiti sposobnost duše da dođe do molitve smirenosti, da shvati neke stvari koje drugačije ne bi mogla spoznati. Usput se naglašava Marijino i Josipovo siromaštvo:

„Niti sveti Šimun, gledajući slavno Dijete, nije vidio više od siromašnog Djeteta; od poviša u koje je bio obavijen i malobrojnog naroda koji ga je pratio mogao je prije pomisliti da se radi sinu siromaha nego li o Sinu nebeskog Oca“ (PE 53, 2).

Svetica podsjeća na Marijin bijeg u Egipat sa svom brigom i strahovima koji uznemiruju srce znajući da je u opasnosti život Djeteta, upirući pogleda iznad svega u Marijinu dušu. Podsjetiti

se Marije u prilikama kao ova treba poslužiti kao poticaj za ohrabrenje u sličnim situacijama. U jednome pismu donni Luisi de la Cerda piše:

„Na ovome svome putu dalekim zemljama ohrabri se i sjeti se Naše Gospe i našeg svetog zaštitnika Josipa kad su bježali u Egipat“ (Pis. 8, 14).

Marija pridružena pashalnom otajstvu. Marijina sudbina je nedjeljiva od one Kristove. Sjedinjena s Njime Marija je surađivala na spasenju ljudskoga roda po vjeri i slobodnoj poslušnosti (LG 56). Nešto od toga je naslutila Svetica obraćajući se Ocu kliče: „Umjesto da gledaš naše grijehe sjeti se da nas je otkupio tvoj presveti Sin. Sjeti se njegovih zasluga i zasluga njegove slavne Majke“ (P 3,8). Nije to jedni put da Terezija asocira zasluge Isusa i Marije; ali nikada to ne čini tako izravno kad govori o djelu otkupljenja. Marija je u tome djelu nije pasivno sredstvo u Božjim rukama nego surađuje sa svojim Sinom. Pridružena pashalnom otajstvu Marija prati Isusa tijekom prijelaza s ovoga svijeta Ocu.

Svetica je bila jako pobožna mucu Isusovoj (Ž 3,4; 10,2; P 26,6...), kušala je radost motreći Ga uskrsloga (Ž 12,1; Z VI 9,3); nije zaboravila Marijinu prisutnost pored Krista, sudjelovala je u otajstvima koja čine Gospodinovu Pashu.

Terezija prije svega podsjeća da je Marija bila podno križa Isusova, pored Sina. I precizira da je tamo bila „...ne pozaspala, nego je trpjela u svojoj presvetoj duši i umirala teškom smrću“ (M 3,11). Teško bi bilo naći značajniji izraz za izraziti beskrajnu mjeru Marijine patnje. I u *Putu savršenstva* napisala je jednu rečenicu koja izražava zanimanje puno ljubavi kojim motri scenu: „Koliko je morala trpjeti slavna Djeвица Marija...!“ (P 26, 8).

Marijine patnje i muka koju je trpjela podno križa spominju se i u *Duhovnim izazovima*. Dvije sestre koje sudjeluju u duhovnom nadmetanju, koje se nadahnjuju viteškim osjećajima koji su tada bili toliko isticani, prikazuju molitve i patnje za one koji za njih za uzvrat mole milost da sudjeluju u Marijinim osjećajima ili se jednostavnom sjećanju njenih patnji.

Kod Terezije nalazimo podsjećanje na osjećaj samoće koji je doživljavala Marija pri smrti svoga Sina. Dva puta se to sjećanje pretvara u intenzivno mistično iskustvo opisano u *Izvjescima* (I 15,1; 58,3). Govoreći sa Sveticom „probadanje“ i „tolika muka“ Gospe sadrže odjek Šimunova proroštva koje se već dogodilo. Slikovit izričaj Marijine samoće kada u naručju drži Isusovo beživotno tijelo donosi nam slika takozvane *Pijete*.

Nakon samoće evo radosti Uskrsnuća. Pashlano otajstvo dopijeva do ovog divnog odredišta. Prvine uskrsne radosti s Kristom iz utrobe zemlje su za Majku. Svetica obdarena vanrednim sinovskim osjećajem naslućuje isto svojstvo u Isusu. Stvari su se dogodile tako kako ih je ona motrila u nadnaravnom iskustvu. Šutnja evanđelja o ovome ne isključuje mogućnost da je Marija kušala prvine uskrsnuća prije bilo koje druge osobe. U svojim *Izvjescima* Svetica između ostalog tvrdi:

„Reče mi da čim je uskrsnuo ukazao se našoj Gospi jer je imala veliku potrebu za tim... Proveo je s njom mnogo vremena jer je to bilo potrebno da je utješi“ (I 15).

Uznesenje na Nebo. Među tolikom pridjevima koje Svetica koristi za Gospu onaj najčešći je „slavna“ neki puta u obliku „preslavna“. Bez sumnje radi se o uobičajenoj formuli kršćanske pobožnosti njenog vremena. Ali bez obzira na formulu Terezija može označiti njen smisao. Među marijanskim otajstvima kojih se spominje Uznesenu je opisala na temelju dva jaka nadnaravna iskustva, u kojima je vidjela Marijinu proslavu. Jednog dana na dan Uznesenja Terezija motri „radost i svečano slavlje“ u kojima Marija je uznesen u Nebo i tamo dočekan. Pripovijest, jako štura, o tome završava jednom rečenicom koja pokazuje njen karakterističan stil: „Radost moga duha bila je prevelika vidjevši toliku radost“ (Ž 39, 26).

Jednog drugog 15. kolovoza 1561. skoro 1 godinu prije blagoslova samostana sv. Josipa imala je nezaboravno mistično iskustvo. Glavni protagonist je bila Presveta Djeвица koja je uvjererava u dobar ishod pothvata koji je započinjala. Pripovijest prilika koje su karakteristične za

ovu milost su prožete istim ozračjem kao i prethodno viđenje: nebeska ljepota, prevelik i blagi sjaj, mnoštvo anđela koji prate Gospu i sv. Josipa dok Terezija „ih je gledala kako uzlaze na Nebo“ (Ž 33,14-15).

Sa svetkovinom Marijina Uznesenja su povezane dvije osobne epizode Svetice, koje iskazuju njenu nutarnju profinjenost u odnosu sa Marijom. Između jedne i druge je prošlo 28 godina, ali povezuje ih jedna te ista profinjenost motiva. Prva pripovijest je u knjizi *Moj život*, i odnosi se na vrijeme druge teške bolesti u Becedasu. Te noći u kolovozu 1539. doživjela je oduzeće koje ju je skoro dovelo do smrti. Prije toga i to ne iz straha od smrti nego iz pobožnosti Gospi i zbog poštovanja prema sakramentu Ispovijedi iskazuje želju da se ispovjedi: „Došao je blagdan naše Gospe u kolovozu... Požurila sam se ispovjediti, jer sam uvijek bila velika prijateljica čestog ispovijedanja“ (Ž 5,9).

Drugi događaj je povezan uz utemeljenje u Medini di Campo. U knjizi *Izvišća* Terezija govori o satu i danu ulaska sestara u grad:

„Došli smo u Medinu di Campo tijekom bdijenja Gospinog u kolovozu oko 10 sati navečer...Radili smo s toliko žurbe da je u svitanje oltar bio spreman. Na hodniku smo objesili zvono i slavila se Misa. Za zaposjesti ovo je bilo dovoljno...“ (O 3,7,9).

Guliano iz Avile, koji je bio kapelan Svetice u osnutku samostana objašnjava razlog žurbe:

„Došli smo u Olmedo kada je padala večer, budući da je dan poslije bila svetkovina Uznesenja naše Gospe, Majka je htjela da se u taj dan osnuje samostan, te sa ovom žurbom nije se stalo dok se nisu pripravila kola na kojima je Majka zauzela mjesto“.³⁵

Motiv je očigledan: želja za sinovskim čašćenjem Gospe prepuna nade u budućnost samostana iako ima nesigurnosti na počecima osnutka. Kao šezdesetogodišnjakinja Svetica piše o. Gracianu:

„Danas je bdijenje svetkovine naše Gospe u kolovozu. Uvijek za njene blagdane nam dolaze muke i utjehe kao njeni darovi“ (Pis. 240,15).

Svetica ne govori samo o svetkovni Uznesenja, nego o svim Gospinim blagdanima: „uvijek za njene blagdane“. Rečenica potvrđuje da osobni put Svetice i onaj Karmela je povezan sa Marijom. U rukama „tako dobre Majke“ (Z III, 1, 3) nade Reda neće biti razočaravajuće.

Posrednica. Prikaz marijanskih otajstava u sjećanju Svetice je skoro potpun, iako je bila tako sažeta zapisujući na papir svoju misao i intuicije o Mariji. Kratki marijanski osvrti u njenim spisima su dovoljni za primijetiti da je s pažnjom slijedila put koji vodi Gospu od Nazareta do križa i slave u Nebu. Ulazeći u nebo Marijino duhovno majčinstvo zadobiva dimenziju vječnosti: Majka svih i zauvijek. I kao takva djeluje.

Drugi vatikanski koncil je podsjetio da Marija „se brine za braću svoga Sina s majčinskom ljubavlju“ (LG 62). Ovaj nauk je star kao i Crkva. Kršćanski narod je živio neprekidno iskustvo ove stvarnosti.

U pisanom Terezijom svjedočanstvu imamo odjek ovog iskustva. Može se lako pronaći desetak tekstova u kojim se govori o Marijinoj ulozi posrednice. Marijina majčinska briga je tako velika kao i potreba čovjeka. Svetica je iskusila učinkovitost Marijine moći. Radi se o autentičnoj brizi Majke koja obuhvaća dar povratka fizičkog zdravlja (I 30) kao i njezin zagovor svojim zaslugama za svu svoju djecu (PE 4,1; O 16, 5). Ljudi mogu jedino prihvatiti – s puno poniznosti, naravno – Božje milosrđe, isto kao i Svetica (Z III, 1. 3).

2. Slavljenje Marijinih blagdana

³⁵ B.M.C. tom 18, str.210.

Izlažući poglede Svetice na marijanska otajstva, sa vlastitim mjestom u liturgiji toga vremena, ili ukorijenjenosti u pučku pobožnost, primijetili smo i neke oblike i geste marijanske pobožnosti. U njima Terezija otkriva svoje osjećaje ljubavi pobožnosti prema Mariji.

Ipak osobne profinjenosti u Marijinom štovanju ne daju nam nikakav pristup za upoznati kako je Svetica slavila liturgijske marijanske blagdane. Iz njenih izravnih svjedočanstava znamo da je ona odlučila tražiti svečano slavljenje Marijinog prikazanja u samostanima časnih sestara. Izvan ovoga možemo računati samo na već poznate geste. Trebamo silom prilika uteći se svjedocima koji su je poznavali, razgovarali sa Sveticom ili sa njom živjeli. Ne kažu nam velike stvari. Samo kada govore o njenim osjećajima pobožnosti naglašavaju pobožnost koju je imala prema Gospi, sv. Josipu i svecima. Dva zajednička naglasaka se mogu konstatirati u ovim svjedočanstvima: svečanost i radost kojima je slavila blagdane.

Jedna od sestara u *Procesu* svjedoči da je Terezija:

„bila jako pobožna mnogim svecima a na poseban način Gospi i sv. Josipu te da je njihove blagdane slavila na najsvečaniji mogući način“.³⁶

Drugi svjedoci se slično izražavaju ali sa više detalja:

„Jako je častila i štovala slike Isusa, Gospe i svih svetaca.... Isto tako je bila jako pobožna Ljudskoj naravi našeg Gospodina, Našoj Gospi i slavnom sv. Josipu... i slavila je njihove blagdane na najsvečaniji način s velikom radošću“.³⁷

Ne poznajemo konkretne podatke o pojedinostima koje su korištene stvaranje ozračja svečanosti i radosti. Jedna od tih konkretnih pojedinosti je liturgijsko s tradicionalnim slavlјima iz vremena kada je živjela Svetica, a još su uvijek prisutni. Druga pojedinost, veoma različita od prethodne su Marijini blagdani tijekom godine. Postoji jedan detalj, po našem mišljenju veoma važan, koji je naznačen u *Konstitucijama*: kada se određuju dani u kojima sestre mogu primiti pričest, propis se širi i započinje ovako:

„Može se pričestiti svake nedjelje, u blagdane, u dane našeg Gospodina i Gospe“ (*Konst.5*).

Pričest je vodila do potpunosti razmatranje marijanskog otajstva koje se liturgijski slavilo. To je bio najljepši i najbitniji način slavljenja „na najsvečaniji način s velikom radošću“ marijanskih blagdana.

3. Hodočašće u svetište od Guadalupe

Iako u pripovijedanju o svome životu Terezija ne spominje ovaj događaj znamo da je hodočastila u svetište Gospe od Guadalupe. Dugi put u Estremaduru je bio ispunjenje želje da zahvali Gospi za zaštitu braće Lovre, Jeronima i Augustina u bitci kod Jaquijaguana i da preporuči Gospi brata Antuna, koji je poginuo u Anaquitu.

Podatak o hodočašću se nalazi u biografskom sjećanju Majke Battiste de Ocampo, kćeri Diega de Cepeda. Ova Terezijina nećakinja, koja je kasnije postala časna sestra u samostanu od Utjelovljenja u Avili doslovno zapisa:

„Kada sam imala 5 ili 6 godina dok sam bila u Pueblu de Montalban, gdje sam odrastala u kući moga strica, došla je tamo naša sveta Majka koja se vraćala sa hodočašća u svetište od Guadalupe te se zadržala u kući svoga strica. Ne znam da li zato što sam bila kći svoga oca, kojega

³⁶ B.M.C. tom 18, str.21 i 70.

³⁷ B.M.C. tom 18, str.275.

je ona jako ljubila (njen brat), ili zbog ciljeva koje samo je Bog poznavao, jako me je uzljubila i pitala me da li želim s njom ići u samostanu od Utjelovljenja“.³⁸

U ljeto 1548. Terezija je hodočastila u svetište od Guadalupe. Budući da u samostanu od Utjelovljenja nije bilo obveze klauzure (Ž 5,4), sestre su mogle napustiti samostan iz opravdanih razloga uz dopuštenje poglavarice. Ne treba se čuditi ako obitelj de Cepeda iz rečenih razloga je hodočastila u svetište od Guadalupe. U grupi hodočasnika je bila i Svetica.

4. Habit i karmelski škapular

Terezija je imala iznimnu ljubav i pobožnost prema habitu Reda i za to što on kao znak predstavlja marijansku duhovnost. Isto to treba reći i za škapular, što više puta izravno spominje (vidi *Konst*, 12). Izgleda da je Svetica poznavala takozvanu „subotnju povlasticu“. Ona aludira na bule Reda bez da točnije precizira. Možda se radi o Buli tradicionalno poznatoj kao „subotnja bula“. Nevezano u kontroverze o povijesnosti ovog dokumenta jedna stvar je sigurna: Svetica je točno shvatila značenje i domet povlastice:

„Začudila sam se da nije ušao u čistilište. Razabrala sam da su mu stoga što je bio redovnik koji je dobro obdržavao svoj zavjet, a koristile su Bule Reda da ne ode u čistilište“ (Ž 38, 31).

U „svetom karmelskom habitu“ (Z 1,2), ili „Gospinom habitu“ (P 13, 3), kako ga je radije zvala, vidjela je sažetak zahtjevnosti karmelskog života, poziv na molitvu i kontemplaciju (Z V,1,2), poziv za biti ponizan kao Djevice Marija „čiji habit nosimo“ (P 13,13). Marijine zasluge i to da nose njen habit su dva razloga nade (PE 4,1). Svetica ispovijeda da nije dostojna nositi ga (Z III 1,3); smatra da nositi ga je plod čiste dobrote Božje (O 29, 33) i smatra se sretnom misleći na mnoštvo blaženika koji su ga nosili za vrijeme zemaljskog života (O 29, 33). U jednom pismu podsjeća sa zahvalnošću na dan kada ga je primila (Pis. 132, 6).

Zanimljivo je primijetiti kako Svetica psihološki i duhovno shvaća razliku između jednostavnog materijalnog nošenja habita i življenja evanđeoske stvarnosti koju označava. Ne vrijedi „biti redovnik“, nije „sve gotovo“, „nije u tome“ piše Terezija da se habit nosi (Ž 38,11; Z III 1,8), nego uistinu živjeti u nutrini poziv biti istinski karmelićani. Imala je ovo ponizno uvjerenje kada je pisala o. Gracijanu:

„Danas je uočnica Svih svetih. Na dušni dan sam obukla redovnički habit. Moli Gospodina da mi dopusti, bolje ikad nego nikad, biti istinska karmelićanka“ (Pis. 132, 6).

Treba primijetiti da je uvijek živo sjećanje na oblačenje i prije godišnjice to ima pred sobom. S druge strane kada traži molitvu da bude istinska karmelićanka, već je bila došla do savršene kontemplacije. I onaj jednostavni dodatak „bolje ikad nego nikad“ daje nam naslutiti mjeru njene poniznosti.

5. Ljubav prema Gospinim slikama

Među izrazima pobožnosti Svetice ističe se ljubav i pobožnost prema slikama Krista, Gospe i svetaca. Kada se radi o slikama njeni osjećaji su isti. Slika je put približavanja u ljubavi prijateljima koji se nose u srcu. Terezija voli da se crtaju slike i prave kipovi (Ž 7,2); divi se onim lijepima koji potiču na pobožnost (O 8, 3). Samo one su dostojne da ih kršćanski narod časti. Tako je i sa slikom Naše Gospe, Filipa iz Toleda u Manceri de Abajo gdje je premješten prvi samostan iz Duruela (O 14,9). Umjetnička kvaliteta i prikladna veličina različitih slika Gospe koje je Svetica kupila ili dobila na dar izazivaju izraze pohvale (Pis. 81; 90; 151; 11). Gospine slike tješe njenu dušu te se nada da će utješiti i duše njenih kćeri (Pis 157). Neke su joj očarale srce i bile su svjedoci

³⁸ Podatak preuzet iz Efen de la M.de Dios, *Tiempo y vida de santa Teresa*, u OC Madrid 1951.str. 443-449.

njenih tolikih izljevova povjerenja. Kada je jednu poklonila nekom samostanu kušala je „veliku samoću“ a kaka bi se utješila traži drugu sliku kod istog dobročinitelja (Pis 157,4).

Njena ljubav prema slikama je izražena u jasnim i preciznim kriterijima, koje Svetica izlaže u različitim dijelovima svojih spisa (P 26,9; 24,11; I 30). Svjesna je vrijednosti slika kao sredstva koje je svojstveno bilo kojoj svetoj slici. Ali slika ne može biti sama sebi cilj, nego treba pomoći uvidjeti ljubljenu osobu koja se motri u njenom liku. To se dobije kada se sliku motri životnim činom, to je koristeći moći duše, razum, volju, sjećanje skupa sa proživljenim činom. U Terezijom slučaju sve ovo se može primijeniti na slike Krista, Gospe i svetaca. Evo neke od njenih riječi koje pojašnjavaju ono što govorimo:

„Znate li kada je jedna ovakva gesta dobra, sveta i za mene najdraža? Kada je osoba sama odsutna velika je radost gledati sliku Gospe ili nekog sveca prema kojemu smo pobožni; a to se još više odnosi na Krista: to je stvar koja potresa do dna, prizor koji bih htjela posvuda imati pred očima“ (PE 61,7).

Slike Gospe, Krista i svetaca služe za pobuditi ljubav (I 30), ne po čistom estetskom užitku. Imaju za cilj zamijeniti ljubljenu osobu, učiniti je prisutnom mišlju i osjećajima. Zbog toga je Terezija voljela Gospine slike kako se to tvrdi u citiranom tekstu. Druga svjedočanstva potvrđuju ljubav Svetice svetim slikama općenito. Jedna od kćeri i vjernih družica sestra Izabela od sv. Dominika tvrdi:

„Od djetinjstva je molila, sabirala se svaki dan nekoliko sati u svom oratoriju gdje je imala jako pobožne slike Isusa, Gospe i drugih svetaca. U tome je bila jako radoznala i htjela je da se crtaju s puno ukusa“.³⁹

U jednom drugom izvješću, ponovno govori o istoj temi:

„Bila je jako pobožna slikama Isusa, Gospe i svetaca. Govorila je bilo gdje da pogleda htjela bi ih vidjeti, i naložila je svojim sestrama da imaju istu pobožnost“.⁴⁰

Tragovi ovih želja još postoje. Postoji širok uzorak marijanske ikonografije povezan sa Sveticom u njenim samostanima. Pored vjerodostojnih dokaza koji potvrđuje da neke od slika dolaze od Terezije ima i tradicija koje seže u XVI. stoljeće koja ukazuje da je druge slike Svetica kupila ili su to bili njeni darovi raznim zajednicama sestara.

Kada je Terezija primala darove ove vrste iz srca je iskreno zahvaljivala (Pis. 2,14; 351,4). U jednom pismu gospođi Ines Nieto piše:

„Nisam zaboravila dar koji ste mi udijelili poklanjajući mi slike Gospe... Moliti ću Gospu da vas učini potpuno svojom“ (Pis 81,1).

Kao što je zahvalna u primanju tako je velikodušna u darivanju. Sa utemeljiteljicama samostana u Caravacu učinila je jednu posebnu profinjenu gestu. Poslala im je sliku Gospe i sv. Josipa smatrajući da će im biti na utjehu. O tome govori sa Diegom Ortizom dobročiniteljem iz Toleda, kojemu piše:

„Tri utemeljiteljice će imati zavjete 1. siječnja i bile bi jako zadovoljne da imaju one slike“ (Pis 157,5).

Tjedan prije, 7. 12. 1576. govori o istoj stvari u jednom pismu Majci Mariji od sv. Josipa. Može se primijetiti majčinsko zadovoljstvo koje Svetica kuša kada sestrama može dati jedan dar:

³⁹ B.M.C. tom.19, str.81.

⁴⁰ isto str. 460.

„Sada moram u Caravacu poslati jedan Gospin kip koji sam im obećala, jako lijep i velik, ne presvučen. Spremaju mi i sv. Josipa, a da one neće potrošiti ni novčića“ (Pis. 151,11).

6. Molitve Gospi

Marijanski komentar *Zdravo Marije* koji je Svetica mislila napisati bio bi to izvanredni doprinos marijanskoj duhovnosti. To kažemo jer u prvom rukopisu *Putu savršenstva*, pisanom između 1562 i 1565 Terezija je iskazala svoju namjeru za to (PE 73,2), iskustvo Boga i božanskih stvari je već prebogato. To pokazuju stranice knjige čiji je bitni sadržaj život i razvojni put molitve. Terezija je u njemu napisala svoja razmišljanja o *Očenašu*. Imala je namjeru da isto učini i sa *Zdravo Marijo*.

Zdravo Marijo. Znamo razlog koji je naveo Sveticu da piše komentare molitvama „koje kao kršćani nužno moramo moliti *Oče naš i Zdravo Marijo*“ (P 24, 2). Terezija se buni protiv teorija nekih autora njenog vremena, među kojim su neki bili i poznati teolozi, koji su tvrdili da mislena molitva nije za žene. Terezija odbacuje slične pomisli, piše apsolutnu apologiju mentalne molitve, koja je potrebna svakom kršćaninu i ne prihvaća razlikovanje (P 19;21; 24-25).

I najjednostavnije usmene molitve zahtijevaju pažnju duha i ljubav volje da bi uistinu bile molitve, a ne prazne riječi. Ključ razumijevanja terezijanske misli je u naslovu XXIV poglavlja *Putu*: „Govori o tome kako usmenu molitvu treba savršeno moliti i kako uz nju ide misaona“. Polazeći od toga da mentalna i usmena molitva trebaju biti ujedinjene, Svetica se obara na argument onih koji pretendiraju da u molitvi je ženama „dosta *Oče naš i Zdravo Marijo*“ (P21, 2). Svetica posebno živo odgovara:

„To i ja kažem, sestre. I još kako im je to dosta! Uvijek je jako dobro da temeljite vašu molitvu na molitvama izgovorenima takvim ustima kakva su Gospodinova. U tome imaju pravo, jer da naša slabost nije već tako jadna i naša pobožnost tako mlaka, ne bi bila potrebna slaganja drugih molitava, niti bi bile potrebne druge knjige“ (P 21,3).

Po uvjetom da ne izokrenu molitve u riječi prazne života nego da paze na ono što izgovaraju „misli i shvaćati što govorimo, i s kime govorimo, i tko smo mi koji se usuđujemo razgovarati s tako velikim Gospodinom“ (P 25, 3). Jedno pod tim uvjetom recitiranje *Oče naša i Zdravo Marije* se može okarakterizirati kao kršćanska molitva. Bez ove karakteristike, to jest bez ljubezne pažnje koja je treba animirati, usmena molitva bi bila „neuštimita glazba“. To tvrdi svetica:

„Moliti *Očenaš i Zdravomariju*, ili što budete htjele, to je usmena molitva. Pa pogledajte kakva će loša glazba svirati bez onoga prvoga čak ni riječi neće biti skladne svaki put“ (P 25,3).

Iz ovih usputnih aludiranja na *Oče naš i Zdravo Marijo* koje nisu jedine možemo naslutiti da Isusova molitva kao i ona upućena Mariji su za Sveticu bile prebogati i neiscrpnici izvori. Za to dokazati dosta je spomenuti 16 poglavlja prekrasnog komentara *Oče naša* (P 27-42). Isto se može kazati i o molitvi upućenoj Mariji iako je nije komentirala. Ove dvije molitve su u Terezijinoj duši odzvanjale kao jedna melodija, čiji je smisao ona produbila više po vlastitom iskustvu nego li na drugi način. Terezija je uvjerenja da dostojno moliti ove molitve je dosta za hraniti dušu i voditi je do kontemplacije (P 25,1). Na nesreću komentar ovih „božanskih molitava“ (P 21, 4) je ostao nepotpun. Pokazala je nakanu da nastavi ali je zatim odustala:

„U prvom trenutku mislila sam da vam kažem nešto o načinu moljenja *Zdravo Marije*. Ali sam toliko odužila da se toga odričem. Između ostalog dosta je dobro shvatiti kako treba recitirati *Oče naš* za dobiti točnu zamisao kako treba moliti sve usmene molitve općenito“ (PE 73, 2).

Tako smo ostali bez važnog doprinosa sv. Terezije marijanskoj duhovnosti. U njenu nam je mogla ponuditi osobnu sintezu o otajstvu Marije: mjestu koje zauzima u raspodijeli milosti, njeni odnosi s Bogom, trojstveni život, povezanost e euharistijom, njena uloga uzora u Crkvi, mjesto koje zauzima u životu kršćanina itd. Tu i tamo je razasula po svojim spisima tragove svoje misli ali oni ne ispunjavaju prazninu nedostatka komentara *Zdravo Marije* kojeg nije uspjela napisati.

Beskorisno je ulaziti u pretpostavke. Jednino je sigurno da su razmišljanja o *Zdravo Mariji* ostala u njenom srcu. Da ih je napisala imali bi na raspolaganju prekrasnu i duboku analizu Marijina otajstva.

I ne možemo nego tražiti je u marijanskome iskustvu Terezije koje je - kako ćemo vidjeti – bilo obilno. Ona je razmatrala različite trenutke Gospina života, podsjećala na njene naslove i liturgijske blagdane; imala je sa Gospom odnos povjerenja i bliskosti. Svaka izmijenjena *Zdravo Marijo* je bila jedna dodirna točka za kontemplativni susret sa Marijom. Svetica je uistinu bila ta koja je provodila u praksu savjete koje davala sestrama o usmenoj molitvi:

„...ovo zato da za nas ne mogu reći da ne razumijemo što govorimo, osim ako nam se ne čini da je dosta što slijedimo običaj, samo izgovarajući riječi, i da je to dosta“ (P 24. 2).

Bez sumnje *Zdravo Marija* je bila jedna od njenih najdražih molitava. To nam potvrđuje i činjenica da među njenim pobožnostima Gospi prednost je dala molitvi krunice.

Gospina krunica je jedna od prvih doživljaja koji se javljaju u sjećanju Terezije kada započinje opisivati svoj život. Naučila ju je moliti od majke, donne Beatrice, koja je bila jako pobožna svetoj krunici (Ž 1,6), kako to Svetica precizira. Vjerojatno je Terezija bila zadužena da predvodi krunicu kada se u suton obitelj sabirala na molitvu prema običaju toga vremena.

Možda iz obiteljske molitve krunice proizlazi lakoća kojom Svetica povezuje Kristovo otajstvo s kontemplacijom Marije. Svjesna i promišljena u svemu što radi, Terezija otkriva, a da to ne primjećuje, urođenu sklonost da spontano asociira, bez ikakva napora, Marijinu osobu djelu i osobi Isusa Krista. Na kraju krunica je usmjerena na ovo: motriti s Marijom glavna otajstva spasenja.⁴¹

Terezija neće nikada napustiti ovu posebnu pobožnost prema krunici. To je bila njena svakodnevna čast iskazana Gospi. U procesima kanonizacije Svetice nalazimo jedno dragocjeno svjedočanstvo o tome. Jedna nećakinja je kazala:

„Ma kako da ju je pogodila bolest nikada nije propuštala moliti krunicu, nalazila je vrijeme za to pa makar bilo ponoć ili jedan sat po ponoći“.⁴²

Nećemo se obazirati samo na svjedočanstva drugih, navesti ćemo i ona osobna u kojima Terezija govori o ovoj marijanskoj praksi koja je za nju bila uobičajena. Zanimljivo je primijetiti da u periodu punom zanosu sa čestim izljevima nadnaravnih milosti u području vjere, nade i ljubavi ona vjerno nastavlja moliti krunicu. I najsavršeniji oblici mentalne molitve, uključujući savršenu kontemplaciju, ostaju u duši skupa sa usmenom molitvom „kao kršćani nužno trebamo moliti *Oče naš* i *Zdravo Marijo*“ (P 24, 1).

Uistinu jedna od nadnaravnih milosti o kojim Terezija pripovijeda u *Moj Život* odnosi se na križ njene krunice. Kada je se ova milost dogodila Terezija je držala krunicu u ruci (Ž 29,7). I jedno drugo uzdizanje duha tijekom kojega ima osjećaj da ju u Nebu u gdje su prve osobe koje susreće njeni roditelji, se dogodilo dok je uzela u ruke krunicu kako bi je molila, jer je u tom trenutku bila bolesna i nije imala ni snage ni želje za druge stvari (Ž 38,1).

S druge strane kada svojim sestrama u *Putu savršenstva* objašnjava u čemu se sastoji mislena molitva tvrdi da je ona duša bilo koje kršćanske molitve. Zbog toga treba odbaciti strah i ne

⁴¹ Pavao VI, *Marialis cultus*, br.45.

⁴² B.M.C. t. 18, str. 72.

obazirati se na one koji ironiziraju govoreći da je ženama „dosta *Oče naš* i *Zdravo Marijo*“. Oštroumno i s osjećajem za dobar smisao stvari Terezija argumentira:

„*Tko može reći da je loše, ako počnemo moliti Časoslov ili krunicu, promisli li s kime će se razgovarati i tko je onaj tko govori, zato da vidi kako će Mu se obraćati?* (P 22,3).

Iz ovoga što smo do sada kazali očigledno je da među svim pobožnostima i marijanskim praksama Svetica najviše voli krunicu. Ona je sigurno provodila u praksu savjet koji je davala sestrama u prvom rukopisu *Puti*:

„Sada vam kažem sestre... prije nego započnete usmenu molitvu, ili recitiranje časoslova ili krunice, trebale biste posvetiti više sati onoj mentalnoj“ (PE 37,3).

Pouzdan savjet proizlazi iz osobnog iskustva. Svetica je posvećivala više sati meditiranju *Zdravo Marije* kao što je to učinila i sa molitvom *Oče naš*. Referirajući se na ove „božanske molitve“ s povjerenjem nam je kazala:

„*Mene su uvijek oduševljavale i više su me privlačile riječi Evanđelja nego vrlo dobro sastavljene knjige... Priklonivši se, dakle, ovom Učitelju mudrosti, možda će mi ukazati na neku misao koja će vas zadovoljiti*“ (P 21,4).

Šteta što je Svetica napisala samo misli proistekle iz razmatranja *Oče naša*, i nije mogla ostvariti svoju nakanu da komentira i *Zdravo Marijo*.

Veliča. Život Svetice je sažetak Božjih milosrđa. Njena autobiografija *Moj Život*, to pripovijeda sa zahvalnom poniznošću. Zbog toga se ona poistovjećuje sa Marijinim stavovima i usvaja ih. Na neki način vidi odraz svoga duhovnoga puta u *Maloj Marijinoj službi* koja je prožeta biblijskim citatima i u kojoj svaki dan se ponavlja Marijina pjesma iz pohoda rođakinji Elizabeti (Lk 1, 46-65).

Usprkos poteškoća sa latinskim, tjedna molitva Male službe dovodi Sveticu u dodir sa liturgijskom mišlju Crkve koja u Gospi vidi „sliku“ zaručnice iz Pjesme nad pjesmama. Terezija jasno uočava da dijalog ljubavi između Boga i Zaručnice se na poseban način može primijeniti na Mariju (M 6, 8).

Tereziji se iznad svega sviđa *Veliča*. Ponavlja ga kada je sama. To je pjesma Božjeg milosrđa koji na prikladan način izražava povijest njenoga života. Jedna njoj draga duhovna kći, Marija od sv. Josipa pripovijeda:

„Boraveći više dana u ćeliji Majke Terezije od Isusa vidjela sam da Majaka Terezija od Isusa je puno puta ispod glasa i pobožno slavila Gospodina ponavljajući retke pjesme *Veliča duša moja Gospodina*, na kastiljanskom jeziku“.⁴³

Svetica i druge retke *Veliča* doslovno citira ili ih aludirajući priziva (I 29,61). To čini kako bi ujedinila svoje pohvale sa Marijinim ili na neki način izrazila radost svoga duha, ili podržala Marijinim riječima poticaje sestara na poniznost.

Ovi Marijini stavovi, osjećaj poniznosti, spontanost iskazivanja pohvala Božjem milosrđu najviše diraju Sveticu. Kao Djevica Marija i Terezija je sa nadnaravnim realizmom motrila istinu svoga života „ništa koje smo mi“ i Gospodin je ostvario ova svoja milosrđa nad tim ništa. Treba primijetiti da je Marija živjela u ozračju vrhunske Istine. Zbog ovog osjećaja za stvarnost Gospa se ne zaustavlja na priznanju da je „službenica Gospodnja“ (Lk 1,38), nego se otvara punini milosti, zahvalno ispovijedajući velika djela Božja koja je u njoj učinio. U savršenom skladu stavova

⁴³ B.M.C., tom. 18, str. 491.

Svetica u recima *Veliča* pronalazi najbolje sredstvo za iskazati svoje osjećaje Bogu. Iz toga je proistekla pobožnost prema Marijinoj pjesmi.

7. Obnova karmela: jedna služba ljubavi prema Gospi

Ne možemo zaključiti ovo poglavlje o marijanskim iskustvima svete a da se ne osvrnemo barem kratko na glavno: obnova, novi Karmel. Terezija je to shvatila i ostvarila kao izraz čašćenja i služenja Mariji. Među različitim ciljevima koje su je potakle da ostvari ovo djelo nailazimo na ljubav prema Gospi. Svetica to izričito kaže. Njene riječi i njeni naponi su potvrđeni svjedočanstvom onih koji su živjeli pored nje i imali su sreću da je osobno upoznaju.

Terezija je vidjela svoju karizmu utemeljiteljice kao službu Bogu i Crkvi (Ž 32; P 1,3), snažno označenu marijanskim naglaskom. Razlog je jasan, djelo Svete je u karmelskom ambijentu koji je posvećen štovanju i služenju Gospi. Radi se o pokušaju da se vrati na izvore Reda. S druge strane sinovska pobožnost Terezije i ozračje koje je tada vladalo dovode u odnos korijene karmelske duhovnosti sa izvornim marijanizmom koji se napajaju.

Kada Terezija u svojim spisima govori o ovisnosti Karmela o Gospi (Majka, Gospodarica, Zaštitnica Reda) treba pred sobom držati staro stablo Reda, ali gledajući iznad svega novi izdanak koji iz njega niče. Iz ove perspektive zajedništva terezijanskog Karmela i Marije svaki napor da Karmel raste i razvija se je služenje Gospi.

Ova marijanska motivacija nalazi se među ciljevima koji su bili poticaj Svetici za započne ovo djelo. Svjedoci pozvani dati svoje iskaze u *Procesu proglašenja svetom* to jasno kažu. Evo riječi Gracia Alvareza:

„... ovaj svjedok kaže da cilj koji je imala Terezija u utemeljenju Reda je bila veća slava i čast Božja, i da habit Presvete Djevice, kojemu je bila posebno pobožna bude obnovljen i doveden do prvotnog pravila, kao što je to Majka Terezija kazala ovom svjedoku“.⁴⁴

Terezija je pozvala i generala Reda o. Rossia da obavi ovu službu iz ljubavi prema Gospi. Ona ga je upoznala prigodom njegova posjeta Španjolskoj i obavljanja kanonske vizitacije u samostanima Reda. Čim je o. Rossi otišao iz Avile Svetica misleći već na utemeljenje Bosonogih traži njegovo dopuštenje s razlozima koje ona smatra najboljima:

„Pisala je našem Generalu moleći ga najbolje što je znala i prikazujući mu kako bi Bog bio proslavljen... Predočila mu koja bi čast i služba bile iskazane Našoj Gospi kojoj je bila jako pobožna, i Ona bi se bez sumnje trebala time pozabaviti“. (O 2,5)

Skreće pažnju generala Reda na to da je ista stvar služba Gospi i zaštiti i iskazati naklonost novom Karmelu. Uistinu izdanak koji se rađa drevnog stabla Karmela pripada Mariji, to je „njen Red“. Za sveticu je normalno da kada traži pomoć od onoga tko može intervenirati, da to čini pozivajući se na Gospu. U tom smislu 1575 piše generalu Rossiju da „kao istinski otac“ brani Bosonoge kojima je potrebna zaštita. Ona piše:

„...Mislite na to da je vaše Gospodstvo, Gospin sluga i da ćete je uvrijediti ako ostavi one koji se ne obaziru na napore kako bi povećali njezin Red“ (Pis. 80,18).

Sa sličnim izrazima se obraća i kralju Filipu II:

„U dubini duše sam uvjerena da se naša Gospa želi poslužiti Vašim Veličanstvom, i da Vas je izabrala da budete podrška i zaštitnik Reda“ (Pis. 83,2).

⁴⁴ B.M.C. tom 19, str. 147.

U pismu isusovačkom provincijalu o. Ivanu Suarezu Terezija se poziva na dobrohotnost koju je Gospodin iskazao „Redu njegove Majke“, odnose između novog Karmela i Družbe Isusove, i iskazuje želju sjedine ideale i zajedničke napore. Terezija treba pobiti neke zabune koje su nastale zbog ulaska isusovca o. Gaspara Salazara u bosonogi terezijanski Karmel.

Jedna je napomena pun zahvalnosti za pomoć o. Salazara. Na to su ga potakli „služba Gospodinu i njegovoj blagoslovljenoj Majci“ tvrdi Svetica. Od prva dva oca koji su u Duruelu započeli sa prvim osnucima sada je samo u 10 godina došlo do 200 redovnika. Komentirajući ovaj podatak Svetica dodaje:

„Nisam nikada mislila da je Božja ruka kraća za Red njegove Majke nego za druge“ (Pis. 212, 6).

Naprijed nakon što je kazala da u srcu drži ciljeve Družbe Isusove i da je spremna dati život za to nadodaje:

„Uyjerena sam do kraja da Bog neće dopustiti nikada, niti za teže stari, da Družba bude protivna Redu njegove Majke“. (Pis 212, 8).

Družba Isusova i Gospin red trebaju ujediniti napore u službi Gospodinu jer:

„Svi smo sluge istoga Kralja. Neka se Bogu svidi da oni od Sina i oni od Majke utrkuju skupa tko će bolje služiti upirući oči u zastavu našega Kralja kako bi u svemu vršili njegovu volju“ (Pis. 212, 9).

Da je život u Karmelu služba ljubavi Terezija podsjeća o. Graciana u žalosnim časovima progonstva.

„Budući da služi takvoj Gospi koja uvijek moli za vas ne trebate se bojati ničega usprkos svih poteškoća koje vidim da vas okružuju“ (Pis. 224, 7).

Nalazimo se u kolovozu 1578. Može se shvatiti zabrinutost Svetice zbog muka i progona njenih suradnika. Kada je Terezija saznala za plan o. Gracijana da zauvijek napusti Red kako bi prestali konflikti koji se osjeća žrtvom, pismo od 10. kolovoza je već bilo poslano u kome Terezija piše:

„Sretna trpljenja ma kako velika bila kada ne udaljavaju od pravednosti. Ne bojim se za vas oče, želite biti slobodan i tražite sredstva iako nije dobro napustiti Gospu u vrijeme velikih potreba“ (Pis. 238, 1).

Ideal sinovskog služenja kao izraz ljubavi prema Mariji često se pojavljuje u *Osnucima*, neki puta prikriveno neki otvoreno. Terezija ne skriva zadovoljstvo zbog ovoga služenja:

„Radujemo se da u nečemu možemo služiti našoj Majci, Gospodarici i Zaštitnici“ (O 29, 23).

Radi se o radosti odmjerenoj, diskretnoj, bez pretjerivanja i trijumfalizma. Jer nakon rečenice koja je iz tadašnjeg pučkog govora, inzistira na temi služenja Mariji:

„I druge stvari koje se malo po malo čine na slavu i čast ove slavne Djevice i njenog Sina“ (O 29, 28).

Za karmelsku obitelj koja živi u ljubavi i službi Gospi Svetica ne propušta moliti Marijin blagoslov:

„Blagoslivljala sam ih puno, Gospom i Trojstvom neka vas ispune svakim dobrom“ (Pis. 273, 19). „Djevica neka vam nadokandi za sve, blagoslovi vas i učini svetima“ (Pis. 283, 4).

Tako je Svetica pisala svojim sestrama. Na kraju krajeva Karmel je Marijino djelo jer „bez sumnje, Ona se za sve brine“ (O 2,5). I vel. Teutonio di Braganza govoreći bosonogim karmelićanima i karmelićankama piše: „Presveta Djevica je htjela da se započne ovo djelo“ (Pis. 211,4). Očigledno je dakle moliti Majku Karmela da blagoslovi ovo ognjište koje je potpuno njezino.

Pokušali smo slijedeći izbliza Sveticu proći put njene marijanske duhovnosti. Podatci koje smo prikupili i uredili idu povrh jednostavne anegdotske zbilje. Ukazuju na važno mjesto koje Gospa zauzima na duhovnosti sv. Terezije. Kao sestra u samostanu od Utjelovljenja nastavlja s ljubavlju i nježnošću njegovati dječju i adolescentsku pobožnost Gospi u kojoj je odgojena. Naravno da prvi oblici onoga što je obećano i zamuckujući rečeno u djetinjstvu prerasta u stil kršćanskog života koji se pod mnogim vidicima nadahnjuje na životnim stavovima otkrivenim u Mariji.

Malo po malo, Marijina prisutnost koja je prati na osobnom putu savršenstva zadobiva preciznije obrise i više prožima nutrinu. Raste spoznaja i percepcija Marijina otajstva. Pobožnost se preobražava u marijansko iskustvo, znak duhovne punine do koje je Svetica došla. O ovom iskustvu govorimo u slijedećem poglavlju.

IV. MARIJA U MISTIČNOM ISKUSTVU SV. TEREZIJE

„Dao sam ti moga Sina, Duha Svetoga i ovu Djevicu“ (I 25).

1. Terezijino iskustvo

Prije nego li budemo studirali marijansko iskustvo sv. Terezije treba ukratko objasniti značenje ovoga pojma. Ograničiti ćemo se da iznesemo temeljni pojam i identificirati ćemo ga kao „kontemplativno otkriće“ Marije. Pođimo od činjenice koja privlači pozornost svakom pažljivom čitatelju terezijanskih spisa. Mislimo na čestu upotrebu ove riječi u terezijanskome rječniku. Ona se poziva na svoje iskustvo kao na argument koji potvrđuje njene tvrdnje, ili kao put uvjeravanja onih s kojima komunicira.

Izrazima „znati po iskustvu“, „imati iskustvo“, „imati jako veliko iskustvo“, „vidjeti po iskustvu“, „shvatiti po iskustvu“, itd. obiluju njeni spisi.⁴⁵ Terezija se uvijek vodila nakanom da ne kaže „ništa što prije nije puno iskusila“ (Ž 18,8)

Ovaj uobičajeni rječnik Svetice je nešto što se naslućuje kad se udubi u njene knjige. Terezija je dovela teologiju na temelje svoga iskustva. Njeno znanje proistječe iz stvarnosti koja istražuje proživljeno i životno kršćansko iskustvo uronjeno u Božje otajstvo.

Izražavajući se na ovaj način to implicira značenje koje Terezija daje pojmu iskustvo, koje je za nju ekvivalentno neposrednoj, izravnoj i osobnoj spoznaji prisutne stvarnosti. Gledajući kršćanski, iskustvo istovremeno implicira „znati“ i „živjeti“, znati ukorijenjeno u živjeti. Iskustvo je znanje koje se rađa iz života, iz susreta, iz kontakta i komunikacije sa stvarnostima koje se dodiruju. Zbog toga se stavlja nasuprot spoznaji koja se temelji samo na razmišljanju i teoriji.

Kao što život nije apstraktni pojam nego stvarnost koja se dodiruje, tako Terezija kada piše daje shvatiti da njen život snažno prožima svaki redak. Njeno „znati“ je sjedinjeno sa njenim

⁴⁵ vidi Louis de san Jose, *Concordancias*, pojam *Experienzia*.

„živjeti“. Njeno iskustvo bogato s dva elementa je zadobiveno u bliskosti sa Gospodinom, koji je njena živuća knjiga:

„Kad su bile oduzete mnoge knjige na španjolskom, zato da se ne čitaju, jako sam požalila, zato što mi je neke bilo zadovoljstvo čitati, a - to više nisam mogla, budući da su ih ostavili na latinskom. Gospodin mi reče: Nemoj se žalostiti, jer ja ću ti dati živu knjigu. Nisam mogla shvatiti zašto mi je to bilo rečeno, zato što još nisam imala viđenja. Kasnije, samo nakon par dana, shvatila sam to jako dobro, zato što sam imala uvelike na što misliti i sabrati se na onom što sam vidjela pred sobom, a Gospodin je imao toliko ljubavi prema meni da me pouči na puno načina, da sam imala vrlo malo ili gotovo nikakve potrebe za knjigama. Njegovo Veličanstvo bilo je istinska knjiga gdje sam spoznala istine. Blagoslovljena neka bude takva knjiga koja ostavlja utisnuto ono što treba čitati i činiti, tako da se ne može zaboraviti!“ (Ž 26,5).

2. Marijanski sadržaj

Terezijino iskustvo praktički obuhvaća cijelo područje kršćanskoga života: Boga, Trojstvo, osobni odnos s Bogom po Kristu u Duhu posredstvom liturgije i sakramenata; prakticiranje teologalnih kreposti ucijepljenost u Krista i Crkvu. Marijina osoba je uključena u ovu višestruku realnost, tako je blisko sjedinjena sa Sinom, da po Njemu postane predmet mističnog iskustva Svetice.

Početno Terezija se približava Gospi po jednostavnoj spoznaji istina vjere. Ovima dodaje ljubav svoga srca još kao dijete. To je prva faza „otkrića“ Marije koje će se potvrditi u dvije slijedeće faze.

Polazeći od vjeronauka svoje majke Svetice, koja bi po karakteru bila sklona razmišljanju, produbljuje ove spoznaje i kuša ih u svojoj nutринi razmatrajući. Tako kršćansko viđenje života postaje čvršće i svjesnije kako godine prolaze. Isto se može reći i za njenu marijansku pobožnost. Moći duše motre s nakanom da nasljeđuju Mariju u njevoj vjernosti Bogu, stavljaju dušu na neki način u Marijinu prisutnost.

Druga faza istinskog „kontemplativnog otkrića“ Marije započinje 1554. Godina u kojoj izljev Božje ljubavi nadvladava sve otpore. Nakon definitivnog obraćenja Terezije brzo dolazi do ulivene sabranosti, molitve smirenosti, i dobiva prve mistične milosti: kušanja prvih pre ekstaznih iskustava (Z IV 2, 2-5).

Komentirajući iskustvo Boga prisutnoga u duši dopušta da ja vodi Duh Sveti na putove kontemplacije, p. Marija Eugenio piše: „na stvarni kontakt određen vjerom, i sjedinjenju ostvarenom po ljubavi dodaju se uliveno znanje i nadnaravno kušanje koji dopuštaju duši da ostane u kontaktu sa Božjom prisutnosti i od toga čine živuću prisutnost“.⁴⁶

Analogan kriterij se može primijeniti na kontemplativno otkriće Marije. Na ovim vrhuncima duhovnog života počevši od 4 odaja *Zamka* Svetica počinje primjećivati po iskustvu stvarnost Marijine prisutnosti i djelovanja u svojoj nutринi. Prije je imala samo znanje o ovome. Naviknutost na ideju o Marijinoj prisutnosti i ljubav koja iz toga proistječe bili su plod njenog diskurzivnog razmatranja. A sada više ne.

Duh Sveti, kao čistu milost a ne plod ljudskog napora, uzrokuje duboku percepciju koja dovodi do svijesti o nadnaravnom sadržaju otajstva Marije. Od toga da je osoba koja se poznaje i ljubi zbog njene uloge, prelazi se na doživljaj osobe s kojom se ulazi u zajedništvo života. Pozivajući se na mistično iskustvo Marije, Svetica čini svojima riječi sv. Ivana: „Što smo čuli, što smo svojim očima vidjeli, što smo promatrali i što se naše ruke opipale...to vam navješćujemo“ (1 Iv 1,2).

3. Mistično iskustvo

⁴⁶ Marie Eugene de l E.J., *La decouverte de la sainte Vierge*, u *Marie*, 6 (1952) str.70.

Ako je iznenađujuće konstatirati da „teško postoji neko nadnaravno područje koji nije udijeljeno terezijanskoj kontemplaciji“⁴⁷ isto tako je iznenađujuće potvrditi dubinu njenog iskustva. Percepcija nadnaravnih stvari doseže u njoj iznenađujući nivo. Malo je napisala o Mariji, ali to je dovoljno za pokazati da je njena percepcija marijanskog otajstva jako duboka. Analizirajmo njena svjedočanstva.

Kada se govori o njenom mističnom iskustvu Marije bilo bi pogrešno da se ono poistovjeti samo sa objavama i mističnim fenomenima: viđenja, govori, zanos, ekstaze... Ti fenomeni mogu ali i ne moraju pratiti nadnaravno iskustvo. Po sebi oni utječu samo na psihološku površinu duše. Kad smo ovo precizirali, treba nadodati da marijansko iskustvo Svetice je popraćeno manifestacijama ovog tipa. U odnosu na terezijanski misticizam promatran u cjelini treba primijetiti da „se on oslanja na dvije dimenzije: predmet iskustva i svojstva njegove percepcije. Svjedočanstvo Terezije se odnosi na nadnaravni svijet: Bog, Krist, milost, grijeh... I njihova percepcija je vanredne tipologije: nadilazi redovite snage ljudske psihologije i prevodi se u iskustva, stanja duše, koja su iznad ljudskih moći; zahtijevaju Božju intervenciju“⁴⁸.

To je primjenjivo i u konkretnom sektoru mističnog terezijanskog iskustva Marije. Uistinu predočuje se kao vanredna percepcija marijanskog otajstva popraćena skoro uvijek nadnaravnim fenomenima.

Na ovom nivou se u životu Terezije mogu prijetiti dvije vrste iskustva koja se odnose na Gospu: milosti koje Svetica prima za vlastitu i korist ili drugih osoba, po viđenjima, govorima, ili u drugim oblicima; i milosti isključivo osobne, koje su je osposobile za sve jasniju spoznaju marijanskog otajstva, dovele su je do toga da bude dionicom nekih situacija koje je Marija živjela da bude dionicom osjećaja koje je Marija pri tome proživljavala u sebi.

4. Oblici marijanskog iskustva

Prethodna podjela ukazuje na različitost vanrednih fenomena koji prate mistično iskustvo Svetice. Ukazuje isto tako da je to iskustvo važan doprinos za bolju spoznaju Marije. Različiti oblici proživljavanja iskustva podijelili smo u tri grupe: dvije sa izričitim nazivom - viđenja i govori, a treća s općenitim nazivom, i sadrži sve oblike nadnaravnog iskustva koja nisu popraćena ni viđenjima ni govorima, ali koji očito pokazuju da je u njima djelatan Duh Sveti koji priopćuje vanrednu ljudski nedostižnu percepciju.

Koristeći se rječnikom Svetice evo općenitog opisa mistične fenomenologije.⁴⁹ To će nam poslužiti za bolje shvatiti njena različita iskustva.

Viđenja. Terezija razlikuje barem tri vrste mističnih viđenja, utvrđujući slijedeći raspored:

Tjelesna: vide se tjelesnim očima. Svetica nije imala ove vrste viđenja (Ž 28,49).

Imaginarna: koja se vide kako Terezija kaže „očima duše“ to jest fantazijom ili maštom (Ž 28).

Razumska: koja se duši predočuju „sa spoznajom jasnijom od sunaca. Ne vidi se ni sunce, ni jasnoća ni sjaj, nego je jedno svjetlo, koja bez da se svjetlo vidi, a prosvjetljuje razum“ (Ž 27,2 i sl.)

Govorenja. U terezijanskoj terminologiji imaju jedno drugo ime koje se jako koristilo u ono vrijeme: riječ („hablas“). Kao i za viđenja, Svetica razlikuje tri oblika mističnih govorenja:

Razgovijetna ili čujna koja se čuju tjelesnim organom sluha.⁵⁰

Nepredodžbena koja se razumiju ali se ne čuju (Ž 25,1).

Nerazgovijetna bez riječi, „kako se događa u Nebu“, „koja se shvaćaju bez riječi“ (Ž 27,10).

⁴⁷ T. Alvarez, *Santa Teresa de Jesus contemplativa*, u *Ephemerides Carmelitice*, 13. (1962), str.20.

⁴⁸ Vidi J. Castellano, *Espiritualidad teresiana*, u *Introduccion a la lectura de santa Terersa*, Madrid 1978, str. 115.

⁴⁹ vidi T. Alvarez, bilješke u V.27,2 (talijanski prijevod *Canto le misericordie del Signore*, Firenze 1981, str. 227) i V 27,6, str. 280.

⁵⁰ Vidi. T. Alvarez, V 25,1, bilješka 2, str 254; V 27,6 str.280.

Drugi oblici. Sadrže mistična iskustva Marije, bez fenomena viđenja i govorenja. Možemo reći da su to savršeni oblici iskustva bez spektakularnih popratnih pojava; kao podizanje u šutnji iz skrivenog izvora u središtu duše, kojega sposobnost je proširena i ispunjenja dok voda izvire.

Rezultati ili učinci su dvostruki: *spoznaja* koja se sve više produbljuje, a kao posljedica povećava se ljubav; i *sudjelovanje* u marijanskom otajstvu koje se kontemplira. Drugim riječima bi se moglo reći: Terezija je sudjelovala u radosti, patnji i slavi koje je iskusila Marija (M 5,2; I 15,36; 58).

5. Sadržaji i uloga marijanskog iskustva

Sva područja nadnaravnog života su praktički bila otvorena terezijanskog kontemplaciji. Jedno od njih je Marija, koja tome pripada zbog povezanosti sa Kristovim otajstvom s kojim je najuže sjedinjena od trenutka kada se Sin Božji utjelovio u njenom krilu pa sve do njegove smrti na križu. Terezija je jako držala do Marijine bliskosti sa presvetom ljudskom naravi Isusa Krista. Zahvaljujući toj bliskosti Terezija je došla do kontemplativnog otkrića Marije. Zbog toga u mističnom iskustvu Svetice imamo važna iskustva Marije.

Njihov sadržaj je različit. Treba naglasiti: milosti zaštite Terezije i njenog djela (Ž 33, 14); molitveni zagovor Marije (I 25); Marijino radosno prihvaćanje jedne sinovske geste koju je učinila svetica (I 48); Isusova zahvala za služenja njegovoj Majci (Ž 36, 34). Promatrajući druge učinke to jest sudjelovanje u Marijinim osjećajima vidimo da je s njom dijelila radost (I 15,29; 61); Božju zaštitu (M 5,2); patnju (36,58) i slavu (Ž 39, 26). Motri odnose Marije sa tri božanske osobe: kći je Očeva (I 25), Majka Sina,⁵¹ zaručnica Duha Svetoga (M 5,2; 6,7).

Jakost ovih iskustava se događa pri uzvišenoj spoznaji do koje je Svetica došla po savršenoj kontemplaciji. Izravna spoznaja Marije, to jest izravna iskustvena spoznaja bez posredovanja. Jasno se razlikuju dva elementa do kojih se sadrži: spoznaja i život onoga što se spoznalo.

Za Tereziju nadnaravna spoznaja Marije ima duboko značenje. Donijelo joj je velika dobročinstva. Na primjer pomoglo joj je da ostane postojana u svom načinu molitve u kome je uvijek bila prisutna ljudska narav Isusova. I to je istinski ključ za doći do duhovne punine, Terezija je to naučila od Gospe (Z VI 7,13). U njoj je motrila savršen uzor sjedinjenja s Kristom (Z VII 4,5) i najpotpuniji primjer kršćanskog života.

6. Marijanska viđenja Svetice

U šest različitih prigoda Terezija je imala milost mistične kontemplacije Marije. Druga tri puta, iako Marija nije bila u središtu nadnaravnog iskustva izričito je spominje. Koliko nam je poznato Svetica je samo za ovih 9 iskustava ostavila pisane tragove u svojim spisima *Moj život i Izvješća*.

a. Zatim sam vidjela Gospu... (Ž 33, 14)

Prvo viđenje Gospe se dogodilo 15. kolovoza 1561. u crkvi Dominikanaca u Avili. Među izvješćima Svetice je najopširnije i pripada među najuzvišenija viđenja jer se radi o razumskom viđenju. Gospa je glavni protagonist viđenja. U drugom planu je sv. Josip, oboje okruženi „mnoštvom anđela“ (Ž 35, 15).

Milost koja je udijeljena Tereziji je izvanredna pod svakim vidikom. Dana joj je iskustvena sigurnost da je u stanju milosti. Nije sigurnost vjere, koja se prema katoličkom nauku ima samo za čine vjere katoličke i božanske kojom pristajemo uz dogme vjere. Radi se o subjektivnoj sigurnosti do koje Terezija dolazi po mističnom iskustvu, gdje je Marija lik u prvom planu:

⁵¹ Vidi gore *Marijino božansko Majčinstvo*.

„Zatim sam vidjela našu Gospu s desne strane i svojega oca svetog Josipa s lijeve. Oni su mi oblačili tu haljinu. Shvatila sam da sam bila očišćena od svojih grijeha. Kad sam bila odjevena, puna prevelikog zadovoljstva i slavlja, učinilo mi se da me primila za ruke naša Gospa.“ (Ž 33, 14)

Za vrijeme ovog beskrajnog osobnog dara s kojom se povezuje sigurnost viđenja ostvarenja planova utemeljenja, Svetica se zadržava u kontemplaciji Gospe. Ne može u posebnostima precizirati posebne crte Gospine lika, uočava njenu neizrecivu ljepotu, sjaj njene odjeće i njenu vanrednu mladenačku dob:

„Prevelika je bila ljepota koju sam vidjela kod naše Gospe, iako nisam zamijetila nijednu posebnu crtu lica, nego cijeli izgled skupa i ustrojstvo skupa, odjevenu u bjelinu s prevelikim sjajem, koji ne zasljepljuje, nego je ugodan. Slavnoga svetog Josipa nisam ni vidjela tako jasno, premda sam dobro vidjela da je bio tamo, poput onih viđenja što sam rekla da se ne vide. Naša Gospa bila mi je jako nalik na djevojčicu“ (Ž 33,15).

Viđenje prestaje kad Terezija vidi Gospu i sv. Josipa kako uzlaze u Nebo „uz mnoštvo anđela“. Bila je svetkovina Marijina Uznesenja. Učinci ovog vanrednog nadnaravnog iskustva u kome ja Marija u središtu su izvanredni: nutarnja sabranost, zadovoljstvo, nježnost, mir, velika želja istrošiti se za Boga sa očitim pavlovskim naznakama.

b. Slavno Marijino Uznesenje (Ž 39,6)

Jedno drugo slično iskustvo, mjesto i godina nepoznati, Svetica je svjesna da je motrila Marijano uznesenje u Nebo: „radost i slavlje s kojima je primljena i uzvišeno mjesto koje sada zauzima“ (isto).

I ovo je bilo jedno razumsko viđenje. Utisak koji je uzrokovalo u duše je jako snažan. Ali nema nikakvog opisa detalja: „ne bih znala opisati kako se to dogodilo“ (isto). U ovoj prigodi Marija je jedini protagonist. Terezija je sretna motriteljica i dok kontemplira Marijinu proslavu u njoj nutarnje sudjeluje: „bila je prevelika radost za moj duh viđenje tolike slave“ (isto).

Zanimljivo je obratiti pozornost na učinke koje ovo novo iskustvo ostavlja i njenom duhu. Jako ih sažeto opisuje, ponavlja da ima želju „da podnosi velike patnje“. Očigledan je bliskost sa „istrošiti se za Boga“ iz prethodnog viđenja. Ali zanimljiva je zadnja primjedba koja se odnosi na Gospu: „... To mi je u duši ostavilo veliku želju da služim ovoj Gospi koja je to toliko zaslužila“ (isto).

Želja da služi Gospi se konkretizira u osnutku terezijanskog Karmela, koje je Svetica zamislila kao službu ljubavi Bogu, Crkvi i Gospi.

c. Zahvalnost Isusa Krista (Ž 36, 24)

U pet poglavlja *Moj život*, od 32 do 36, Terezija pripovijeda o osnutku prvog samostana Bosonogih karmelićanki što je bio početak: „te što je bilo dovršeno jedno djelo za koje sam bila sigurna da će biti za služenje Bogu i na čast Reda njegove slavne Majke. To su bile moje težnje“ (Ž 36, 6).

Ali odmah se na novo osnovanu zajednicu oborila oluja. Mir i spokoj Avile su se uzburkali zbog ovog poniznog osnutka. Terezija je primorana vratiti se u samostan od Utjelovljenja. Kada su se nakon nekog vremena duše primirile Svetici je dopušteno vratiti se u samostan sv. Josipa. Sobom vodi i druge sestre koje su dobile dopuštenje da se pridruže prvoj terezijanskoj zajednici.

Povratak u samostan sv. Josipa je označen jednim nadnaravnim iskustvom koje Svetica ovako opisuje:

„Prije nego sam ušla u samostan, molila sam u crkvi. Bila sam gotovo u ushitu. Vidjela sam Krista koji me, pričinio se, primi s velikom ljubavlju i stavi mi krunu, zahvaljujući za ono što sam učinila za njegovu Majku,“ (Ž 36, 24).

Ovdje je Krist u središtu viđenja. Terezija usredotočuje svoju pažnju na dvije stvari: Kristov prihvata „s velikom ljubavlju“ koju joj iskazuje i stavlja joj na glavu krunu, te na podsjećanje na Mariju „zahvaljujući za ono što sam učinila za njegovu Majku“. Terezija naglašava Isusovu sinovsku profinjenost koji iskazuje zahvalnost za ono što se čini za Mariju.

Ako se zaustavimo na riječima Svetice koje naglašavaju Kristovu zahvalnost i marijansku motivaciju može se doći do važnog zaključka: Karmel je zamišljen za služenje Mariji. Samostan sv. Josipa je samo prva karika u lancu, početno sjeme. To su rekli neki svjedoci koji su upoznali Sveticu i njene motivacije, a još prije njih to tvrdi i sama Terezija u ovom poglavlju (Ž 36, 6). To se može zaključiti i iz mističnog iskustva koje smo sada istražili.

d. Marijin plašt (Ž 36, 24)

Na Kristovu zahvalnost se nadovezuje Marijina zaštita nad prvom zajednicom Bosonogih karmelićanki. Nakon što je ispričavala ovo prethodno iskustvo, Svetica dodaje:

„Drugi put, dok smo se sve nalazile u koru nakon Povečerja, vidjela sam našu Gospu u prevelikoj« slavi s bijelim plaštem, kojim nas je, činilo se, sve zakriljivala. Shvatila sam kako će veliki stupanj slave dati Gospodin onima iz ove kuće“ (Ž 36, 24).

Ono što je u djetinjstvu bilo spoznato po učenju vjeronauka, intuicija sinovstva, sada postaje predmet savršene kontemplacije. Terezija je oduvijek imala sigurnost da u Mariji ima Majku koje je zagovara i štiti. Sada je ova sigurnost jača, da tako kažemo, jer je „vidi“ i vidi je za cijelu zajednicu. Zbog ovoga kada govori o sestrama, aludira na to da su „kćeri Marijine“. Ovo duhovno sinovstvo je veza koja povezuje karmelićanke i Mariju, čije ime one nose i za čiju službu žive, jer Ona je Majka, Gospodarica i Zaštitnica Reda.

Kontemplacija Marije u njenom stavu u kome zakriljuje karmelićanke priziva odmah obiteljsko ozračje koje Terezija želi u svojim samostanima. U svemu ovome važnu ulogu ima Marijina prisutnost. Terezija Mariji pripisuje sve uloge koje ima neka zemaljska majka. Humanizira da tako kažemo veze milosti. Srce obiteljskog ognjišta je majka, koja je uvijek dobro društvo svojoj djeci (vidi Z VI 7,13).

Zbog svoga sjedinjenja s Kristom, Gospa je skupa s njim u središtu zajednice, koji sa evangeoskim izrazom Terezija definira „Kristovo društvo“. Takve sanja i buduće zajednice Karmela; želi ih „sa Marijom, Isusovom Majkom“ (Dj 1,14), kao u početnoj grupi Isusovih sljedbenika. Ne promiče pažnji svetice da Marija je od prve kršćanske zajednice, uzor vjere i ljubavi za apostole. Stil „bratstva“ (O 13, 5), koji treba ostvariti u samostanu, sigurno se rađa od kršćanskog posinstva. Ali Marijina prisutnost donosi majčinsku toplinu koja kompletira ozračje.

e. „Jedan vrlo bijeli plašt...“ (Ž 38, 13)

Jedno drugo iskustvo slično prethodnom Svetica pripovijeda u svojoj autobiografiji. Poglavlje 38 ima naslov: *U njemu govori o nekim velikim milostima koje joj je Gospodin udijelio*. Među njima jedno ima marijanski karakter. Kontemplira Gospu koja zaogrće oca Ibaneza, dominikanca „jednim vrlo bijelim plaštem“.

On je bio vrlo veliki prijatelj Karmela. Majčinska Marijina gesta je plod zahvalnosti. Osnutak samostana sv. Josipa u Avili je djelo služenja Gospodinu i na čast odijela njegove slavne Majke (Ž 36,6). Otac Ibanez je podupro začetak ovoga djela. Jako bijeli plašt je znak posebne Marijine skrbi. Blažena Djevica Marija će bdjeti kako bi čuvala čistoću duše ovoga pobožnoga dominikanca. Evo kako o tome piše Terezija:

„Drugi put sam vidjela kako naša Gospa ogrće vrlo bijelim plaštem presentada iz istoga Reda, o kojemu sam govorila nekoliko puta. Rekla mi je kako mu daje onaj plašt za služenje koje joj je učinio pomažući da se podigne ova kuća, kao znak da će njegovu dušu sačuvati u čistoći otada nadalje i da neće pasti u smrtni grijeh“ (Ž 38,13).

Paralelizam sa prethodnim viđenjem se odmah primjećuje ali primjećujemo jedan novi lijepi detalj. Naglašava se osobna Marijina zahvalnost. Gospa zna primiti i zahvaliti na služenju onome tko je pomogao osnutak samostana sv. Josipa i radio je na širenju Karmela koji je „njezin“ Red, Red naše Gospe.

f. Zdravo Kraljice u samostanu od Utjelovljenja (I 25)

U listopadu 1571. Svetica je imenovana poglavaricom samostana od Utjelovljenja. Na tu službu ju je imenovao apostolski vizitator o. Petar Fernandez, na poticaj o. Anđela de Salazara. Ozračje oko zajednice, prigode u kojima se dogodilo imenovanje, stvaraju jako tešku situaciju novoj poglavarici. A Terezija kada preuzima službu čini gestu koja smanjuje napetosti. Na mjesto poglavarice u koru stavlja Gospinu sliku nazvanu „Blagom“ i stavlja u njene ruke ključeve samostana. Jednostavna i rječita gesta o kojoj je Svetica vjerojatno duže razmišljala. Terezija otklanja svaku želju za zapovijedanjem i tu je da služi u svojoj prijašnjoj zajednici. Profinjeno, u svome stilu, poziva da se pogled usmjeri u nadnarav, pokazujući Gospu. Ona će biti „poglavarica“ samostana, kao da to govori ova gesta. Njena intuicija nije pogrešna. Ovo oslanjanje na Gospu, učinjeno u pravo vrijeme, pogađa sestre. Plodove neće trebati dugo čekati. Sedmoga ožujka 1572. Terezija je pisala:

„Treba kazati da ovdje ima velikih službenica Božjih, a skoro sve se još više popravljaju. Moja „poglavarica“ čini ovo čudo“ (Pis. 35).

Kada piše ovu pohvalu zajednici prošlo je jedva 5 mjeseci od Terezijina dolaska. Ponizna kao i uvijek, Terezija ne misli na vlastite zasluge, pripisuje duhovno poboljšanje samostana čudesnom djelovanju „Poglavarice“, izraz pun ljubavi koji koristi za Gospu.

Na početku 1572. „uoči sv. Sebastijana“ bilježi da je obdarena velikom milošću koja je imala marijanski i trojstveni sadržaj. Terezija kontemplira Mariju koja uzima mjesto na sjedalu za poglavaricu dok zajednica pjeva *Zdravo Kraljice*. Evo djela terezijanskoga izvješća:

„Kad se započinjala Zdravo Kraljice, vidjela sam Majku Božju kako s Neba silazi s mnoštvom anđela i zauzima mjesto poglavarice, tamo gdje je bilo Marijin kip. Izgledalo mi je da kip nestaje i ustupa mjesto ovoj uzvišenoj Gospi... Gospa je ostala tamo sve vrijeme dok se pjevala Zdravo Kraljice“ (I 25).

Svetica precizira da se radilo o „razumskom viđenju“, to jest bez primjećivanja sjetilnih i konkretnih oblika. Odmah ovaj ambijent ovako opisan podsjeća na onaj koji prethodi i pripravlja silazak Duha Svetoga na dan Pedesetice. U manjem značenju, zajednica samostana od Utjelovljenja, je znak prve zajednice, koja moli s Marijom, Majkom Isusovom. Terezija je kontemplira na mističan način na mjestu koje joj pripada, kao prva među učenicima u molitvi.

g. Marija, Očev dar (I 25)

Viđenje ima svoj vrhunac u jednom drugom čudesnom iskustvu. Svetica, sa jednostavnošću skoro zbunjujućom, pripovijeda u ovim terminima:

„Rekavši to moja duša je ušla u molitvu u kojoj je uživala prisutnost Presvetog Trojstva, i činilo mi se da me Otac sebi privlači, govoreći mi jako nježne riječi. Između ostalog mi reče, pokazujući kako me jako voli: Ja sam ti dao, moga Sina, Duha Svetoga i ovu Djevicu. A što mi ti možeš dati za uzvrat?“ (I 25).

Nalazimo se u jednom važnom prijelazu njenog trojstvenog života. Boravak Trojstva, i Njegova prisutnost u nutarnjem zamku čini vrhunsku bit Terezijinog iskustva.⁵² To usput podsjećamo kako bi naglasili habitualni, postojani i neprestani karakter kontemplativnog viđenja Trojstva. Ali iznad svega to što je Svetica svjesna trostrukog dara koji joj je darovao Otac: Sin, Duh Sveti i Gospa. Otac izgovara riječi objave da je On izvor svakog savršenog dara: „Ja sam ti dao...“. Iznenaduje naboj i intenzitet ovog mističnog iskustva. Marije je dio toga, pored Sina i Duha Svetoga. Možda je Terezija nekada i tome razmišljala, sada je to iskustveno shvatila. Očeva riječ joj to potvrđuje.

Kada Svetica piše o ovom iskustvu već je bila došla do vrhunca mistične molitve. Njeno „znati“ i njeno „živjeti“ su savršeni i na vrhuncu su u svim dimenzijama kršćanskog života. Zna koji su Očevi darovi. Ono što prima od Njega dio je njenog života. Marija je Očev dar Tereziji: „Ja sam ti dao... ovu Djevicu“. Terezija opisuje ove riječi kao „jako blage“. One podsjećaju na Isusove riječi: „Evo ti Majke“ (Iv 19,27). Svetica je zatim pokazala s koliko je zahvalnosti primila ovaj dar i kako je od njega učinila blago.

h. Zavjeti, u Marijine ruke (I 48)

Zanimljivo je primijetiti da Terezija često mistične marijanske milosti dobiva u vrijeme marijanskih blagdana ili u trenucima u liturgijskim slavljinama posvećenim Mariji. „Započinjući *Zdravo Kraljice*“ vidje Gospu na mjestu određenom za poglavaricu u samostanu od Utjelovljenja (I 25); nakon „povečerja“ (Ž 36, 24) koje završava sa *Zdravo Kraljice*, kontemplira Mariju dok štiti sestre svojim plaštem. S proslavom Marijna Uznesenja na Nebo su povezane dva mistična iskustva koja smo analizirali (Ž 33,14; 39,26).

Razni svjedoci u procesu za proglašenje svetom naglašavaju „svečanost i posebnu radost“ s kojima je Terezija slavila Marijine blagdane. Za vrijeme jednog ovog liturgijskog slavlja dobila je još jednu mističnu milost koja uvećava njenu spoznaju marijanskog otajstva i kao posljedica toga njenu ljubav prema Gospi. Evo njenih riječi:

„Blagdan Marijina rođenja mi je uzrokom jedne posebne radosti. Jedanput kad je bilo ovaj blagdan, izgledalo mi je dobra stvar obnoviti moje zavjete. Dok sam se spremala to učiniti, pokazao mi je Djevicu, Našu Gospu, u prosvjetljujućem viđenju, i izgledalo mi je da obnavljam svoje zavjete u njene ruke te da vidim kako je to bio čin koji joj je bio jako po volji“ (I 48).

Iako je izvješće kratko, očarava spontanošću. Dva izraza privlače naše zanimanje. Prvi „izgledalo mi je dobra stvar“, to jest Terezija smatra korisnim i prikladnim obnoviti zavjete točno na dan Marijina rođenja. Svetica ne kaže koji su razlozi njene posebne radosti, niti zašto osjeća želju da obnovi zavjete, ali se to može pogoditi. Dan kada joj je udijeljena milost je 8. rujna 1575, to jest samo nekoliko godina prije kraja njenog života, Svetica je već došla do savršene kontemplacije. Njena spoznaja Marije i sudjelovanje u marijanskim otajstvima dosegli su fazu mistične punine. Nije čudno što kaže da osjeća jako duboku radost slaveći blagdan Marijina rođenja koji je neposredni uvod u Isusov dolazak. Nije čudna niti želja da obnovu zavjeta stavi u korelaciju sa potpunom posvetom Marije volji Božjoj i služenju svome Sinu.

Druga rečenica koja privlači pozornost je kada kaže da je uvjerena kako je Marija rado prihvatila ovu gestu: „i izgledalo mi je da obnavljam svoje zavjete u njene ruke te da vidim kako je to bio čin koji joj je bio jako po volji“.

⁵² T. Alvarez, *Santa Teresa de Jesus contemplativa*, u *Ephemerides Carmeliticae*, 13 (1962), str. 27.

Osjećaj obiteljske bliskosti, crta ljubeznog povjerenja se vidi u redcima ovog izvješća. Gesta da polaže svoje zavjete u Marijin ruke u sebi sadrži paralelizam s jednim detaljem jednog drugog Marijina viđenja: „Izgledalo mi je da me je Gospa uzela za ruke...” (Ž 33, 14). To je znak ljubavi, koji treba vrednovati i koje ide daleko iznad bilo kakvog oblika pobožnosti. Marija je na dometu Terezije, udijeljena joj je milost mističnog iskustva da primi za ruke i da na crtama Gospina lica čita koliko joj je drago primiti njene zavjete.

U ovoj prigodi kontemplativna milost se produžila kroz nekoliko dana. Nužno je morala ostaviti duboku brazdu u duhu. Neka iskustva se teško zaboravljaju. Iako ne možemo detaljno opisati konkretne detalje, jer se radi o intelektualnom viđenju ili „u prosvjetljujućem” kako piše Svetica, brazda iskopana u duši ostaje otvorenom. Prigodom ove milosti Terezija živi nekoliko dana u neprestanom motrenju Marije: „Ovo viđenje je potrajalo više dana: Presveta Djevica se zadržavala sa mnom, s lijeve strane” (I 48).

i. „Peta žalost” (I. 58)

Zanimljivo je primijetiti podudaranje između intenzivne pučke pobožnosti Sevilje prema Isusovoj Muci i Smrti i jednog drugog mističnog iskustva koje se dogodilo Svetici upravo u tom gradu. Ne radi se o viđenju Gospe nego Isusa ali uz potresnu marijansku podlogu. Dogodilo se studenom 1575. Radi se teškim, napornim i nesigurnim danima za Tereziju. Moralno je potištena, ona koja je tako odvažna i jaka u volji. Jedne noći nakon osmine svetkovine Svih Svetih, jedna Gospodinova riječ je tješi. Komentirajući učinke ove riječi Svetica piše:

„Moji strahovi su odmah nestali, i bila sam mirna. Iste večeri u molitvi jutarnje, Gospodin se položio u moje ruke na način kako se to predstavlja u slikama „Pete žalosti”. To se dogodilo u razumskom viđenju, ali na tako jasan način da mi je izgledalo predodžbeno” (I. 58).

Nepažnjom naziva „peta žalost” ono što je Gospa kušala kada je u svome krilu držala mrtvog Isusa. To je čas u koji počinje Gospina samoća. Vjerojatno je Svetica bila potresena više puta razmišljajući o ovoj sceni. Terezija je tih dana bila uronjena u stanje žalosti i neutješnosti slično onome Gospinom. Uistinu Svetica tvrdi: „Izgledalo mi je da sam u pustinji...” (isto). U toj prigodi se događa milost o kojoj pripovijeda u ovom izvješću.

Radi se o razumskom viđenju kako precizira Svetica; zbog toga bez sjetilnih oblika i detalja koji bi se mogli opisati. Kako bi opisala svoje iskustvo, utječe se sličnosti sa Gospinim iskustvom. Drži Isusa u krilu „kako se to predstavlja u slikama „Pete žalosti”. Plastični prikaz „Marijine samoće” ili „Pieta” (tako kršćanska pobožnost naziva ovu Marijinu žalost), može na neki način izraziti iskustvo koje Terezija živi onih dana. Ona se služi ovim da bi izrazila ono što proživljava.

U terezijanskim spisima nema drugih viđenja u kojima je Gospa u prvom planu. Ona o koja je ispričavala su dostatna da shvatimo važnost ovih nadnaravnih milosti. Posebno jer uz ostala dobročinstva vodila su postupno do spoznaje Marije upravo po mističnom iskustvu. A sa spoznajom raste i ljubav.

7. Gospine riječi svetoj Tereziji

Nutranji nadnaravni govori, ili „riječi” Marijine su rijetko iskustvo kod svete Terezije. Dogodile se tri puta: Ž 33,14: 38,13, I 25. Samo jednom zgodom Svetica citira doslovno riječi koje je Gospa izrekla navodeći dvije točke: „I reče mi...” (I 25). Druga dva puta ne govori Gospa u prvom licu, nego Svetica donosi Gospine riječi prethodeći „rekla mi je da...”, govori se na indirektan način i ne nužno doslovan.

a. Marija i njena ohrabrujuća riječ (Ž 33, 14)

Prvo iskustvo ove vrste je bilo 15. kolovoza 1561 u crkvi sv. Tome u Avili. Radi se i o prvom kontemplativnom viđenju Gospe. Već samo naglasili da izvješće o ovoj milosti (Ž 33, 14-15) je najopširnije od svih marijanskih izvješća iskustva mističnih milosti. Terezija u dužem odlomku donosi što joj Gospa govori tom zgodom. Marija izgovara riječi ohrabrenja. Uvjerava Sveticu da nade i želje vezane uz obnovu Karmela će biti ostvarene. Radi se o lijepom opetovanju garancija jer je ljubav opetovana u obećanjima. Govoreći ovo imamo na umu nadnaravno ulijevanje milosti o kojemu Terezija pripovijeda nekoliko stranica prije u svojoj autobiografiji (Ž 32, 11). Ovdje govori o tome kako joj Gospodin, jednoga dana nakon pričesti nalaže da učini sve što joj je moguće kako bi osnovala samostan sv. Josipa i piše:

„Njegovo mi je Veličanstvo izričito zapovjedilo da oko toga uznastojim svim svojim snagama, dajući mi velika obećanja da se ne propusti osnovati samostan te da će se u njemu puno služiti. Neka dobije ime svetog Josipa, a da će ga na jednim vratima čuvati on, a naša Gospa na drugima, te da će Krist biti s nama“ (Ž 32, 11).

Dakle u mističnom viđenju koje je Svetica imala za Marijano uznesenje 1561, Gospa ponavlja ista obećanja. Terezija riječi koje je čula ovako prenosi:

„...učinilo mi se da me primila za ruke naša Gospa. Rekla mi je kako joj pričinja veliko zadovoljstvo moje služenje slavnemu svetom Josipu, da vjerujem kako će se izvršiti ono što sam htjela od samostana i da će se u njemu služiti Gospodinu i njima dvoma; neka se ne bojim da će ikada biti u tome loma, makar poslušnost na koju se obvezujem ne bila po mojoj volji, jer će nas oni čuvati, te da nam je njezin Sin već bio obećao da će biti s nama, pa mi kao znak da će se to obistiniti daje onaj nakit“ (Ž 33, 14).

Kao što se može lako konstatirati podudarnost je skoro apsolutna. Brige Svetice za crkvu i apostolat koje su u njenoj nutrini gorjele, prvo su odobrene i potvrđene od Gospodina sa zapovijeđu da ih provede u praksu, zatim su tu Marijine riječi kao neka majčinska garancija. Tereziji se širi nutrina kada u ovom nadnaravnom iskustvu sluša Gospu. Sada je imala dvostruku sigurnost. Kako bi dovršila svoje djelo može računati na nebesku zaštitu Marije i Josipa: „... oni će nas štititi“. Dana joj je još veća sigurnost: *njezin Sin već bio obećao da će biti s nama*.

b. Gospa je zahvalna (Ž 38, 13)

Već smo podsjetili kako je Svetica kontemplirala u viđenju Gospu kako „jako bijelim plaštem“ pokriva dominikanca o.Ibañeza. Milost se dogodila između 1562. i 1565. Drugoga veljače 1565. o. Ibanez umire. Samostan sv. Josipa je mogao računati na važnu potporu ovog oca dominikanca. Zbog toga mu Gospa iskazuje svoju zahvalnost prekrivajući ga simbolički svojim bijelim plaštem. Značenje ove geste je u tome da će Gospa bdjeti da nikada ne izgubi čistoću duše sve do konačnog susreta sa Gospodinom.

Sve ovo nije plod Terezijina umišljaja pri razmišljanju o zaslugama o. Ibaneza. Ona to sluša za vrijeme nadnaravnog priopćenja riječima koje je čula s Marijinih usana, ali ne razgovijetno. Radi se o riječima „koje se ne čuju tjelesnim ušima ali koje se ipak shvaćaju jasnije nego da su izrečene“ (Ž 25, 1). Terezija piše:

„Rekla mi je kako mu daje onaj plašt za služenje koje joj je učinio pomažući da se podigne ova kuća, kao znak da će njegovu dušu sačuvati u čistoći otada nadalje i da neće pasti u smrtni grijeh“ (Ž 38, 13).

c. Mudra Terezijina intuicija (I. 25)

Samo jedanput kontemplativnom viđenju se pridružuje slušanje Marijinih riječi koje je rekla u prvom licu. Terezija je poglavarica samostana od Utjelovljenja, i bilježi datum ove mistične milosti: „Bdijenje spomendana sv. Sebastijana prve godine moje službe poglavarice u samostanu od Utjelovenja“ (I 25), to jest 19. 01. 1572. Nakon što je izvijestila o milosti koju je dobila, govoreći o Mariji, koja se ukazala na mjestu poglavarice u koru gdje je bila položena slika Gospe od blagosti, Terezija dodaje:

„Gospa je ostala tamo sve vrijeme dok se pjevala Zdravo Kraljice i reče mi: Dobro si učinila kad si me stavila ovdje. Ja ću biti prisutna kad se budu iskazivale pohvale mome Sinu, i ja ću mu ih prikazivati“ (I 25).

Gospa je kazala prekrasne riječi ovom zgodom. Osim što je pohvalila Sveticu, koja je imala mudru intuiciju da stavi sliku Gospe od blagosti na naznačeno mjesto, Marija potvrđuje svoju prisutnost u zajednici koja moli. Ona sama će prikazivati Sinu liturgiju časoslova koje će iz dana u dan karmelićanke prisnosti Bogu.

8. Sudjelovanje u Marijinim otajstvima

Ako su važni fenomeni mističnih viđenja Gospe i riječi koje je čula Terezija s njenih usana, ništa manje nisu važna druga nad naravna iskustva koja zbog njihova sadržaja možemo nazvati „sudjelovanje u Marijinim otajstvima“. Pod ovim naslovom donosimo dvije vrste iskustva: kontemplativne milosti koje bez viđenja i govorenja povećavaju spoznaju o Mariji po prosvjetljenju, kontemplativne milosti koje pomažu „za živjeti“ na mističan način osjećaje koji su bili prisutni u Gospinu srcu.

O te dvije vrste iskustva Terezija je ostavila svjedočanstvo na različitim mjestima u svojim djelima. Vođena željom za istinom Svetica je opisala neka od ovih iskustava koja su imala velikog odjeka u njenoj nutrini.

a. Marijino osjenjenje

U *Mislina o Božjoj ljubavi* Terezija prikazuje, bez da to pretendira, primjer sudjelovanja na mističnom planu u prvom radosnom otajstvu koje je Marija živjela. Glavni akter je Duh Sveti, „snaga“ ili „moć“ Svevišnjega koji će sići na Mariju (Lk 1,35). Božje djelo Duha Svetica motri kada u marijanskom smislu interpretira riječi *Pjesme nad pjesmama*: „bila sam žedna hlada njezina i sjedoh, plodovi njeni slatki su grlu mome“ (Pj 2,3). Peto poglavlje *Misli*, gdje komentira ovaj redak nosi naslov: „Nastavlja o molitvi smirenosti i govori o bogatstvima koja se dobivaju po razmatranju Duha Svetoga...“.

Polazeći kao i uvijek od svoga osobnog iskustva, od onoga što živi u svojoj nutrini, Svetica traži objašnjenje koristeći se biblijskom retkom. Ali nije lako izreći neizrecivo. Zbog toga, prvi izraz koji joj izlazi iz usta je usklik o nesposobnosti: „Koja nebeska osjenjenost je ovo! Kako izraziti ono što Gospodin daje duši da shvati?“ (M 5,2).

Može se naslutiti da je Terezija shvatila i kušala. Terezija sigurno nije imala na raspolaganju cijeli tekst Biblije na kastiljanskom jeziku. Poznavala je samo odvojene odlomke, uvrštene u liturgiju, odlomke iz pobožnih knjiga ili citate propovjednika koje je sa žudnjom slušala. Puno prijelaza iz *Pjesme nad pjesmama* joj je bilo poznato jer su bili sastavni dijelovi *Male službe Marijine*, kao što to ona sama podsjeća sestre (vidi M 6, 8).

Latinski je bio nepremostiva zapreka za shvaćanje teksta. Ali određene prepreke padaju pred udarcima milosti. Terezija ima to iskustvo. Već duže godina kada čuje čitanje nekih riječi *Pjesme nad pjesmama* „osjeća da se sabire u nutrinu“ (M uvod 1), iako ne razumije latinski.

Nepremostiva zapreka je bila druga stvar: prevesti u ljudski govor nadnaravna iskustva. Jer riječi ne koriste, koristi se primjerom koji osvjetljava djelovanje Duha Svetoga u Zaručnici. U Mariji se može vidjeti personifikacija biblijske Zaručnice. To je tako za Sveticu te piše:

„Dolaze mi na pamet riječi koje je Arkandeo Gabrijel kazao Presvetoj Djevici našoj Gospi: Sila Svevišnjega će sići na tebe. Ah kako se duša osjeća zaštićenom kada je Bog uzdigne na ove visine“ (M 5,2).

Terezija je iskusila ovu zaštitu (M 5, 4), koju pripisuje Duhu Svetome „posredniku između Boga i duše“ (I 5,5), „zasjenjenje ili jedna vrsta oblaka Božanstva (I 5,4). Jasno da je Terezija poznavala biblijsku simboliku oblaka koji predstavlja Božju prisutnost posred svoga naroda, nad kovčegom saveza, nad šatorom, ili boravištem slave, nad Jeruzalemskim hramom i preciznije nad svetinjom nad svetinjama.

U otajstvu Utjelovljenja simbol Božje prisutnosti poprima puninu značenja. Božanski oblak zasjeni svojom snagom Gospu. Terezija koja je iskusila – naravno s dužnom razlikom – Božju zasjenu otkri da tekst iz *Pjesme nad pjesmama* koji kontemplira i komentira, se može primijeniti na Djevicu Mariju. Ne oklijeva to učiniti i dva puta citira arkandeloze riječi: „Sila Svevišnjega će sići na tebe“ (M 5,3; 6,79. Biblijski lik zaručnice je personificiran u Mariji i simbol se pretvara u stvarnost.

Terezijansko objašnjenje je tradicionalno u patrističkoj literaturi. Koriste ga između ostalih sv. Ambrozije, opat Rupert, sv. Bernard... Crkva odobrava ovaj alegorijski stil koristeći veliki broj tekstova iz *Pjesme nad pjesmama* u službi čitanja Blažene Djevice Marije. I to s pravom čini jer Marija sažima sve odlike predrage Zaručnice iz *Pjesme nad pjesmama*: ljepotu, čistoću, ljubav. Između ostalog Marija je savršena slika Crkve i njen najizvrsniji član.

U ovom smjeru ide i *Jeruzalemska Biblija* koja u uvodima bilješkama za ovu knjigu donosi:

„Idući dalje od literarnog smisla knjige, može se *Pjesme nad pjesmama* primijeniti na odnose Krista i Crkve, iako to nije učinio sv. Pavao u 5 poglavlju poslanice Efežanima, na sjedinjenje duše s Bogom po ljubavi, što opravdava lijepo korištenje ovih tekstova kao što su to činili mistici kao sv. Ivan od Križa“.⁵³

Imenu sv. Ivana od Križa svakako treba pridružiti sv. Tereziju. Nije bio lak poduhvat napisati neke meditacije o *Pjesmi nad pjesmama*. U ono vrijeme se izlagalo rizicima zbog toga, još više jer je to radila redovnica koja nije studirala teologiju. Ali Terezija ne dopušta da strah prevlada. Služeći se *Pjesmom nad pjesmama* opisuje dijalog ljubavi između duše i Boga, koristeći se dvjema vrstama molitve: molitve smirenosti i sjedinjenja. Ima nešto još više važnije u perspektivi marijanske duhovnosti. Otkriva kako puninu ovog dijaloga stvorenje kao takvo ostvaruje u Marijinoj osobi.

Ovo vrhunsko iskustvo se dogodilo u šutnji savršene kontemplacije bez fenomena viđenja ili govora. Čudesni utjecaj Duha koji vodi do shvaćanja dubina čudesna djela koja je Bog učinio u Gospi i kušati neke njene osjećaje.

b. Ponovno proživljeni Veliča

Terezija je imala ovo iskustvo i u odnosu na *Veliča*. Svetici se Marijina pjesma posebno sviđala jer je odražavala na poseban način njena nutarnja iskustva tako u skladu s onim Gospinim. Svetica ju je molila pažljiva na svaku riječ. Tome je dokaz Terezijini snažno nadnaravno iskustvo koje se dogodilo dva puta i koje je plod njene posebne pažnje naspram Marijine pjesme. Prvo iskustvo se dogodilo na nepoznatom mjestu i nepoznato vrijeme. Drugo u Sevilji 1576. U oba slučaja sadržaj je isti: razumijevanje riječi *Veliča* kojima Marija izražava svoju radost u duhu. Kada shvaća značenje riječi Terezija kuša ono što one izražavaju, to jest osobno proživljava radost i kliktanje u duhu.

⁵³ *Jeruzalemska Biblija*, talijansko izdanje str. 1359.

Dvostruka percepcija, u razumu i volji, je uzrokovana mističnom kontemplacijom riječi koje je Marija izrekla u pjesmi pohvale Bogu. Svetica pripovijeda u *Izvyješćima* okolnosti ovog iskustva. Gospodin joj je dao da shvati u čemu se sastoji sjedinjenje s njime. Terezija komentira:

„Dok sam slušala ove riječi, moj duh je bio jako uzdignut. Gospodin mi dade da shvatim što je duh, kako je tada stajala moja duša i kako se trebaju shvatiti riječi Veliča: Klikće duh moj. Ali sada to ne bi znala kazati. Izgleda mi da sam shvatila da je duh najviši vrh volje“ (I 29).

Shvaćanje značenja riječi duh dogodilo se u stanju nutarnjeg leta prema visinama. To tvrdi sama Svetica: *moj duh je bio jako uzdignut*. U Lukinom tekstu (Lk 1, 46-47), razlika između duše i duha može biti biblijski paralelizam koji je označava ontološki različite stvarnosti. Za Sveticu iako su duša i duh jedno, razlika „na neki način“ postoji (vidi Z VII 1,11).

U ovom slučaju svjetlu mistične kontemplacije interpretira tu razliku kao duboku nutarnju percepciju, kao sposobnost duše da se uzdigne iznad same sebe, kao neko bacanje duše u Boga, u jednom činu ljubavi potpuno usredotočenom u Njega i njegove pohvale. Tako Terezija shvaća Marijine riječi o kliktanju njenog duha. Taj Marijin radosni osjećaj izražava osobnu situaciju Svetice.

c. *„Onaj redak iz Veliča...“*

U Sevilji između 1575 i 1576, ponavlja se ova nadnaravna milost. Terezija izvještava u malo riječi:

„Jednoga dana bila sam u molitvi, osjetila sam kako je duša bila uronjena u ponor u Boga tako da mi je izgledalo da je svijet bio kao nestao. Dano mi je tada da shvatim - na način da to više ne mogu zaboraviti – smisao retka Veliča: I klikće duh moj“ (I 61).

Duboka iskustva su neizbrisiva. Njima pripada i ovo koje se ovdje opisuje: *na način da to više ne mogu zaboraviti*. Kod Terezije raste shvaćanje objavljene riječi, ovaj puta se radi o riječima koje je Marija izgovorila. Svetica osjeća kao da svijet ne postoji, uronjena u dubine Božje, prožeta radošću duha, „shvaća“ po iskustvu Marijinu radost. Ljudski razum ne može doprijeti do tako dubokih nivoa koji su označeni riječima *dano mi je tada da shvatim* koje Svetica koristi. U ovim riječima je ukazano na djelovanje Duha Svetoga koje prosvjetljuje ono što bi u protivnom pobjeglo ljudskoj percepciji. Terezija priznaje da je primila nadnaravno svjetlo koje je osposobljuje konstatirati vlastito nutarnje iskustvo i kontemplirati ga u onom najvišem, koje se ostvarilo u Mariji.

d. *„Duša moja klikće i slavi Gospodina...“*

Usklici duše u Bogu su dokaz molitvenog iskustva Terezije. Sačuvano ih je 17. Ona ih je napisala 1569. Kratki su i gorljivi izljevi njene duše, redovito napisani nakon pričesti. Sedmi usklik je goruća zahvala Bogu koji je htio pokazati svoju ljubav tako da boravi među ljudima, kojima je dao mogućnost da žive samim njegovim trojstvenim životom. Terezija se osjeća zbunjenom pred veličinom Božje ljubavi koja izgleda potrebna ljudskog odgovora: „A sada dakle koja potreba je za mojom ljubavlju? Zašto je želiš moj Bože? Što Ti time dobivaš?“ (Usk. 7, 2).

Potaknuta motrenjem ove stvarnosti nezadrživo dolazi do izljeva osjećaja radosti, slave i zahvalnosti. Za sve to postoje toliko vrijedni razlozi. Iskustvo Boga u pričesti je bilo jako duboko. Svetica se približava otajstvu trojstvenih relacija. Spoznaja i ljubav triju Božanskih osoba i sudjelovanje u samom njihovom životu ponuđeni su ljudima. Iz Terezinih riječi se vidi duh, stanje u kojem se nalazi nje duh:

„Raduje se duša moja, jer ima netko tko ljubi tvoga Boga kako on to zaslužuje; raduje se zbog onoga tko poznaje njegovu dobrotu i moć, i zahvaljuj mu jer je On poslao na zemlju svoga jednoga Sina koji ga tako dobro poznaje, s čijom zaštitom ćeš se moći približiti tvome Bogu i molit ga. Ako Gospodin u tebi nalazi svoje naslade, ne dopusti da te zemaljske stvari te spriječe da u

njemu nađeš svoje naslade i da se raduješ njegovim veličinama. Jer toliko zaslužuje da bude ljubljen i slavljen, moli ga da ti udijeli barem malo onoga gdje možeš slaviti njegovo ime gdje može uistinu reći: Duša moja klikće i slavi Gospodina“ (Usk. 7,3).

To stanje duše, izraženo sa jakim stavom slave i zahvalnosti Bogu, ima veliku sličnost s onim što je Gospa pokazala pjevajući svoju pjesmu Gospodinu. To da Terezija završava svoje *Usklike* ponavljajući prvi redak *Veliča* pokazuje da se osjeća potpuno poistovjećena s Marijinim osjećajima i da u njima sudjeluje. Svetica piše dopuštajući da srce govori. A njeno srce govori istim Marijinim govorom.

Iskustvo bliskosti s Bogom, spoznaja Božjih divnih djela, činjenica da ga može zvati Bratom, u osobi Isusa Krista, a ne samo Stvoriteljem, Gospodinom i Ocem, znati da Bog poziva da budemo dionici njegova života u potpunosti zaslužuje zahvalnost i pohvale. Kako bi iskazala ove osjećaje Terezija koristi *Veliča*, jer živi jako slično iskustvo onome koje je izrečeno u riječima Marijine pjesme. Traži pomoć za blagoslivljati ime Gospodnje i za moći uistinu izreći: *Duša moja klikće i slavi Gospodina*.

Ovo treba biti zalaganje svakog kršćanina. Može to učiniti kao što je to učinila i Gospa, pod uvjetom da proživi iste nutarnje Marijine osjećaje.

e. Jasno svjetlo o patnji

Kod Terezije nije nedostajalo iskustva žalosnih otajstava koja je Marija poživjela i tako kušala gorčinu. Sjedinjena sa Sinom, Marija je trpjela s Njim i za Njega. U nekim trenucima jako snažno. O otajstvu patnje koja – osim radosti - je živjela Gospa, Svetica nema samo iskustvo koje se zadobiva meditacijom, nego i iskustvo po ulivenoj kontemplaciji. Ova spoznaja podrazumijeva sudjelovanje, životno i kontemplativno uranjanje u stvarnosti koje su duši otkrivene. Terezija nije samo ostala duboko dirnuta Marijom patnjom, nego vođena putem bogatim mističnim milostima, bila je dionicom tih patnji. Usred tih iskustava koja je puno puta proživljavala pod karakteristikom pasivnih tamnih noći duha, Terezija u sebi samoj izravno spoznaje Isusove i Marijine muke. I u njima sudjeluje kušajući njihov intenzitet.

Sam Gospodin je poučio Tereziju o značenju patnje. Ne zna se sa svom sigurnošću kada je to bilo, izgleda oko 1572, Terezija dobiva milost nad naravne kontemplacije koja širi njene sposobnosti da shvati Božanske stvari. Gospodin joj daje da shvati ove riječi:

„Kada kontempliraš moju Majku kako me drži u krilu nemoj misliti da Ona je jako uživala toliko dobro bez velikih muka, jer kad je čula Šimunovo proroštvo moj Otac joj je udijelio potpunu spoznaju koliko ću ja morati trpjeti“ (I 36).

Isusove riječi o patnji njegove Majke nisu upućene Tereziji samo da je informiraju. Čitane u njihovu kontekstu, može se primijetiti da imaju za cilj pomoći Svetici da shvati koji stav volje treba biti pred trpljenjem i gdje se zadobivaju vjerodostojne zasluge. Za trpljenje ne postoji ljudski odgovor. Od njega se bježi pa ipak „ono je put istine“. Tako Isusu definira vlastito trpljenje i svoje rane. To je put koji Otac čuva za one koje ljubi. Na vrhuncu Očeve ljubavi je Marija. Zbog toga se podsjeća na njen primjer, kako bi Terezija u njemu pronašla pouku i ohrabrenje.

Mistična komunikacija koja uključuje sjećanje na Marijine patnje odmah postiže učinke. Svetica se osjeća ojačanom i prema njenom izrazu u duši joj ostaje „živa želja za trpljenjem“ (I. 36).

f. „Pod križem nije bila po zaspala...“

Terezija je često kontemplativnim pogledom motrila osobu Isusa Krista u njegovoj muci. Dosta je prelistati njene spise za dokazati to. Ustrajno je savjetovala molitvenim dušama ma kako duhove bile da „uvijek imaju pred sobom ljudsku narav našega Gospodina i Spasitelja Isusa Krista, njegov život, njegovu presvetu Muku, i njegovu slavnu Majku“ (Z VI, 7, nas).

Poticala je na razmišljanje da je Isus trpio puno više stvari nego što je to ispriповijedano u evanđelju (M 1, 8). Tako je činila i ona. Kontemplirala je Isusa u raznim trenucima koji od Getsemanija do Kalvarije. Ali nikada nije zaboravila Mariju prema kojoj je imala pogled ljubavi samilosti i solidarnosti. Na primjer naglašava krhkost Ljudske naravi Isusa Krista kada dolazi čas Muke, kada apostolima iskazuje svoju žalost (Mt 26, 38) za vrijeme molitve u Getsemaniju. Skoro iznenađena Svetica uspoređuje ovu slabost i jakost koju je Gospodin pokazao kada je bio raspet. Naglašava kako se Isus žalio u Getsemaniju, a nije se žalio na Križu. Komentar koji svetica dodaje proizlazi iz srca:

„Ako je moleći u vrtu išao buditi Apostole, ne bi li bilo dopušteno da se žali i svojoj Majci i Našoj Gospi, kada je ona bila podno križa i sigurno nije bila po zaspala, nego je trpjela u svojoj presvetoj duši i umirala teškom smrću? A treba reći da je veća utjeha koju dobivao kad se žalimo onome tko nas ljubi i znamo da suosjeća sa našim mukama“ (M 3, 11).

Ove primjedbe naglašavaju, u iskustvenom mističnom nivou, koliko je prožimala u beskraju Marijinu bol. Tereziji ne promiče ni jedan detalj: *ona je bila podno križa i sigurno nije bila po zaspala*, za razliku od apostola u Getsemaniju. Ukazuje tako na dubinu svoje spoznaje. Opisuje jačinu Marijine muke samo sa tri riječi: *umirala teškom smrću*. I završava s jednom psihološkom naznakom punom humanosti: *veća utjeha koju dobivao kad se žalimo onome tko nas ljubi i znamo da suosjeća sa našim mukama*.

Ova prožimljuća Terezijina spoznaja je kontemplativne naravi.

g. Marijino probadanje mačem

U istoj crti spoznaje i Marijina sudjelovanja u žalosnim otajstvima treba naglasiti jedno drugo iskustvo koje pomaže shvatiti Marijinu samoću i žalost. Terezija je naziva „probadanje“ s očiglednim osvrtom na Šimunovo proroštvo (LK 2, 35). Dobila je ovu milost u Salamanki negdje sredinom travnja 1572. Iz podužeg izvješća donosimo samo prvi paragraf:

„Jučer je cijeli dan bila obuzeta kao u dubokoj samoći. Osim trenutka pričesti ništa mi nije koristilo to što je bio Uskrs. Navečer kad smo bile skupa pjevala se neka pjesma o mucu koja se kuša kad je se daleko od Boga. A budući kako sam već bila sva u mucu toliko me je dirnulo da usprkos svakome mome opiranju ruke su mi se počele kočiti, i na takav način obično izlazim iz sebe u ekstazu zbog veličine radosti koji kušam, tako sada zbog velike muke koji sam osjetila...

Sada je se tako povećala muka da sam je morala prozvati probadanje, zbog toga bolje shvaćam što je trpjela Gospa. Do sada, kako kažem, nikada nisam znala što to znači probadanje“ (I 25).

Osobna i duboka uronjenost u otajstvo Križa otkrilo joj je veličinu Marijine boli. Shvatiti Marijino „probadanje“ jer ista stvarnost (samoća i velika muka) ranjava središte njene duše. Na kraju *Izvješća* vraća se na Marijine patnje ovim riječima „Iz toga sam shvatila nešto od moga probadanja, iako je različito od onoga Gospina“ (I 25).

Terezija uistinu shvaća što u sebi sadrži patnja življenja bez Boga. Odsutnost ljubavi uzrokuje samoću i veliku muku. Osjećaj je bolan i ukazuje na shvaćanje mjere koje je Marija imala u srcu kad je vidjela da je lišena prisutnosti svoga Sina. Zbog kušanja svoga probadanja Svetica je u stanju zamisliti Marijine patnje koje nadilaze svaku ljudsku mjeru i procjenu.

Ovo nije jedin put kad je Terezija imala iskustvo shvaćanja dubine Marijine samoće i doživljaja gorčine. Među mističnim viđenjima koja se odnose na Mariju, analizirali smo onu koju smo nazvali „peta žalost“. Terezija o tome pripovijeda u *Izvješću* 58.

U trenutku kušnje, obeshrabrenja i žalosti Sveticu tješi jedna Isusova riječ: „Ja sam tu, ali želim da ti vidiš kako malo možeš učiniti bez mene“ (I 58).

Terezija je uronjena u duboku kušnju. Gospodin želi da se osjeti kao nebranjena i napuštena, prepuštena, vlastitoj nesposobnosti, da se vidi tako samom, bez oslonca i utjehe. Konkretno to je osjećaj koji je najupečatljiviji u Terezijinom izvješću. Ipak ova Gospodinova riječ joj vraća sigurnost i oduzima svaki strah.

Na slijedeću riječ, malo nakon toga, slijedi jedna druga mistična milost koju Svetica ovako opisuje:

„Iste večeri u molitvi jutarnje, Gospodin se položio u moje ruke na način kako se to predstavlja u slikama „Pete žalosti“ (I. 58).

U početku Terezija kuša veliki strah zbog ovog viđenja. Iskustvo je bilo iznenadno. Mistično viđenje da ima Krista u naručju *na način kako se to predstavlja u slikama „Pete žalosti“* odmah priziva sjećanje na Mariju. Osjećaji koji živo prožimaju Terezijino srce prethodno su beskrajno prožimali Gospu. Marija je kušala potpunu samoću koja se može usporediti sa beskrajnim morem. Nešto od ovog probadanja koje je prerekao Šimun Terezija je proživljavala u ove dvije prigode koje smo iznijeli.

h. Radost Uskrsa

Patnja „put istine“ (I. 36), je obvezan prijelaz, iako prolazni, prema ostvarenju pashalnog otajstva. Stječe se u vječnu nedjelju. Marija, pridružena Sinu do kraja, je određena za uživati prvine proslave. Isus Krist sjaji pred svojom Majkom odmah nakon uskrsnuća. Tako Isusova sinovska profinjenost slavno zaključuje poglavlje Marijine samoće. Svetica to tvrdi u *Izvješću* 58.

Kao što to obično radi, svjedočeći o nutarnjem svijetu, počinje pripovijedajući svoje iskustvo, a zatim to potvrđuje stvarima iz objave i Pisma. Kada nema nikakvog biblijskog podatka koji se može dovesti u relaciju sa određenim mističnim iskustvom, jedina moguća alternativa je prihvatiti ili odbiti terezijansko svjedočanstvo. Nalazimo se pred jednim ovakvim slučajem.

O uskrsnoj Marijinoj radosti, svoje svjedočanstvo ovako iznosi:

„Reče mi (Gospodin) da čim je uskrsnuo odmah se ukazao našoj Gospi jer je imala veliku potrebu za tim. Patnja ju je tako obuzela i otuđila da se nije uspijevala povratiti sebi niti uživati u ovoj radosti... Gospodin je s njom proveo puno vremena, budući da je to bilo potrebno za utješiti je“ (I. 15).

Terezijino izvješće ulazi u punu sferu ljudskih osjećaja. Zbog svoje presvete ljudske Naravi Krist nije izuzet ili indiferentan prema tim osjećajima. Ali isto tako je istina da logika ljudske misli ne može se podudarati sa Božjim putovima. To se često događa. Ali nedostatak evanđeoskog podatka ne isključuje mogućnost da je Isus Mariji udijelio prvine uskrsne radosti.

Nakon analize Terezijinog marijanskog iskustva trebali bi slijediti zaključci. To ćemo učiniti na kraju. Sada ćemo se ograničiti da naglasimo njegovu važnost. U području Terezijine marijanske duhovnosti, slijed mističnog iskustva ima vanrednu vrijednost. Milosti nadnaravne kontemplacije koje je Terezija dobila povećale su njenu sposobnost percepcije Marijina otajstva i istovremeno su potakle ozračje bliskosti sa Gospom.

Njeno „živjeti u Kristu“ uvelo je Sveticu u kršćanski i trojstveni krug s kojim je Marija najuže povezana. Svetica svjedoči da je postala svjesna ove stvarnosti. Uprla je svoj pogled na Presvetu Ljudskost Isusa Krista. Blizu njemu je vidjela uvijek, ili skoro uvijek, njegovu Majku.

Kontemplativno otkriće Marije ju je dovelo do toga da doživi jasno i jače nego uobičajeno Marijinu prisutnost u njenom životu. Terezija je svjesna da ta prisutnost nije čisto ekstatična i pasivna nego dinamična i djelatna. Marija je prisutna u životu kršćanina jer vrši svoju majčinsku ulogu.

Smatramo da Terezijino marijansko iskustvo se bitno sastoji u tome da je konstatala Marijinu prisutnost, poticaj i njen utjecaj dok je hodila putem koji je vodio do susreta sa Bogom.

V. MARIJA UZOR I MAJKA DUHOVNOG ŽIVOTA

„Previše je lijepo Marijino društvo da bi se od njega trebali odvojiti“ (Z VI 7,3).

Slijedeći spise sv. Terezije pristupili smo istraživanju marijanske duhovnosti i njenoj analizi u granicama mogućega. Vođeni od Svetice koristeći njena svjedočanstva prošli smo put njene pobožnosti Gospi i fasciniralo nas je njeno mistično marijansko iskustvo. Jedno i drugo, pobožnost i iskustvo, daju nam za pravo tvrditi da je terezijanska duhovnost pod utjecajem osobnog otkrića Marije.

Ono što je bilo jednostavna intuicija, jednostavna spoznaja postaje otkriće. Svetica zatim to iskustvo komunicira svojim sestrama. Terezija je u Mariji susrela Majku, koja je postala prisutna u njenom životu, Majku koja „ju je privukla sebi“ (Ž 1,7), koja ju je pratila kroz odaje *Zamka duše*, koja je bila u središtu nekih vanrednih mističnih milosti, koja osobno personificira Zaručnicu iz *Pjesme nad pjesmama*, jedinu sposobnu odgovoriti Bogu – Zaručniku. Sve to skupa iz baštine kršćanske vjere u Svetici uzrokuje logičku reakciju najdublje zahvalnosti. Ovaj osjećaj ne ostaje zatvoren u srcu. Probija granice osobne intimnosti i izražava se kao usklik povjerenja i poticaji sestrama da slave Boga zbog čudesnih djela koja je učinio u Gospi, a sestre trebaju nasljedovati njen život i kreposti.

Ovaj zadnji dio našeg studija o marijanskoj duhovnosti Terezije sabire nauk svetice koji prikazuje Mariju kao savršen uzor sjedinjenja s Kristom. U dubini duha može se motriti Mariju koja svjetlom svoga primjera i svojih kreposti prethodi hodočasnički narod Božji (vidi LG 68). Ali može je se susresti također u ovoj bliskosti duha, upirući pogled u dubine duše u kojima Ona nudi svoje društvo skupa sa svojim Sinom (Z VI 7,13).

Svetica je kontemplirala Mariju u ovoj istovremenoj i dvostrukoj perspektivi. Vidjela je da je na čelu svih stvorenja, da ih nadilazi u spoznaji i ljubavi prema Bogu (Z VI 7,14). Na poseban način je obratila pozornost na neke Gospine kreposti. Istovremeno sa zahvalnošću ukazuje na Marijinu prisutnost u različitim fazama razvoja duhovnog života. Na slijedećim stranicama nastojat ćemo naglasiti ovu dvostruku perspektivu.

Iznad svega treba kazati da su na terezijanski nauk na različit način utjecali bilo osobna iskustva bilo čitanja. Više prvo od drugoga. Marijanski nauk koji je Terezija ostavila u svojim spisima prvenstveno su plod njenog mističnog iskustva. U njemu se nalaze o odjeci onoga što je čitala o Gospi.

Ova točka još nije puno istraživana. Jedan vrijedan podatak, iako je ograničen, o marijanskim lektirama je naznačen u *Putu savršenstva*: „Jako volim riječi iz Evanđelja. One me sabiru više od najboljih knjiga“ (P 21,4). Kao posljedicu toga možemo kazati da je Svetica čitala u evanđeljima što piše o Mariji. Iako nije mogla imati čitati prijevod cijele Biblije na kastiljanski mogla je na materijском jeziku imati u rukama *Evanđelja i poslanice za cijelu godinu*, Zaragoza 1485, u prijevodu Gonzala di Santa Maria; ili *Evanđelja, Poslanice, Čitanja i Proroštva koja sveta Crkva pjeva u Misama tokom cijele godine*, Toledo 1512. u prijevodu Ambrozija de Montesinos. Iz procesa za proglašenje svetom se vidi da je Terezija koristila neku knjigu ove vrste: Sestra Izabela od Isusa tvrdi da ju je vidjela „sa misalom kao u ekstazi izvan sebe dok se slavila sveta misa“.⁵⁴

Zbog osobnog svjedočanstva Svetice znamo da je čitala *Život Isusov* Ludolfa Saksonskog (Ž 38, 9), poznavala je knjige fra Ljudevita iz Granade. Po Terezijinoj odredbi djela ova dva autora trebaju biti u bibliotekama samostana (K 8).

Razmišljanja oca Granade iz djela *Knjiga molitve i meditacije* i *Vodič za grešnike* su sigurno dirnuli Sveticu. Poglavitito meditacije iz prve knjige koje su napisane s puno nadahnuća i rijetke su

⁵⁴ *Proces...*, B.M.C. t. 20, str 120.

literarne ljepote, pomogle su joj u razmatranju o vjeri i ljubavi prema Gospi, poglavito tijekom Muke Isusove. Samo ako prihvatimo duhovni i psihološku utjecaj ovih čitanja na Tereziju možemo razumjeti zašto ih je preporučila svojim sestrama. Uistinu pišući ocu Granadi na kraju sječnja 1575, ovako se izražava:

„I ja sam među mnogima koji vas ljube u Gospodinu zbog svetog i jako korisnog nauka u svojim spisima te zahvaljujem Bogu što vas je odredio da činite tako puno dobra za duše. Da moj stalež, i to da sam žena, mi dopuštaju nikakva poteškoća me ne bi spriječila da dođem i upoznam oca čije riječi mi donose toliku utjehu“ (Pis 79,1).

Isto treba reći za *Život Isusov* kartuzijanca Ludolfa Saksonskog (naslov knjige je od Ambrozija de Montesionsa koji ju je preveo na kastiljanski jezik). Za mnoge španjolce ova knjiga je bila zamjena za evanđelja. U uvodu španjolskog prijevoda se čita:

„Sadrži, raspoređeno u slijedu, cijeli tekst četvorice evanđelista, s lijepom konkordancijom i objašnjenjima što sadrži, sa izrekama svih glavnih nučitelja grčkih i latinskih“.⁵⁵

Svetica je dakle mogla čitati Evanđelja, ako ne na drugi način onda barem ova iz *Života Isusova*. Ne radi se o Isusovoj biografiji kronološki ispriповijedanoj nego o nekoj vrsti „konkordiranih evanđelja“ koja slijede red liturgijske godine i koja su objašnjena širim komentarima.

Terezija poznaje što Evanđelja kažu o Marijinoj osobi čiji život je bio put vjere i ljubavi pored Isusa. Sve ono što sveti tekstovi kažu ili sugeriraju o Gospi Terezija dugo meditira. Kada to preraste u more njenog kontemplativnog iskustva, spoznaja se širi i više prožima otajstvo. Tada kao priopćavanje života, na vidjelo izlaze nauk i savjeti Svetice koja predlaže Mariju kao uzor za nasljedovati, dok svoje sestre podsjeća da je Gospa prisutna u dubini njihova života ukazuje kako On prati korake onoga tko traži susret sa Bogom.

1. Nasljedovanje Marijina života i kreposti

U terezijanskoj misli „nasljedovati“ Mariju znači isto što i „živjeti“ kao Ona, to jest biti u stavu slušanja Riječi, primiti Riječ u srce i živjeti je. Ne radi se da se „kopira“ ovaj ili onaj vidik zemaljskog života, još manje se radi o pobožnim raznježenostima. Terezijansko nasljedovanje je jedno „biti“ to jest nutrina koja dolazi iznutra. Pretpostavlja kao što je to već primijetio sv. Toma Akvinski, spremnost volje na služenje.⁵⁶

Izražavajući se na drugi način Terezija je precizirala svoju misao. Govoreći o drugoj temi piše ovu rečenicu: „Od ludih nas pobožnosti oslobodi, Bože“ (Ž 13, 16), fraza koja se može primijeniti na nasljedovanje Marije. Uvijek, od početka do kraja, prava pobožnost je u volji nasljedovanja Gospe, truditi se zaživjeti njen stil života, nalikovati na nju više na nivou „biti“ nego li „činiti“.

Prava pobožnost nije kako kaže Svetica „neke male pobožnosti duše, sa suzama i drugim sitnim osjećajima, zato što se već s prvim lahorom uznemiravanja gube ovi cvjetići“ (Ž 25, 11). Smisao za bezazlenu ironiju i dosjetku tipične za Tereziju se naziru iz serije deminutiva. Pobožnost je nešto puno temeljitije. Sažima se prema riječi Svetice – u zalaganje volje „ono što je istinska pobožnost, a to je ne vrijeđati Boga te biti pripravan i odlučan za svako dobro“ (Ž 9, 9).

Na temelju ovih pretpostavki koje sažimlju terezijansku misao se nadovezuju poticaji sestrama kada ih poziva da gledaju Mariju i zrcale se u Njoj. Obveza Karmela je suobličiti svoj život Marijom životu. Suobličenje Kristu, ustrajnost i nasljedovanje Njega, napor da se obučemo u Njega i njegove osjećaje, sigurno su prvi i temeljni zahtjevi kršćanina. Ljubav prema Isusu označava život Terezije na takav način da se njen život može definirati koristeći izraz sv. Pavla,

⁵⁵ Morel – Fatio. nav. dj. str. 18, bilješka 1.

⁵⁶ Vidi *Summa Theologica*, II-II, q.82,1-2.

živjeti u Kristu (Fil 1, 21) Ali je isto tako sigurno da Marija „u svom zemaljskom životu je ostvarila savršen lik Isusova učenika, da je bila ogledalo svake kreposti i utjelovila je blaženstva koja je Krist naviještao“.⁵⁷

Svetica je svjesna ovih stvarnosti koje su tako neponovljivo ostvarene u Mariji, da ukazuju na iznimni odnos bliskosti koji je sjedinjuje s Kristom. Ona kuša u svome životu blisku Marijinu prisutnost sa svime što majčinska briga pretpostavlja jer Marijina prisutnost je živa i djelatna. Život i kreposti Marijine sjedinjene sa sigurnošću da se može računati na njenu majčinsku pomoć dok ide putem prema središnjoj odaji *Zamka* navode Tereziju na odluku o nasljedovanju koju je toliko preporučila sestrama: „Neka se Bogu sviđi sestre, da živimo kao prave Gospine kćeri, opslužujući obveze našeg zavjetovanja“ (U 16,7). I još: „Nasljedujte je, promotrite važnost i korist što je imamo za Zaštitnicu“ (Z III 1,3).

Ovo su dva jako važna teksta. Terezija izražava želju da karmelićanke žive kao istinske Marijine kćeri. U čemu se sastoji marijanski stil života koji želi za Karmel, koje su njegove karakteristike Svetica ne kaže ni odmah nakon toga, a ni kasnije. Za upoznati to treba tražiti po njenim spisima. Vrijedi to učiniti. Nalazimo na razmišljanja o nekim Marijinim krepostima koje su sigurno duboko dirnule Sveticu u njenom duhu. Bez da to izričito kaže primjećuje se da su to kreposti koje više cijeni i za koje želi da budu posebna baština Karmela.

a. Marija uzor i čast kršćanske žene

Terezija je poticala sestre da se ogledaju u Mariji: to je prvi korak za naučiti živjeti u Kristu. Ali kontemplirajući Mariju odmah otkriva jednu drugu stvarnost: u Majci Isusovoj, biti žena je ostvarilo najviše moguće dostojanstvo i najviša čast koja se može zamisliti. Marija je savršen uzor kršćanskog feminizma. U Mariji se žena treba osjećati slobodnom svake nepravde marginalizacije, koju joj nameće muškarac. Ona osjeća potrebu da piše o ovoj istini kako bi je čuli ne toliko njene kćeri koliko neki učenici i teolozi njenog vremena.

U *Putu savršenstva* nalazimo na jako izražene podatke o problemu marginaliziranja žena i u vjerskom području. Terezija izražava svoje protivljenje pred tolikim prezirima i nepravdnim sumnjičenjima. Na poseban način je žaloste predrasude i predostrožnosti koje praktično brane ženama praksu mentalne molitve. Iz njenog srca više nego li iz njenog pera proizlazi potresna apologija. Žene su iskazale primjer vjere, ljubavi i vjernosti Kristu više od muškaraca. Kako bi to potvrdila Svetica se poziva na Marijin lik i podsjeća na svete žene iz evanđelja.

Terezijin govor, napisan u obliku ljupkog dijaloga s Kristom, sadrži izraze koji su mogli raniti sebi ljubljive onih koji su podržavali mišljenje da je za žene opasno prakticirati mislenu molitvu. Poznate osobe kao Melchior Canio teolog Tridnetskog koncila, Fernando Valdes, vrhovni inkvizitor su se bili tako izrazili. Tvrdnja njihovih sudova može se objasniti samo u svjetlu vjerskih prilika onog vremena.

Jedan oprezni cenzor je iz prvog rukopisa *Puti savršenstva* izbrisao onaj paragraf. U drugoj redakciji Terezija ga gotovo potpuno izostavlja ostavljajući samo početnu rečenicu koja ovako počinje: „Niti ste prezreli žene, Gospodaru duše, dok ste hodali po svijetu, dapače štitili ste ih s puno milosrđa“ (P 3,7).

A u izvornom tekstu, koji je zatim izostavljen odlomak je ovako izgledao:

„Niti ste prezreli žene, Gospodaru duše, dok ste hodali po svijetu, dapače štitili ste ih s puno milosrđa i nalazili ste kod njih toliko ljubavi i više vjere nego kod muškaraca, jer tu je bila i Vaša presveta Majka čijim smo zaslugama zavrijedile - i što nosimo njezinu odjeću - ono što smo izgubile našim grijesima. Nije dosta, Gospodine, što nas svijet drži zatvorenima... da ne učinimo ništa što bi za Vas išta vrijedilo pred javnošću, niti da se usuđujemo govoriti o nekim istinama koje oplakujemo potajno, osim da ste trebali uslišati našu tako pravednu molbu. Ja ne mislim tako, Gospodine, o Vašoj pravednosti i dobroti, jer ste pravedan sudac, a ne kao suci ovoga svijeta za koje - budući da su Adamova djeca i, konačno, svi muškarci - nema ženske kreposti koju ne bi smatrali sumnjivom.

⁵⁷ Pavao VI, *Discorso di chiusura delle III sessione del Concilio Vaticano II*, u AAS, 56 (1964), str. 1016.

Da, jer jednoga će dana morati doći do toga, Kralju moj, da se upoznaju svi. Ne govorim zbog sebe, jer svijet pozna moju kukavnost, a ja se radujem što je poznata, nego zato što vidim da su takva vremena da nije pravo omalovažavati kreposne i jake duhove, pa makar oni bili ženski“. (PE 4, 1)

Svetica energično izražava, istovremeno žaleći se malo, ono što misli o stavu sudaca svijeta „sinovi Adamovi i svi muškarci“ kada sažeto govore o rizicima kojima se idu u susret žene obavljajući mislenu molitvu. Možda Terezija nije poznavala Pavlov tekst o bitnoj jednakosti koju žene i muškarci pozvani na vjeru imaju u Isusu Kristu (vidi Gal 3,28), kao najmanje ne citira ga. Ali njena intuicija i iskustvo joj kazuju da nema inferiornosti žene pred muškarcem, ni u njenom kršćanskom biću niti kad se radi o nasljedovanju Krista. S Evanđeljem u ruci Svetica može dokazati da Gospodin je kod žena nalazio više ljubavi i vjere nego kod muškaraca.

Snaga terezijanskog razmišljanja se oslanja na Marijinu osobu, najviši ideal ostvarenja biti žena. U njoj žena preobilno otkupljena od pada: *ono što smo izgubile našim grijesima*: izgleda da aludira na prvu Evu, čiji manjak zasluga je obilno nadoknadila Marija svojim zaslugama. Sučeljavajući ova dva lika, što se često nalazi u otačkim tekstovima, ima svoje mjesto i u liturgiji. Vjerujemo da je ovo prava interpretacija misli Svetice koja je kontemplirajući Mariju znala u njoj prepoznati uzor i čast kršćanske žene.

b. Djevica vjere i nade

Marijina vjera se jako dojmila Terezije. Primjećuje da prva teologalna krepost je korijen svako Marijine veličine i da je to krepost koja je najviše približava kršćaninu jer stavlja Gospu na mjesto one koja sluša riječ Božju. Marija nije primila objašnjenje o Riječi Božjoj, punoj otajstava, neshvatljivoj ljudskom razumu. Pozvana je vjerovati kao svako drugo stvorenje. Razlikuje se od njih ne „jer je vidjela“ nego „jer je vjerovala“ Zbog toga je nazvana blaženom (vidi Lk 1, 45).

Svetica je ukazala na veliki primjer Marijine vjere, poglavito u odlučujućim trenucima kada je vjera podložna tvrdoj kušnji. Marijin stav u trenutku radosti kod Navještenja Terezija komentira vidno zadivljena. Kada govori o molitvi smirenosti i obogaćenja duše po njoj, primjećuje da je duša svjesna dobara koja prima, iako ne shvaća kako joj budu darovani. I odmah komentira:

„Ah, tajne Božje! Ovdje se ne može drugo činiti nego nakloniti glavu uvjereno u nesposobnost našeg razuma da shvati Božje veličine. Ovdje je dobro podsjetiti se kako se postavila Naša Gospa, Djevica, koja je usprkos svoje mudrosti pitala arkanđela: Kako će se to dogoditi? I bilo joj je odgovoreno: Duh Sveti sići će na te i sila svevišnjega će te osjeniti. Nakon toga prekinula je sva druga pitanja shvaćajući odmah u svojoj velikoj vjeri i mudrosti da kada djeluje ove dvije moći, nema se što drugo za pitati, niti bilo kakav razlog za sumnjati“ (M 6,7).

Vjera i mudrost Gospe su u potpunoj suprotnosti sa ljudskom mudrošću. Terezija naglašava suprotnost koja razdvaja mudrost svijeta od beskrajne vjere koju pokazuje Gospa. Djevica se povjerava Riječi Božjoj, prihvaća iako ne razumje jer od Boga dolazi. Pristaje na ovu Riječ sa sigurnošću, bez sumnje:

„... ne kako to čine mudraci... koji žele podložiti ove stvari svome sudu i suditi ih prema svojim pogledima, skoro kao da vjeruju da svojim znanjem mogu shvatiti sve Božje veličine! Ah, da nauče malo poniznosti od Presvete Djevice“ (M 6,7).

Ima jedna ironična crta u njenoj olovci dok piše ove riječi, do koje je došla iz vlastitog iskustva sa „nekim učenima“. Ljudska mudrost nema druge pomoći osim vlastite sposobnosti, raspršuje se nasuprot Božjim otajstvima. Vjera jednostavnih duša, onih koji se povjeravaju Bogu, širi sposobnosti shvaćanja i saopćava duši Božansku mudrost.

Na čelu onih koji su vjerovali „sa velikom vjerom i mudrošću“ Svetica kontemplira Gospu. Njena vjera se podiže kao spomenik jednostavnosti srca: „...*nema se što drugo za pitati, niti bilo kakav razlog za sumnjati (isto)*“.

Marijina vjera obuhvaća cijeli zemaljski život. Ne svodi se samo na neku epizodu iz njenog života, na primjer Utjelovljenje; nije izolirani čin nego stalni životni stav odgovora Bogu. Svetica se ograničava naglasiti trenutke u kojima odgovor Djevice ima posebne odjeke u njenom duhu.

Drugi primjer Gospine vjere nalazi se u *Zamku duše*. Poznata je velika Terezijina ljubav prema Ljudskoj Naravi Isusa Krista. Ma kako duše bile napredovale u molitvi i ma kako duhovne bile duše ne smiju zaboraviti Ljudsku Narav Isusa Krista. Kontemplirati Krista u čovječstvu je dobro za duh. Ne činit to je velika pogreška. Neki teolozi, (ili bolje reći polu teolozi) njenog vremena zalažu se za suprotnu tezu, prozivajući se ivanovski tekst: „Bolje za vas da ja odem...“ (Iv 16, 7). Svetica odlučno odgovara:

„Ja to ne mogu podnijeti. Zacijelo nije to rekao Svojoj presvetoj Majci zato što je bila postojana u vjeri, jer je znala daje Bog i čovjek, i premda Gaje ljubila više nego oni, bilo je to tako savršeno da joj je prije pomagalo“ (Z VI 7,14).

Postojanost vjere pomagalo je Gospinoj ljubavi, nadilazila je bilo kakvu egoističnu računicu, ma kako moguća bila za shvatiti. Nijedan ljubav ne bi bila lakša za razumjeti od one jedne majke koja se opire razdvajanju od sina.

Nije to jedni put da se Terezija oslanja na postojanost Marijine vjere kako bi argumentirala u korist teze koju uvijek podržava: to jest u bilo kojoj fazi duhovnog života motriti Ljudsku Narav Isusa Krista donosi kontemplativnoj duši velika dobra. To potvrđuje Marijin primjer: ljubav prema Sinu čije je tijelo nastalo u njenom krilu i od kojega je zavisilo, nije Njoj zapreka za rasti uvjeri. I u knjizi *Moj život* Terezija brani ovi istu tezu (Ž 22,1).

c. „Duboka poniznost Presvete Djevice...“

Prihvatiti Božju Riječ, s povjerenjem se njoj predati, shvatiti da gdje djeluje Duh Sveti, snaga Svevišnjega „*nema se što drugo za pitati, niti bilo kakav razlog za sumnjati*“ (M 6,7); sve ovo ukazuje na veliku vjeru i mudrost. Istovremeno Gospini nutarnji stavovi podrazumijevaju veliku poniznost, priznanje vlastite malenosti, stanja ponizne službenice Svemogućega.

Terezija je beskrajno ljubila ovu krepost tipičnu za Mariju, ključ shvaćanja božanskog majčinstva i kao posljedica toga svega otajstva Marijina. Terezija je poniznost učinila vlastitom karakteristikom, jednu psihološku i duhovnu crtu koja se ističe među drugim njenim osobnim talentima. Zaljubila se u ovu krepost kontemplirajući Ljudsku Narav Isusa Krista. Vidjela je da je ona i jedna Marijina bitna karakteristika.

O Marijinoj poniznosti Terezija je napisala razne bilješke. Iako su kratke ukazuju da se ona dugo zadržavala na ovoj Gospinoj kreposti, shvatila je njenu vrijednost i učinkovitost. Zbog toga je toliko preporuča svojim sestrama, pa i sa poznatim osvrtom na šahovsku igru u *Putu savršenstva 16*. Napredak u duhovnom životu putem molitve zahtjeva da djelovanje milosti bude prihvaćeno od čovjeka na promišljen i postojan način. Zahtjeva spoznaju sebe i spoznaju Boga kako bi se došlo do sjedinjenja s Njime. Ili bolje rečeno, jasnoću nakana i izbor prikladnih sredstava za duhovni put kako bi se postigao cilj. Jednu autentičnu duhovnu strategiju koju svetica uspoređuje sa igrom šaha.

Među svim figurama na šahovskoj ploči ona koja ima najviše izgleda da pobijedi kralja je kraljica. Za Sveticu, kraljica koja je sposobna pobijediti Nebeskoga Kralja je poniznost, to jest krepost kršćanskog realizma: svijest o vlastitoj ljudskoj malenosti i beskrajnoj Božjoj veličini.

Terezija je imala mistično iskustvo ove stvarnosti, U samostanu od Utjelovljenja u Avili 1572 čuje ove riječi: „Istinska poniznost sastoji se spoznati ono što može čovjek i ono što može Bog.“ (I 28).

Marija je više od svakog stvorenja spoznala do kuda dopire granica sluge i koliko je beskrajna Božja moć. To je u sebi iskusila i to izjavljuje u svojoj pjesmi *Veliča*. Marija je u biti

ponizna. Smatra se službenicom Gospodnjom. Njene riječi odražavaju duboku iskrenost. Ovaj Marijin stav tako važan za povijest spasenja, služi Svetici kako bi pokazala snagu poniznosti. Izlažući svoju misao piše:

„Nema dame koja bi Ga tako prisilila na predaju kao poniznost; ona Ga je donijela s neba u utrobi Djevice i njome ćemo Ga mi dovesti samo jednom vlasu u naše duše“ (P 16, 2).

Očigledno u Terezinim riječima je odjek iz Lukina evanđelja, dijalog Navještenja i Marijina pjesma. Uspoređujući druge tekstove (vidi M 5,2: 6,7), može se reći da je Svetica zadivljena Gospinom poniznošću i mudrim kod odgovorom arkandelu. Marijina poniznost je dopustila Božjoj Riječi da uđe u vrijeme i ljudsku povijest. Iz Neba u krilo Djevice privukla ga je „kao jednostavnu vlas“ (P 16, 2) upravo poniznost. Ništa nije tako krhko kao vlas. Ipak ništa tako jako kao ponizni stav Djevice nije navelo Boga da boravi među ljudima.

Terezija jako dobro poznaje da poniznost ima svoj temelj u nutarnjem životu (Ž 12,4; 22, 11). Budući da savršen uzor ove kreposti sestre mogu motriti uosobljen u Mariji, Terezija potiče svoje sestre da u nju upru svoj pogled. Zahtjev da nalikuju Mariji proistječe iz njihove biti „kćeri i sestre Marijine“. Sigurno je Isus Učitelj za nasljedovati: Svetica drži to pred očima i uporno ponavlja (vidi P 13). Ali ovdje kao i drugdje, blizu Kristu Terezija stavlja Mariju i ukazuje na nju sestrama kao primjer poniznosti:

„Budimo u nečemu slične, kćeri moje, velikoj poniznosti Presvete Djevice, čiju odjeću nosimo, jer je zabluda što se nazivamo njezinim redovnicama. Jer, koliko god nam se činilo da se ponižavamo, premalo je da budemo kćeri takve Majke i zaručnice takvoga Zaručnika“ (P 13, 3).

Dakle za biti ponizan ima i sinovski razlog. Biti „kćeri Marijine“ sobom nosi odgovornost da se nalikuje Njoj u temeljnim kršćanskim stavovima. To je očigledno. Ali postoji i drugi motiv: sama Gospa je i svojim riječima, a ne samo svojim primjerom izrazila veličinu poniznosti. U prvoj redakciji *Puti savršenstva* piše:

„ona koja ima osjećaj da je manje cijenjena među svima, neka se smatra sretnijom; uistinu i jest ako podnosi kušnju, jer kad se jednom navikne na ovo – neka meni vjeruje koja sam to iskusila – neće joj nedostajati časti ni u ovom životu ni u drugome... Koju sam ludost kazala, da vjeruju meni, kada je to kazala istinska Mudrost... i Kraljica Anđela! Nastojmo kćeri da barem u nečemu budemo slični Gospi čiji habit nosimo, jer treba biti posramljen nazivajući se njenim sestrama“ (PE 19,3).

Terezija se ovdje poziva na pravu Mudrost: što priziva Isusove riječi: „Tko se ponizi biti će uzvišen, a tko se uzvisi biti će ponižen“ (Lk 14, 14). Ali podsjeća isto tako na *Kraljicu Anđela*. Zašto? Svetica je motrila paralelizam između evanđeoske riječi i retka iz pjesme *Veliča* (Lk 1, 48), gdje Marija govori o veličini poniznosti: to Terezija gleda kada dodaje i *Kraljicu Anđela*.

Terezijin poticaj postaje još upečatljiviji:

„ako ne drugo, nasljedujmo malo njenu poniznost: kažem malo jer ma koliko se mi ponizivali i smanjivali, nije to ništa za jednu kao ja, koja je za svoje grijehe zaslužila da uistinu bude prezrena i ponižena od đavli, u slučaju da to ne želi spontano“ (PE 19,3).

Duboka poniznost Presvete Djevice do dna duše pogađa dušu Svetice koja je primijetila kako se u njoj skriva sjeme svih drugih kreposti. Sve bi mogle biti pod istim nazivnikom: čistoća stavova, profinjenost duha koju iskazuje Marija. Zbog toga neka se nitko ne čudi da Terezija inzistira u preporučivanju svojim kćerima da nalikuju Gospi i „ovoj njenoj poniznosti“.

d. Jaka Djevica

Poniznost i jakost se nerazdvojne kreposti. Prva nema ništa zajedničkoga sa plašljivošću, iako je često poistovjećuju s njom. Naprotiv ona je tajna jakosti. Nakon što ju je kod sebe iskusila, Terezija ne propušta opisati ovaj fenomen: nitko nije tako jak kao ponizna osoba. Jakost je krepost onoga tko hodi i živi u ozračju najviše Istine. U ovom ozračju se kreću ponizni. Svetica je to opisala sa jednom rečenicom kao urez nožem: „Bog je najviša istina i poniznost je hoditi u istini“ (Z IV 10, 7). Terezija je puno gledala „na duboku poniznost Presvete Djevice“. Marija u *Veliča* otkriva savršenu spoznaju same sebe i savršenu spoznaju Boga. Uvjerena je u svoju malenost, ali zna da je Bog pogledao „na neznatnost službenice svoje“ (Lk 1, 48). Božja snaga čini čudesne stvari u slabosti stvorenja. Jedno od ovih djela je jakost darovana Mariji. Jakost je prije svega krepost odupiranja. Daje mjeru ljubavi, nadi i vjeri. Tko do u dubine živi ovaj trostruki teologlani stav ostaje postojan, u jakosti pored Isusa.

Kao sposobnost oduprijet se, jakost je nenadomjestiva onome tko želi živjeti u zajedništvu sa Kristom. Nitko nije s toliko solidarnosti proživio Gospodinovu sudbinu kao njegova Majka. Terezija podsjeća na muke i napore Gospe, podsjećajući na otajstva Isusova djetinjstva, i naglašava da nije dopustila da je obeshrabrenje svlada. Ali tek u otajstvima Muke Marijina jakost postaje očitija. Marijini osjećaji ukazuju na majku uronjenu u gorčinu. Usprkos toga, nutarnja jakost je održava postojanom bez popuštanja.

Svetica je jako dobro shvatila Marijinu jakost. Osim već istraživanih odlomaka naglašavamo tekst iz *Puti savršenstva* gdje Terezija savjetuje način na koji sabrati misao u molitvi. Taktika koju sugerira odgovara preciznoj psihološkoj intuiciji. Može se ovako sažeti: ako si radostan gledaj uskrsloga i slavnoga Isusa, ako trpiš ili si žalostan gledaj ga kako trpi od Getsemanija do Kalvarije. Ne prihvaća pretenzije koje netko navodi govoreći: „Da se vidim pored Gospodina kao kad je bio na zemlji... ne bih prestao gledati ga“ (P 26, 8). Svetica ne prihvaća ovu ispriku. Tko tako razmišlja ne zasluži da mu se vjeruje:

„Nemojte u to biti uvjerene; jer onaj tko sada ne želi uložiti malko snage da barem prisili pogled da u sebi gleda ovoga Gospodina (kada to može učiniti bez opasnosti, a uz malko pažnje), još manje bi stao pod križ s Magdalenom koja je gledala smrti u oči. A koliko li su tek morale propatiti slavna Djevica i ova blagoslovljena Svetica! Koliko prijetnji, koliko li ružnih riječi, koliko li udaraca i koliko grubosti! (P 26, 8).

Sveta Terezija se poistovjećivala sa Magdalenom (vidi Ž 9,2; P 34,7). Logično da je se sjeća pod križem gdje su je doveli njena ljubav i hrabrost, kako bi bila u maloj grupi onih koji su slijedili Isusa. Ali kod podsjećanja na Magdalenu odmah dodaje Gospu koju stavlja i prvi plan s usklikom koji veliča njenu jakost.

S koliko točnosti Svetica je odmjerila Marijinu jakost, potvrđuje i jedno drugo jako vrijedno svjedočanstvo. Tereziji se nije sviđalo ono što misle neki autori da je Marijina patnja za vrijeme Muke svoga Sina došla do te mjere da je bila izvan sebe i kontrole sam sebe sve do padanja u besvijest. Nije joj se sviđalo niti što liturgija koja je održavala to mišljenje uključuje jednu misu pod naslovom *Ljuta bol Djevice Marije*. Svetica nije mogla prihvatiti ideju da kontemplira Mariju u stanju grču, van sebe od boli. To ukazuje u gore citiranom tekstu iz *Puti savršenstva*.

Otac Jeronim Gracian koji nam prenosi vijest uvjerava:

„Puno puta razgovarao sam sa Majkom Terezijom od Isusa o ovome. Ona se žalostila kad se slavila ta misa. Govorila je uistinu da ni Krist ni njegova Majka ni u jednoj progodi nisu bili izgubili svijest“.⁵⁸

Terezija nije prihvaćala misao da je Gospa bila slomljena od patnje i to ukazuje koliko je znala vrednovati Marijinu jakost. To je bio plod ustrajnih meditacija o Muci i svim glavnim

⁵⁸ B.M.C. tom 15, str.159.

akterima u njoj. Terezija koja je doživjela mističnu milost Gospinog „probadanja“ i samoće zna da je njena bol bila u stanju samo svijesti jer ju je podržavala i prosvjetljivala njena vjera.

Svetica zna jako dobro da Marijina jakost je dio duhovne baštine potrebne za slijediti Krista. Kada se kršćanski život ozbiljno živi sobom donosi velike kušnje. Terezija tako misli: većoj bliskosti s Kristom odgovara veće sudjelovanje u njegovim patnjama. Zbog toga je potrebno oboruzati se jakošću. A ova se uči gledajući Krista i njegovu Majku:

„Uvijek smo vidale da su oni koji su bili najbliže Kristu, našem Gospodinu bili oni od najvećih patnja: pogledajmo one koje je prošla Njegova slavna Majka i slavni apostoli“ (Z VII 4,5).

Kontemplacija Marije, njenih patnji i jakosti s kojom ih je podnosila je jedan od poticaja na nasljedovati je. Kada je kontemplacija nadnaravna – čista milost udijeljena duši – učinci su puno veći od jednostavnog poticanja: priopćuju nutarnju jakost. Govoreći o mističnim milostima Svetica tvrdi:

„... stoga smatram sigurnim da su ove milosti za to da jačaju našu slabost... kako bismo Ga mogle nasljedovati u tome da puno trpimo“ (Z VII 4,5).

Očigledno da se ova tvrdnja koja se može primijeniti na sve nadnaravne milosti, je isto tako valjana i u području marijanskog iskustva. Kada Terezija potiče na gledanje Marijinih patnji onima koji slijede njene savjete ukazuje gdje i kako zadobiti jakost za napredovati u kršćanskome životu.

e. Siromašna Djevica

Iako je Svetica strastveno i duboko pisala o evanđeoskom siromaštvu nije opširnije govorila o Marijinom siromaštvu. Ostavila nam je dvije bilješke o toj temi a treba ih povezati općenito sa njenim viđenjem ove kreposti, koja je jedan od stupova na kojima je izgrađen Karmel. Ali i to je dovoljno za dokazati da je Terezija u više navrata razmišljala o Marijinom siromaštvu.

Prije svega konstatira da je Marija bila materijalno siromašna, nije imala ekonomskih dobara. U Marijinoj kući Krist je za sebe izabrao jedino bogatstvo ljubavi. Sve drugo je bilo oskudno. Razmišljajući o prikazanju Djeteta Isusa u hramu Terezija sugerira jedan komentar koji pobuđuje nježnost.

„Između ostalog pravedni Šimun gledajući slavno Dijete vidio je siromašno djetesce: zbog povića kojima je bio obavljen, malo pratnje koja ga je pratila u procesiji, mogao je prije prosuditi da se radi o malom hodočasniku sinu siromašnih roditelja nego li o Sinu nebeskog Oca“ (PE 53, 2).

Iz teksta prve redakcije *Puti savršenstva* uviđa se Terezijin realizam i humanost. Svetica je u sebi imala ljubav prema potpunom Kristovom siromaštvu koje je dijelio sa Marijom i Josipom. Zbog toga je Terezija željela da se živi radikalno siromaštvo, bez ublažavanja, u zajednicama karmelićanki. Jedan svjedok u procesu za proglašenje svetom izjavljuje:

„Trudila se da se ova krepost odražava u svim stvarima u samostanu: znala je kazati da je njihova odora sveto siromaštvo. Na ulazu u samostane je stavljala sv. Josipa i Gospu dok su bježali u Egipat, i natpis: Živimo siromašnim životom, tako ćemo imati mnoga dobra i Boga gledati“.⁵⁹

I drugi vidici siromaštva koje toliko poznaje suvremeni čovjek kušala je i Marija. Ima jedan odlomak u knjizi *Moj život* gdje Svetica naglašava jedan vidik siromaštva, više nutarnje naravi do li ekonomski. Preporučujući pobožnost sv. Josipu piše:

⁵⁹ B.M.C: tom 20, str 159.

„Osobito su mu osobe od molitve uvijek morale biti naklonjene; jer ne znam kako se može misliti na Kraljicu anđela za onog vremena kada je toliko prošla s djetetom Isusom, a da se ne zahvaljuje svetom Josipu na dobru kojim im je pomogao u tome“ (Ž 6, 8).

Glagol „proći“ kako ga koristi svetica ima jako veliku širinu značenja. Podrazumijeva sve napore koje su podnijeli Marija i Josip za vrijeme djetinjstva Isusova, brige, ljubav, nesigurnost, progonstvo, marginalizaciju kojoj su podložni siromasi. Radi se o iskustvu „anawima“ – Jahvinih siromaha, onih koji mogu računati samo na Božje milosrđe kao oslonac. Marija je živjela materijalno i duhovno siromaštvo. Za svoj Karmel, Svetica želi jedini oslonac koji dolazi od Gospodina po Marijinim rukama.

f. Kontemplativna Djevica

Gospin život se u biti sažima u ljubezni dijalog s Bogom. Terezija primjećuje Marijino sudjelovanje u trojstvenom životu i podsjeća da je Marija Kći Boga Oca, Majka Sina i Zaručnica Duha Svetoga.

Dijalog ljubavi s Bogom doseže svoj vrhunac, s ljudske strane, u Marijinoj osobi. Svetica ne oklijeva to tvrditi kada poistovjećuje zaručnicu iz *Pjesme nad pjesmama* sa Marijom (M 6,8). U Mariji se ostvaruje apsolutno savršenstvo otajstva ljubavi koje je sadržano u biblijskoj poemi. Gospa je s Bogom održavala stav dijaloga poslušnosti, slušala je Riječi Zaručnika i u potpunosti je odgovorila.

Zbog toga Marija je uzor kontemplativnim dušama. Prvenstveno jer je pred Bogom slušala Riječ i odgovarala te je njen svakodnevni život bio trajni razgovor s Bogom. Više je govorila djelima i gestama nego li riječima. Marija je uzor kontemplacije i zbog rasta božanskog života. Nadnaravni dinamizam milosti je učinio čudesna djela u Mariji zbog njene ljubezne podložnosti Bogu.

Terezija je kontemplirala Gospu u ovoj perspektivi. Više se zadržala na nutarnjem životu Marije nego li na drugim vidicima, ova teme je ostavila trag u njenom duhu. U knjizi *Život Kristov* čitala je neke odlomke koje prepričavaju i komentiraju odjeke iz Lukina evanđelja (Lk 2,19 i 51):

„Promotri kako je Gospa bila dobra učenica jer je čuvala sve riječi koje je čula, učila ih je napamet i nije zaboravila niti jednu. Često je o njima mislila i konfrontirala ih. S pravom je nazvana sveti Kovčeg novoga Zavjeta... Marija je opsluživala sve ove riječi razmišljajući često o njima u svome srcu, i čuvala ih je kao riječi velikog otajstva... Držala ih je u svome srcu, skrivala ih i zapečatila... Sve riječi i djela koja je slušala ili saznala od Spasitelja, skrivala je, polagala u svoje sjećanje kako bi ih dublje shvatila... Koristila ih je cijeloga života kao nepromijenjeno pravilo, učeći nas, koji neprestano razmišljamo o Gospodinovu životu“.⁶⁰

Prihvatiti Riječ i razmatrati je tipičan stav vjere, kontemplacije: to je stav koji određuje Gospu. Ne zaboravimo da je Svetica od djetinjstva bila sklona razmišljaju po naravi, i imala nježnu pobožnost prema Gospi koja će prerasti u mistično iskustvo Marije. Ne možemo zamisliti da nije primijetila Lukine marijanske tekstove i njihove komentare koje donosi *Život Kristov*.

Ako poistovjećuje zaručnicu iz *Pjesme nad pjesmama* sa Marijom to je samo iz razloga što primijetila do kojeg stupnja bliskosti je punina milosti dovela Mariju. Marija je kontemplirala Boga po Ljudskoj naravi Sina, duže i sa više vjere i s više bliskosti nego li bilo koje drugo stvorenje. Nitko nije bio tako blizak Isusu kao Marija. Majka u neprestanoj kontemplaciji Sina, savršeno utjelovljuje ideal kontemplativnog života. U kontaktu je sa Riječi, koja je Krist; živjela je posvećena njegovoj službi, najuže povezana sa njegovim otajstvom (vidi M 5,2; 6,7; Ž 22, 1).

Dakle Gospa je Majka, Gospodarica i Zaštitnica Karmela. Svaki od ovih titula, koji nipošto nisu prazne ideje, sadrži zamisao sinovske povezanosti, čašćenja i služenja. Svetica ih je koristila poznajući dobro njihova značenja.

⁶⁰ *Vita Christi*, Sevilja 1538, I. 8.10.

Nasljedujući Gospu u temeljnom stavu njenog života, zauzetosti dijalogom s Bogom, ovaj „sveti Red“ ističe svoje marijanske korijene. Jer živjeti slušajući Riječ je bitna Marijina karakteristika, a s tim se treba podudarati nutarnja fizionomija nove karmelske obitelji. To je Terezijino uvjerenje:

„Stoga sad kažem, premda smo sve mi koje nosimo ovu svetu odjeću Karmela pozvane na molitvu i kontemplaciju (jer to je bilo naše polazište, iz tog roda dolazimo, od onih naših svetih otaca s gore Karmel, koji su u tako velikoj samoći i uz toliko preziranje ovoga svijeta tražili ovo blago, ovaj dragocjeni biser o kojem govorimo)“ (Z V 1, 2).

Biti dio Karmelske obitelji je Gospodinova milost, te na njoj treba zahvaljivati i biti vjeran:

„Preklinjem vas, Bogu za ljubav, da pred sobom uvijek imate brzinu kojom prolaze stvari, milost koju nam je Gospodin udijelio kad nas je pozvao u ovaj Red... Neka se upre pogled u one svete Proroke od kojih potječemo...“ (U 29, 33).

A što se tiče zahvalnosti prema Mariji, Majci ove obitelji, ona se treba usredotočiti na dvije točke: prvo gledati nju, motriti njenu duhovnu veličinu i dobro koje Red ima zato što je Ona njegova Zaštitnica (Z III, 1,3); drugo, truditi se nasljedovati Nju, živjeti kao Ona (U 16, 7).

A kako je živjela Marija? Svetica se ne zadržava na dužim opisima kako je živjela Gospa. Sabirući podatke i marijanske naznake u Terezinim spisima njena misao o zemaljskom životu Marije i pristajanje u Božje planove jasno izlazi na vidjelo. Svetica ne razrađuje teologiju, još manje marijansku teologiju nego komunicira življeno iskustvo, i tako obogaćuje duhovnost. Među mnogim nadnaravnim stvarima, iskusila je da je Marija bila najbliža Sinu. Ne radi se o toliko o fizičkoj blizini koliko o sukladnosti u ljubavi i vjeri.

Nasljedovanje Marije treba za cilj imati živjeti „kao istinske Gospine kćeri“ (U 16, 7), razmišljati o njoj, naglasiti kontemplativni stav. Kontemplativna blizina, koja toliko sjedinjuje s Isusom, je prva Marijina krepost. Treba biti i prva krepost Karmela, zbog obveze koja proizlazi iz sinovskog odnosa. Tko pripada ovom „svetom Redu“ proistječe od roda, koji priznaje Mariju kao Majku, Gospodaricu i Zaštitnicu, te treba živjeti kao Ona.

2. Bliska prisutnost Marije

Terezija je kontemplirala Mariju i u perspektivi vlastite nutrine. Doživjela je njenu blizinu, prisutnu u svim fazama nutarnjeg rasta. Iskusila je sve ono što ova nutarnja bliskost po zaštitničkoj milosti i učinkovitoj pomoći čini u duši. Marija ju je pratila u svim etapama duhovnoga puta.

Još jednom njeno iskustvo se podudara i potvrđuje teološki nauk o ovome. Iskustvo da Marija surađuje u redu milosti, u rađanju i duhovnom rastu vjernika koji su udovi Kristova mističnog Tijela je nauk Crkve (vidi LG 63).

Proširujući koncilsku misao papa Pavao VI zapisa:

„Kao što jedna zemaljska majka ne može ograničiti svoju ulogu na rađanje novog ljudskog bića nego se ona odnosi i na prehranu i odgoj djeteta, tako se ponašala i Blažena Djevica Marija... Ona sada s Neba nastavlja svoju majčinsku ulogu sudjelovanja u rođenju i rastu božanskog života u pojedinim dušama...“⁶¹

Razmišljamo o Marijinoj prisutnosti u duhovnom životu kršćanina na način kako je to izraženo u papinske nauku. U ovom istom značenju treba interpretirati i misao sv. Terezije. Ne radi se o beskrajnoj prisutnosti, ili posvudašnjosti, niti onoj koja bi bila analogna trojstvenoj prisutnosti u duši. Možemo je nazvati „prisutnost djelatna u redu milosti“.⁶²

⁶¹ Papinska pobudnica *Signum magnum*, od 13. 05. 1967, AAS, 59 (1967), str 467-475.

⁶² VMacca, *La B.V.Maria nella vita spirituale*, Rim 1971, str.148.

Smatrali smo prikladnim teološki precizirati ovu stvar kako bi ustvrdili, ne osvrćući se na teleološke izričaje nepoznate Tereziji, da je ona bila svjesna Marijine prisutnosti u odajama *Zamka duše*. Terezija je primijetila Marijinu molitvenu prisutnost u dvije etape. Prvo kao nauku koju je usvojila od svoje majke ili drugih osoba, ili plod čitanja i osobnih razmišljanja. A zatim kao Božji zahvat, ulijevanje mističnih milosti koji priopćuju neposredno iskustvo. U raznim prigodama Marija je bila u središtu iskustva.

Kada oko svoje pedesete godine Terezija tvrdi „da ju je ova Djevica uvijek uslišala u svemu u čemu se njoj preporučila“ (Ž 1,7), sažima u jednoj rečenici njene neprestane susrete sa Marijom. Uvijek ju je nalazila na svome putu. Na početku njene pobožnosti, meditacije i želja da je nasljeđuje, ssa obom donose plod jednog ljubeznog i trajnog sjećanja na Mariju. A zatim stvarnost postaje drugačija. Po iskustvima mistične kontemplacije Svetica motri Marijinu djelatnu prisutnost. Vidjela je Mariju ne samo kao savršen uzor kršćanskog života nego kao suradnicu u nutrini duše u rastu i sazrijevanju duhovnog života.

a. Kada život počima (Z. I. 2,12)

Kao što je općepoznato Terezija je izložila iskustvo svoga duhovnoga puta u *Zamku duše*. U ovom svome remek djelu ona je:

„Ostvarila najljepšu sintezu svoje duhovne nauke... U jedinstvenoj shemi sedam odaja imamo dva različita dijela: u prve tri odaje se opisuje duhovni put koji se može naravnim snagama potpomognutim redovitom milošću. Slijedeće odaje, gdje analizira vanredni put mistike koji je sama prošla s opisom sve fenomenologije koja ima svoj vrhunac u preobražajnom sjedinjenju, duhovnom braku“.⁶³

Točnim crtama Svetica je opisala osobe kojem započinju duhovni put (Z I, 1,8), koje su našle vrata zamka a to je „molitva“ (isto 1,7). To je odskočna daska koja čini mogućim iskustvo vjere i kršćanskih sadržaja, a dio toga je i Marija koja je najuže povezana sa Kristom, svojim Sinom.

Put vodi po odajama Zamka „a u središtu i nasred svih njih jest najglavnija, gdje se zbivaju vrlo tajni događaji između Boga i duše (Z I, 1, 3). Bliskost između Stvoritelja i stvorenja ovdje dolazi do svoga vrhunaca. Događa se savršeno i preobražajno sjedinjenje, pobožanstvenjenje čovjeka, koji je uronjen u Boga. Izgleda kao utopija, a u biti je cilj koji se može postići. Put je dugačak i pun poteškoća. Mnogi ga napuštaju već na početku: „pa te duše bivaju lako pobijedene makar ne željele uvrijediti Boga“ (Z I, 2,12). Očigledno duhovni život je jako krhak, posebno na početku, prvi koraci su klimavi i nesigurni. Od tuda dolazi ozbiljnost rizika. kako bismo se sa time uspješno suočili, Terezija daje ovaj savjet:

„One koje se nađu u takvom stanju trebaju se često uticati Njegovu Veličanstvu kako god mogu i uzimati Njegovu blagoslovljenu Majku za posrednicu, i Njegove svece, zato da se oni bore za njih“ (Z I, 2,12).

Evo, Gospa je prisutna u prvim pokušajima molitvenog puta duhovnog života. Marija je tu gdje počinje život milosti kako bi bdjela nad životom. Ruka njenog zagovora se pruža prema onima koji započinju put i treba im potpora da ne padnu, ili da se podignu kada padnu. To čini svaka zemaljska majka.

Terezija koja je živjela ovu situaciju nesigurnosti i poteškoća, daje savjet onima koji se nalaze u istom stanju. Njen savjet je važan jer govori kao ona koja poznaje stvari. Ona je naslutila još kao adolescent, što znači u njenom životu Marijina prisutnost. Kasnije iskustvo, na nadnaravnom nivou, samo potvrđuje njen predosjećaj. Savjet je jednostavno u tome priopćiti

⁶³ *Obras completas...Introduccion a las Moradas*, p. T. Alvarez, Burgos, 1984, str. 784.

iskustvo života. Put postaje lakši ako se vrednuje Marijina posrednička prisutnost i duša se utječe noj za pomoć.

b. U sred asketskog napora (Z III 1,3)

Za vrijeme prvog razdoblja duhovnog puta Marijina prisutnost na poseban način ima obilježje zagovora. Terezija to tako shvaća i iznosi, sjećajući se Gospe u trećim odajama. Dogodio se važan napredak u odnosu na dvije prethodne etape. Već se učvrstila početna odluka za ići u susret i sjedinjenje Bogom. Stići skoro do pola puta je milost koju treba dobro vrednovati:

„dušama koje su ušle u treće odaje jer im Gospodin nije udijelio malu milost time što su prešle prve poteškoće nego vrlo veliku“ (Z III 1,5).

Osobe na koja aludira redovito mole. Trude se oko razmatranja, razumskim razmišljanjima potiču čine ljubavi u volji. Općenito govoreći meditacija se zaustavlja na Kristovim otajstvima. Zbog toga se često podsjeća i na Mariju.

Ipak ima sjena u ovom okviru. Dosljednost između molitve i života počinje biti stvarna, ali je potamnjena nekim stavovima: ljubav egoistična i proračunata, tendencija opravdavanja slabosti, veća briga za izvanjsku dosljednost nego za nutarnja opredjeljenja. Postoji i opasnost da se vrati nazad. Terezija to otvoreno tvrdi (Z III 1,2) i potvrđuje primjerima bogatog mladića (Z III 19, 22) Davida i Salomona (Z III 1,7 i 4). A svemu pretpostavlja svoju osobnu povijest. Srami se pisati onome tko bi je mogao učiti. I dodaje ovaj divni odlomak:

„A Njegovo Veličanstvo dobro zna da mogu pomišljati jedino na Njegovo milosrđe, a kako ne mogu ne biti onakva kakva sam bila, nemam drugoga lijeka nego uteći se Njemu i uzdati se u zasluge Njegova Sina i Djevice, Njegove Majke, čiju odjeću nedostojno nosim, i vi je nosite (Z III 1,3).

Ponovno se pojavljuje Marija, čije zasluge nadoknađuju nedostatke kršćanina, koji je velikodušniji u oblikovanje nakana nego u njihovom vjernom opsluživanju. Osobe koje su došle do ovoga stupnja su u temelju dobre, približile su se Gospodinu, žele ga slijediti, ali nemaju odluku sve ostaviti za Boga. Od tuda se rađaju nedostatci koji mogu završiti žalosnim udaljavanjima. Uistinu ova situacija se događa i ponavlja tijekom jednog života. Tko prođe kroz ove kritične trenutke može se „oslanjati“ samo na Božansko milosrđe i to u značenju koji Terezija daje tom pojmu. Jedini način izlaska je onaj koji pokazuje Svetica: imati povjerenje u Isusove zasluge i one njegove Majke Marije. Marija svojim utjecajem pomaže onima koji se nalaze u ovom stanju.

Jako je važno - i to preporuča sestrama – približiti se Gospi u tim situacijama koje mogu biti odlučujuće za usmjeriti se i nastaviti put bez nesigurnosti. Zbog toga Terezija naglašava potrebu nasljedovanja Marije, savjetuje gledati motriti njene veličine „korist što Nju imamo za Zaštitnicu“ (Z III 1, 3), to jest duhovnu korist koja pretpostavlja živjeti služeći njoj i pod njenom zaštitom.

Ova korist je utemeljena na životu: uzajamni izbor i posljedice koje iz toga proizlaze. Mi kao djeca trebamo Nju ljubiti, štovati je služiti joj na konkretne načine. Marija kao Majka zagovara i prati dušu te odstranjuje nutarnju samoću, čineći upravo ono što je potrebno zbog ljudskih ograničenja i rizika nepostojanosti i straha kojima su podložene osobe na duhovnome putu.

c. „A toliku nam korist i ohrabrenje daje sjećanje na njih ...“ (Z VI 7, 6)

Marijina djelatna prisutnost se događa od početka duhovnog života pa sve do punine zrelosti. U drugoj fazi puta, punoj nadnaravnih iskustava, Svetica naglašava druge vidike Marijine prisutnosti. U asketskoj fazi je prevladavao Marijin zagovor. To je shvatljivo jer je to uloga svake majke. U redu milosti, Marijin zagovor je potreban i jako vrijedan. To da Marijine zasluge

zagovaraju u korist onoga tko može samo „uzdati se“ u Božje milosrđe je garancija protiv obeshrabrenja.

Sada je situacija drugačija. Duša je došla do praga savršenog sjedinjenja. Bog se pokazuje čudesan sa svojim stvorenjem, ispunja je velikim milostima. Ali ne zbog toga se trebaju napustiti duhovne stvarnosti koje su se dosada plodonosno koristile. To bi bilo pogrešno, na primjer „Kazuje kako je velika pogreška ne nastojati, koliko god duhovne bile, imati pred sobom čovječstvo našega Gospodina i Spasitelja Isusa Krista, Njegovu presvetu muku i život, te Njegovu slavnu Majku i svece“ (Z VI 7, naslov).

Terezija pokazuje svoju humanost i osjećaj za mjeru, a to se jasno pokazuje u ovoj opomeni. Nije važno što je duša došla do razine bliskosti s Bogom koji se opisuju u VI odajama. Iako se milosti koje se daju dušama pristiglima do ovog stupnja i česte, zbog toga ne prestaju biti prolazne. Izvan trenutaka mističnog priopćavanja volja treba biti potpomognuta da zadrži svoju duhovnu dinamičnu i ljubeznu težnju prema Bogu.

Jedna učinkovita pomoć prema učenju Svetice je „imati pred sobom čovječstvo našega Gospodina i Spasitelja Isusa Krista...te Njegovu slavnu Majku... a toliku nam korist i ohrabrenje daje sjećanje na njih“ (Z VI 7, 6).

Imati pred sobom što Svetica preporuča ne odnosi se na razumsko razmišljanje: nego je to nešto drugo. Ona sugerira jednostavni pogled, kontemplativni koji proizlazi više iz srca nego li iz razuma, pogled koji se treba usredotočiti na čovječstvo Isusa Krista i njegovu Majku.

Podsjećanje na Mariju sada nije povezano sa njenim zagovorom kao u asketskoj fazi. Terezija kontemplira Gospu s druge točke gledišta, naglašava da imati pred očima Gospu donosi veliku pomoć i korist duši. Pretpostavlja se da držati Mariju u sjećanju podrazumijeva volju i njene afektivne čine.

Zašto taj savjet osobama koje izgleda da nemaju potrebu za njim? Ponovno na vidjelo izlazi duboka Terezijina humanost: „za nas koji živimo u smrtnome tijelu, pa se treba osvrnati, misliti i osloniti se na one koji su, dok su ga imali, napravili tako velike podvige poradi Boga“ (Z VI 7,6). Zbog toga kada je netko došao skoro do savršene kontemplacije ne smije zaboraviti na svoje stanje da je tjelesno stvorenje. Sjećanje na čovječstvo Isusa Krista, njegovu Majku Mariju i svece koji su bili članovi ljudskog roda je „velika utjeha i pomoć“ u tvrdim kušnjama koje nikada ne nedostaju kontemplativnim dušama.

Više od Marijinih povlastica, Terezija je motrila teologalni Gospin život. Kontemplirala ju je u njenoj ljudskoj dimenziji: Marija je član hodočasničkog naroda Božjega. Zbog postojanosti svoje vjere, savršenstva njene ljubavi prema Bogu, Marija je uzor narodu kojemu i sama pripada.

Teologalni stav Marije je ostavio duboki dojam kod Svetice, i duboko se ukorijenio u njenom duhu (vidi Z VI 7, 14): kada se na to podsjeća osjeća veliko ohrabrenje. Kod osoba koja se nalaze u predsooblju središnje odaje Zamka, Marijina prisutnost uzrokuje iste učinke. S pravom Svetica uvjerava da „imati pred sobom čovječstvo našega Gospodina i Spasitelja Isusa Krista...te Njegovu slavnu Majku“ je velika pomoć. Iz iskustva zna da je to jedna garancija za definitivni pristup savršenom sjedinjenju sa Gospodinom.

d. „Predobro je društvo Njegova presveta Majka, da se ne odvojimo od njega“ (Z VI 7, 13)

Nakon što je smireno i ljubezno kontemplirala Gospu koja je kročila pored nje tijekom hoda po odajama Zamka, Terezija je u jednoj rečenici sažela zašto je draga i korisna njena pratnja. Ukazuje na rizik kojemu se izlažu oni koji počinju dobivati izvanredne milosti od Boga. Mogu postati pohlepne za njima. Kako bi ih opomenula, Svetica savjetuje:

„No neka mi vjeruju i neka se ne zanose toliko jer dug je život, a u njemu ima puno tegoba, pa nam je potrebno ugledati se u naš uzor Krista, kako ih je podnio, pa čak u Njegove apostole i svece, da bismo ih nosile savršeno. Predobro je društvo dobri Isus i Njegova presveta Majka, da se ne odvojimo od njega“ (Z VI 7, 13)

Svetica – to smo više puta ponovili – govori iz svoga osobnog iskustva. Zahvaljujući mističnoj kontemplaciji mogla je spoznati učinke koje u dušama ostavlja razumsko viđenje Krista:

„... ova donosi sa sobom posebnu spoznaju o Bogu, a iz toga tako stalnog druženja rađa se prenežna ljubav prema Njegovom Veličanstvu i još veće želje od onih koje su spominjane da se sva preda Njegovoj službi...“ (Z VI 8,4).

Slične učinke u duši uzrokuje kontemplativno viđenje Marije (vidi Ž 33, 14-15; I 25; 48). Iako duša ne zna pojasniti kako spoznaje predmet nadnaravnog iskustva „kako se razaznaje da je Krist, ili pak kada svetac ili Njegova preslavna Majka“ (Z VI 8, 6), „to zna s vrlo velikom sigurnošću“ (isto). Terezija je iskusila ovi sigurnost u odnosu na Mariju kao i na Krista. Poznaje njene učinke.

Ali ne obazirući se na ove vanredne izvanredne milosti, Terezija preporuča „imati pred sobom čovještvo našega Gospodina i Spasitelja Isusa Krista...te Njegovu slavu Majku“. Nikada ne manjkaju patnje tijekom duhovnog puta, na bilo kojoj točki hoda se duša nalazila jer čine dio blaga Kristovih sljedbenika (Z VII 4, 5). Sjećanje na Isusa i Mariju je utjeha u tim teškim časovima. Terezija ponavlja ovu misao riječima punim ljubavi: ona je to iskusila tijekom cijeloga svoga života i to povjerava svojim kćerima:

„Predobro je društvo dobri Isus i Njegova presveta Majka, da se ne odvojimo od njega“ (Z VI 7, 13)

ZAKLJUČAK

Na kraju naše studije analitičkog i sustavnog studijskog prikaza u kome smo nastojali izložiti cjelovitu misao Terezije Avilske o Gospi, nadamo se da smo plodonosno produbili ovaj važni aspekt terezijanske duhovnosti. Sada želimo izraziti neke zaključke koje smatramo dovoljno dokazanima iz terezijinih svjedočanstava, i koje su istovremeno kratki sažetak glavnih tvrdnji našeg studija.

Očigledno je Terezija dugo s ljubavlju razmatrala o Marijinoj osobi. Više ju je zanimao njen teologalni život vjere, ufanja i ljubavi nego li povlastice koje je bila primila. Postojanost vjere i vjernost u ljubavi koje je Gospa pokazala tijekom svoga zemaljskog života privukli su pozornost Svetice. Terezijina ustrajnost na putu molitve je prerasla u mistično iskustvo Marije.

Odgoj koji je primila u svojoj obitelji i duboko marijansko ozračje u Karmelu su odlučujući čimbenici njenih prvih izraza marijanske pobožnosti i iskustava.

Pobožnost Mariji označava Terezijin put i prerasta u način postojanja, mišljenja i življenja. Jednostavne i profinjene geste pokazuju spontanost njene ljubavi i čašćenja Gospe. Podsjeća na glavna marijanska otajstva i naslove te radosno i svečano slavi njene blagdane. Duboko je uvjerena da je Karmel „Marijin red“. Poduzima utemeljenje novog Karmela potaknuta apostolatskim i eklezijalnim motivima, ali i zato jer želi u ljubavi služiti Gospi.

Naglašava Marijino sudjelovanje u Kristovim otajstvima. Kao posljedica bliskosti Majke i Sina, Terezija je produbila određene marijanske vidike. Na poseban način je motrila Marijino sjedinjenje sa Sinom u žalosnim otajstvima Muke, ali i sudjelovanje u trenucima radosti i slave.

Očigledno je i kontemplativno otkriće Marije po nadnaravnim iskustvima. Ukazujemo na marijansko mistično iskustvo Svetice. Viđenja, govori i druge milosti nadnaravne kontemplacije dokazuju stvarnost ovog iskustva.

Mistično iskustvo „živjeti u Kristu“ kod Terezije ima marijanski karakter. Uistinu iskustvo marijanskih otajstava je istovremeno „spoznaja“ i „život“. Terezija je imala blisku i profinjenu percepciju marijanske stvarnosti. Isto tako i nailazimo na duboko sudjelovanje u Marijnim osjećajima.

Kao što je „život u Kristu“ mistično sudjelovanje u otajstvu Krista, slično tome marijanski život Terezije je mistično sudjelovanje u otajstvu Marije. Po nadnaravnom iskustvu Svetica ukazuje nerazrješivu vezu između Kristovih otajstava i Marijine pridruženosti njima. Kontemplira također i Mariju ucijepljenu u trojstveni život (I 25).

Zbog toga što je žena i kao posljedica psihološkog afiniteta s Marijom, Tereziji je olakšano shvatiti Gospine stavove prema Kristu, sa svim naglascima i osjećajima što ih ti stavovi sobom nose.

Terezijin marijanski nauk još više dobiva na težini ako se shvati da proizlazi iz osobnog iskustva. Treba naglasiti da je Terezija kontemplirala Gospu u dvostrukoj perspektivi:

- a. kao uzor dostojan nasljedovanja u poniznom predanju života koji se predaje Božjim planovima;
- b. kao djelatnu prisutnost u dubini duše koja ju je pratila na putovima molitve i kontemplacije.

Naglašavamo na kraju da su iskustvo i Terezijina nauka o Gospi u savršenom skladu sa otajstvima kršćanske vjere i naukom Crkve. Terezija je prva žena proglašena učiteljicom Crkve, te u području marijanske duhovnosti daje učiteljstvu vrijedan doprinos. Sigurno da je to u sažetoj mjeri. Ali, unatoč tome, ima duboko shvaćanje i dubinu mističnog iskustva. Na takav način daje svoj jaki doprinos većoj spoznaji otajstva Marije, Majke Otkupitelja i Majke Crkve.

SADRŽAJ

Predgovor prevoditelja
Predgovor
Uvod
Kratice djela sv. Terezije Avilske

I. SJEĆANJA I POBOŽNOST U DJETINJSTVU

1. Korijeni
2. Temelji njenog marijanskog odgoja
3. Avila i njen marijanski ambijent
4. Obiteljsko ozračje
5. Molila sam je da bude moja majka...

II. UKORIENJENOST U MARIJANSKU POBOŽNOST REDA NAŠE GOSPE OD GORE KARMELA

1. Časna sestra u samostanu od Utjelovljenja
2. Marijanski naslov samostana
3. Marijanska duhovnost Karmela
4. Terezija i karmelski marijanizam
5. Red „Naše Gospe od Gore Karmela“ u terezijanskim tekstovima

III. OSOBNA ISKUSTVA POBOŽNOSTI GOSPI

1. Sjećanje marijanskih otajstava

Bezgrešno začeće
Marijino rođenje
Prikazanje Marijino u Hramu
Naviještenje
Marijino Božansko Majčinstvo
Marija pridružena pashalnom otajstvu
Uznesenje na Nebo
Posrednica

2. Slavljenje Marijinih blagdana
3. Hodočašće u svetište od Guadalupe
4. Habit i karmelski škapular
5. Ljubav prema Gospinim slikama
6. Molitve Gospi

Zdravo Marija
Gospina krunica
Veliča

7. Obnova karmela: jedna služba ljubavi prema Gospi

IV. MARIJA U MISTIČNOM ISKUSTVU SV. TEREZIJE

1. Terezijino iskustvo

2. Marijanski sadržaj
3. Mistično iskustvo
4. Oblici marijanskog iskustva
5. Sadržaji i uloga marijanskog iskustva
6. Marijanska viđenja Svetice

- a. *Zatim sam vidjela Gospu... (Ž 33, 14)*
- b. *Slavno Marijino Uznesenje (Ž 39, 6)*
- c. *Zahvalnost Isusa Krista (Ž 36, 24)*
- d. *Marijin plašt (Ž 36, 24)*
- e. *„Jedan vrlo bijeli plašt...“ (Ž 38, 13)*
- f. *Zdravo Kraljice u samostanu od Utjelovljenja (I 25)*
- g. *Marija, Očev dar (I 25)*
- h. *Zavjeti, u Marijine ruke (I 48)*
- i. *„Peta žalost“ (I. 58)*

7. Gospine riječi svetoj Tereziji

- a. *Marija i njena ohrabrujuća riječ (Ž 33, 14)*
- c. *Mudra Terezijina intuicija (I. 25)*

8. Sudjelovanje u Marijinim otajstvima

- a. *Marijino „osjenjenje“*
- b. *Ponovno proživljeni Veliča*
- c. *„Onaj redak iz Veliča...“*
- d. *„Duša moja klikće i slavi Gospodina...“*
- e. *Jasno svjetlo o patnji*
- f. *„Pod križem nije bila po zaspala...“*
- g. *Marijino probadanje mačem*
- h. *Radost Uskrsa*

V. MARIJA UZOR I MAJKA DUHOVNOG ŽIVOTA

1. Nasljedovanje Marijina života i kreposti

- a. *Marija uzor i čast kršćanske žene*
- b. *Djevica vjere i nade*
- c. *„Duboka poniznost Presvete Djevice...“*
- d. *Jaka Djevica*
- e. *Siromašna Djevica*
- f. *Kontemplativna Djevica*

2. Bliska prisutnost Marije

- a. *Kada život počima (Z. I. 2,12)*
- b. *U sred asketskog napora (Z III 1,3)*
- c. *„A toliku nam korist i ohrabrenje daje sjećanje na njih ...“ (Z VI 7, 6)*
- d. *„Predobro je društvo Njegova presveta Majka, da se ne odvojimo od njega“ (Z VI 7, 13)*

